

Käsityöoppiaine ja yrittäjäyyskasvatus

– yrittäjien näkemyksiä yritysyhteistyöstä perusopetuksen käsityöoppiaineen kanssa

Aaltonen Teemu

Help Vilko

Käsityökasvatus

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Opettajankoulutuslaitos

Rauman kampus

Huhtikuu 2019

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

TURUN YLIOPISTO
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos, Rauman kampus

AALTONEN, TEEMU
HELP, VILKO

Käsityöoppiaine ja yrittäjyyskasvatus –
yrittäjien näkemyksiä yritysysteistyöstä
perusopetuksen käsityöoppiaineen kanssa

Pro gradu -tutkielma, 71 s., 4 liitesivua
Käsityökasvatus
Huhtikuu 2019

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, minkälaisia näkemyksiä käsityöalalla toimivilla yrittäjillä on yrittäjyyskasvatuksesta, käsityöoppiaineesta sekä erityisesti yritysten ja käsityöoppiaineen välisestä yritysysteistyöstä osana yrittäjyyskasvatuksen toteuttamista. Käsityöoppiainetta sekä yrittäjyyskasvatusta tarkasteleva tutkimus on tärkeää, koska yrittäjyyskasvatus kuuluu osaksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 laaja-alaisen osaamisen alueita. Lisäksi yrittäjämäisten taitojen kehittäminen vastuu tulevaisuuden työelämässä esiintyviin haasteisiin. Aiempien tutkimusten mukaan käsityöoppiaineella ja yrittäjyyskasvatuksella on paljon yhtäläisyyksiä.

Tutkielman teoreettinen tausta rakentuu yrittäjyyskasvatuksen sekä käsityöoppiaineen ympärille. Tutkielmassa yrittäjyyskasvatusta sekä yrittäjämäisyyttä tarkastellaan sisäisen, ulkoisen sekä omaehtoisen yrittäjyyden käsitteiden kautta. Yritysysteistyötä tarkastellaan toimintatapana, joko tukee yrittäjyyskasvatuksen toteuttamista perusopetuksessa käsityöoppiaineen parissa. Yritysysteistyö tutustuttaa oppilaita yrittäjyyteen sekä työelämätaitoihin osana perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaista käsityöopetusta.

Tutkimusaineisto koostuu kolmen käsityöalalla toimivan yrittäjän haastatteluista. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina ja kohdejoukko valikoitui tutkijoiden oman harkinnan mukaan. Litteroitujen haastatteluaineistojen analyysiä ohjaa teorialähtöinen sisällönanalyysi.

Tutkielman perusteella yrittäjät kokevat käsityöopetuksen olevan merkityksellistä ja tärkeää, jonka lisäksi se tukee yrittäjyydessä tarvittavia taitoja. Yrittäjyyskasvatuksen sekä käsityöoppiaineen nähdään tukevan oppilaan ymmärrystä ympäröivästä maailmasta sekä kehittävän itseilmaisua ja itseluottamusta. Lisäksi yritysysteistyön nähdään olevan luonnollinen osa yrittäjän toimintaa ja yhteistyöhön perusopetuksen kanssa suhtaudutaan positiivisesti.

Asiasanat: yrittäjyyskasvatus, käsityöoppiaine, yrittäjämäisyys, yritysysteistyö

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksia ja projekteja	4
3 Yrittäjyyskasvatus.....	10
3.1 Yrittäjyyskasvatuksen historiaa Suomessa	10
3.2 Yrittäjyyden käsite osana yrittäjyyskasvatusta	11
3.3 Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014	14
3.4 Oppimisympäristöt ja yrittäjämäinen pedagogiikka	17
4 Yritysten ja koulujen välinen yhteistyö	22
4.1 Yrittäjyys tässä tutkielmassa	22
4.2 Oppilaitosten ja yritysten välinen yhteistyö.....	23
5 Käsiyöoppiaine	26
5.1 Käsiyöoppiaine perusopetuksessa.....	26
5.2 Käsiyöoppiaineen ja yrittäjyyskasvatuksen yhtäläisyydet	26
5.3 Yrittäjämäinen toimintatapa käsiyöoppiaineessa	30
6 Tutkimustehtävä ja teoreettinen viitekehysmalli	32
7 Tutkimuksen toteutus.....	33
7.1 Lähestymistapa ja tutkimusote	33
7.2 Tutkimustyyppi ja tutkimusmenetelmät.....	34
7.3 Tutkimuksen kohdejoukko ja aineiston keruu	37
7.4 Tutkimusaineiston analyysi	38
8 Tutkimustulokset.....	42
8.1 Yrittäjyyskasvatus.....	42
8.1.1 Perusopetus ja yrittäjyyskasvatus.....	43
8.1.2 Yrittäjämäisyys ja yrittäjän ominaisuudet.....	44
8.2 Käsiyöoppiaine	46
8.2.1 Yrittäjämäisyys, käsiyö ja perusopetus	47
8.3 Yritysyhteistyö	50
8.3.1 Näkemyksiä ja kokemuksia yritysyhteistyöstä	50
9 Tutkielman luotettavuuden tarkastelu	55
9.1 Tutkielman eettisyys	58
10 Pohdinta ja johtopäätökset	61
10.1 Jatkotutkimusehdotukset.....	64
11 Lähteet.....	66

1 Johdanto

Puhuttaessa yrittäjyyskasvatuksesta keskusteluun osallistuville herää tavanomaisesti monenlaisia ajatuksia ja näkemyksiä siitä, mitä kyseisellä käsityksellä tarkoitetaan, tai mitä sillä mahdollisesti tarkoitetaan. Yrittäjyyskasvatus koostuu kahdesta käsitteestä *yrittäjyys* ja *kasvatus*, ja näiden kahden yhdistäminen yleisellä tasolla koetaan usein haastavaksi ja ongelmalliseksi.

Yrittäjyyden käsite liitetään tavallisesti yritysmaailmaan ja konkreettiseen yrityksen pyörittämiseen, ja näin ollen sen linkittäminen osaksi perusopetuksen yleissivistävää kasvatustehtävää saattaa tuntua monien mielestä mahdottomalta tehtävältä; yritysmaailman arvojen koetaan taistelevan perusopetuksen yleissivistäviä arvoja vastaan. Siitä huolimatta yrittäjyyskasvatus on ollut mukana perusopetuksen opetussuunnitelmissa jo useamman vuosikymmenen. Ensimmäistä kertaa käsite yrittäjyys on sisällytetty peruskoulun opetussuunnitelman perusteisiin jo vuonna 1994. Siitä lähtien yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen käsitteet ovat olleet mukana ainakin teoreettisella tasolla perusopetuksessa. Käsitteet ovat muotoutuneet opetussuunnitelmassa muuttuvan yhteiskunnan kehityksen ja arvojen mukana, ja uusi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 tuovatkin yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen esiin osana laaja-alaisen oppimisen tavoitteita.

Maaliskuussa 2017 opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi Yrittäjyys- ja koulutus -hankkeessa valmistetut linjaukset yrittäjyyden edistämiseen, yrittäjyyskoulutukseen ja yrittäjyyskasvatukseen. Linjauksilla pyritään edistämään yrittäjyyttä strategisella tasolla, opettajien koulutuksella, yrittäjyyttä tukevalla koulutuksella sekä kehittämällä oppimisympäristöjä varhaiskasvatuksesta korkeakouluasteelle. Opetus- ja kulttuuriministeriö haluaa vastata tulevaisuuden työelämän haasteisiin, ja vuodelle 2017 varattiinkin 800 000 euron määräraha nuorten yrittäjyys-, talous- ja työelämätaitojen kehittämiseen.

Perusopetuksen piirissä yrittäjyyskasvatusta ilmenee monin eri tavoin. Yrittäjyyskasvatus voi olla niin opetuksen sisältö kuin opetusmetodikin, joten se voi ilmentyä koulujen arjessa hyvin monimuotoisesti. Yksittäinen opettaja pystyy omalla toiminnallaan vaikuttamaan paljon siihen, miten yrittäjyyskasvatus kouluympäristöissä ilmenee. Aktiivisten opettajien panoksen lisäksi useat eri tahot tuottavat materiaalia ja yrittäjyyteen

liittyvää toimintaa kouluille. Eräs esimerkki on syyskuussa vietettävä yrittäjänpäivä. Tuolloin taloudellisen tiedotustoimiston eli TAT:in henkilökunta jalkautuu ympäri Suomea yläkouluihin tarjoten erilaisia yrittäjäaiheisia puheenvuoroja sekä työpajoja. Yrittäjän päivän toiminta on osoittanut, että yrittäjyyskasvatukseen liittyvästä opetussisällöstä ollaan kiinnostuneita, kunhan sitä oppilaitoksille tarjotaan. Yrittäjyyskasvatuksellisia sisältöjä voidaan sisällyttää mihin tahansa oppiaineeseen, mutta käsityön oppimisympäristöt sekä opetusmenetelmät tukevat luontevasti yrittäjyyskasvatuksen toteutumista.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan miten yrittäjyyden asiantuntijat eli yritystoimintaa harjoittavat henkilöt suhtautuvat koulujen yrittäjyyskasvatukseen ja erityisesti yritysten ja koulujen väliseen yhteistyöhön. Oppilaitosten ja yritysten välinen yhteistyö on toisella asteella arkipäivää, mutta perusopetuksen parissa se on jäänyt vähemmälle huomiolle, vaikka yritys-yhteistyö on yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita laajasti tukeva, melko vähän resursseja vaativa toimintatapa.

Yrittäjyyskasvatus voi tulla koulun arjessa esiin myös osana laajempia oppimiskokonaisuuksia. Vakka-Suomen Sanomat (31.1.2019) tuo esiin hienon esimerkin yrittäjyyskasvatusta ja käsityöoppiainetta yhdistävästä toimintatavasta, jossa yritys-yhteistyön asema korostuu. ”*Taivassalossa tehtiin tumput itse suunnitellusta kankaasta*” esittelee Taivassalon yhtenäiskoulussa tänäkin lukuvuonna toteutetun monialaisen matematiikkaa, käsityötä ja kuvataidetta yhdistävän oppimiskokonaisuuden, jossa oppilaat ovat päässeet tutustumaan niin yrittäjyyteen kuin myös koodaamiseen. Oppilaat ovat tehneet yhteistyötä paikallisen yrittäjän kanssa ja yrittäjän opastuksella suunnitelleet omia kankaitaan ja toteuttaneet kankaista erilaisia käsityötuotteita.

Yrittäjyyskasvatuksen lisääntynyt näkyvyys muutamien viime vuosien aikana osoittanut, että yrittäjyyskasvatus nähdään tulevaisuuden kannalta tärkeänä osana peruskoulun yleissivistävää tehtävää. Yrittäjyyskasvatuksen tutkimusta on tehty ympäri maailmaa runsaasti, mutta hieman vähemmälle huomiolle on jäänyt sen tutkiminen käsityöoppiaineen kontekstissa. Käsityöoppiaineen kontekstissa yrittäjyyskasvatusta on tutkittu esimerkiksi Janne Elon väitöskirjassa *Företagsamhet i skola och utbildning: lärarens tankar om förutsättningarna att nå målen i temaområdet Deltagande, demokrati och entreprenörskap* (2015). Tämän lisäksi Lepistö ja Rönkkö ovat toteuttaneet paljon käsityöoppiainetta ja yrittäjyyskasvatusta yhdistävää tutkimusta.

Tässä tutkielmassa tuodaan esiin yrittäjien näkemyksiä yrittäjäyyskasvatuksesta sekä erityisesti yritysyhteistyöstä perusopetuksen käsityöoppiaineen kanssa. Tutkielmassa pyritään tuomaan esiin myös ajatuksia, miksi ja miten yritysyhteistyön lisääminen tukee uuden opetussuunnitelman perusteita ja sen tavoitteiden toteutumista.

2 Yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksia ja projekteja

Yrittäjyyden tutkimusta on tehty jo hyvin pitkään, mutta kasvatustieteellinen näkökulma yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen tutkimukseen tuli mukaan vuosituhannen vaihteessa, jolloin yrittäjyyden tutkimus muuttui entistä monitieteellisemmäksi (Kyrö, Lehtonen & Ristimäki 2007, 15.). Yrittäjyyskasvatuksen tullessa osaksi eri koulutusasteiden opetussuunnitelmia ja sen vakiinnuttaessa paikkansa osana yliopistojen opetustarjontaa, on syntynyt kiinnostus ja tarve myös tutkia yrittäjyyden oppimisprosesseja sekä käytäntöjä. Kasvatustieteellisessä yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksessa on kuitenkin tarkasteltu lähinnä yksilöllisen ja kollektiivisen toiminnan dynamiikkaa sekä niiden välistä vuorovaikutusta (Ahvenharju & Tukkimäki-Hildén 2011, 147).

Yrittäjyyskasvatukseen liittyviä opintoja tarjotaan kaikissa Suomessa toimivissa opettajankoulutuslaitoksissa. (European commission 2014, 60). Tästä syystä suuressa osassa Suomessa toteutetusta yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksesta opettajien ja opettajaopiskelijoiden asema korostuu. Yrittäjyyskasvatusta on tutkittu esimerkiksi sen arvioinnin kehittämisen näkökulmasta sekä opettajaopiskelijoiden näkemyksistä ja asenteista yrittäjyyskasvatusta kohtaan (Tiikkala, Ruskovaara, Rytkölä, Seikkula-Leino, Jussila & Troberg 2012; Lepistö & Rönkkö 2013; Lepistö & Rönkkö 2014).

Opettajien näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksesta on tutkittu esimerkiksi Bettina Bäckström-Widjeskogin (2008) väitöskirjassa. Tutkimuksessa haastateltiin 30 yläkoulussa tai toisella asteella opettavaa opettajaa, joista noin puolella oli kokemusta ja kiinnostusta yrittäjyyskasvatusta kohtaan ja puolella ei juurikaan. Tutkimuksen mukaan opettajat painottivat yrittäjyyskasvatuksessa nimenomaan muita tavoitteita kuin taloudellisia. Opetuksen painopisteet olivat yritteliään asenteen kasvattamisessa, ja stressin sietokyvyssä eli kyvyissä, joita voidaan hyödyntää muissa yhteyksissä, ja jotka kehittävät oppilaiden sosiaalista ja henkilökohtaista kehitystä. (Bäckström-Widjeskog 2008, 169-171; Bäckström-Widjeskog 2010, 107 – 120.)

Koulun kasvatukselliset tavoitteet ja toiminta perustuvat aina niihin arvoihin, joita pidetään yhteiskunnallisesti arvokkaina. Tiikkala (2013) pyrki väitöskirjassaan *Yrittäjyyskasvatuksen arvoja etsimässä* kartoittamaan mitä ovat ne arvot, joita yrittäjyyskasvatus voi tukea ja edistää. Tutkimukseen osallistui yrittäjyyskasvatuksen asiantuntijoita yhteensä 16:sta EU-maasta. Tutkimuksessa toteutettiin kaksi

kyselytutkimusta, joista ensimmäinen pyrki selvittämään kuusi tärkeintä asiaa, jota yrittäjyyskasvatuksella tulisi edistää ja toisessa vastaajat luokittelivat ennalta asetettujen arvojen tärkeyttä asteikolla 0-10. Tutkimustulosten pohjalta Tiikkala loi kuvion joka osoittaa yrittäjyyskasvatuksen arvopohjan kansainvälisten asiantuntijoiden näkemysten mukaan (kuvio 2) Kuviossa tummennetut arvot esiintyivät molempien kyselytutkimuksien vastauksissa kaikkein yleisimmin. (Tiikkala 2013, 34 - 49).

Kuvio 1. Yrittäjyyskasvatuksen arvopohja yrittäjyyskasvatuksen asiantuntijoiden mukaan. Tiikkala, 2013.

Vuonna 2005 toteutettiin tutkimus, jossa selvitettiin kuinka valtakunnalliset perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaavat paikallisten opetussuunnitelmien toteuttamista yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta. Tutkimuksen kohdejoukko koostui opettajista, rehtoreista, sivistystoimenjohtajista ja kuntien perusopetuksen lautakunnan jäsenistä. Tutkimuksen mukaan yleinen suhtautuminen yrittäjyyskasvatusta kohtaan oli melko neutraali. Positiivisin suhtautuminen oli henkilöillä, joilla oli eniten tietoa

yrittäjyyskasvatuksesta (rehtorit, opinto-ohjaajat, johtajat) kun taas negatiivisin suhtautuminen oli luokkien 1-6. opettajilla. Alakoulun opettajat arvioivat myös omat tietonsa yrittäjyyskasvatuksesta heikoimmiksi. Henkilökohtaiset kokemukset liiketoiminnasta vaikutti opettajien positiivisesti suhtautumiseen yrittäjyyskasvatusta kohtaan. Tämän tutkimuksen perusteella resursseja, kuten rahoitusta, koulutusta, oppimateriaalia ja yhteistyökumppaneita ei ole riittävästi. Tutkimus osoitti, että yrittäjyyskasvatukseen suhtaudutaan yleisellä tasolla melko positiivisesti, mutta erityisesti opettajat, jotka käytännön opetustyötä tekevät tarvitsevat lisäkoulutusta ja tietoa yrittäjyyskasvatuksesta. (Seikkula-Leino 2007, 46 - 48)

Vuonna 2015 julkaistiin tutkimus, jossa selvitettiin minkälaisia näkemyksiä opettajaopiskelijoilla on yrittäjyyskasvatuksesta. Tutkimukseen osallistui vuosien 2010-2012 aikana yli 250 opiskelijaa Turun yliopiston Rauman yksiköstä ja tulokset osoittivat, että lähes kaikki (90%) vastanneista suhtautui yrittäjyyskasvatukseen positiivisesti, osana perusopetusta sekä opettajankoulutusta. Negatiivisesti suhtautuvien ajatuksissa yrittäjyyskasvatus miellettiin painottuvan liikaa yrittäjänä toimimiseen tai yrittäjyyttä työnteon muotona korostavana tekijänä. Sekä yrittäjyyskasvatukseen positiivisesti että negatiivisesti suhtautuneet opiskelijat olivat yhtä mieltä siitä, että termi *yrittäjyyskasvatus* on harhaanjohtava. (Rönkkö & Lepistö 2015, 61 - 75.)

Suomessa on kehitetty myös yrittäjyyskasvatuksen mittaristo, joka on tarkoitettu työkaluksi opettajien ja opiskelijoiden yrittäjyyskasvatuksellisen toiminnan arviointiin ja kehittämiseen. Mittaristo kuvaa opetuksen sisältöjä ja erilaisia toimintatapoja sekä menetelmiä ja se on luotu vuosien 2008-2012 aikana yhteistyössä usean eri tahon kanssa. (www.lut.fi)

Yrittäjyyskasvatusta ja käsityöoppianetta yhdistävää tutkimusta on Suomessa toteutettu jonkin verran (mm. Elo 2016; Elo 2015; Lepistö, Rönkkö & Häsänen, 2018; Rönkkö & Lepistö 2016.) Yritysten ja koululaitosten välisestä yhteistyöstä on tehty tutkimuksia jonkin verran ja valtaosa näistä tutkimuksista painottuu perusopetuksen ulkopuolelle. Vuonna 2013 toteutettiin kyselytutkimus yrittäjille, yrittäjien ja ammattikorkeakoulujen välisestä yhteistyöstä, mutta perusopetuksen kanssa tehtävästä yhteistyöstä ei ole juuri lainkaan tutkimustietoa. Vaikka tutkimustietoa ei juurikaan ole, yrittäjille on luotu koulujen ja yritysten välisen yhteistyön tueksi valmiita materiaaleja ja toimintatapoja. (www.yrittajat.fi)

Vuonna 2009 Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti yrittäjyyskasvatuksen kehittämishankkeen nimeltä Tahtotila 2015. Hankkeen kolme yrittäjyyskasvatuksellisesta päätavoitetta oli:

1. Osallistuvan ja aktiivisen kansalaisuuden kehittäminen, luovuuden ja innovaatiotoiminnan vahvistaminen koulutuksessa, vapaa-ajalla sekä työelämässä
2. Valtakunnallisesti ja alueellisesti myönteisen yrittäjyyskulttuurin ja asenneilmapiirin kehittäminen
3. Uuden yritystoiminnan käynnistäminen, toimivien yrittäjien ja heidän yritystensä kehittäminen sekä omistajanvaihdosten tukeminen

(Opetus- ja kulttuuriministeriö 2009, 10.)

Aiemmin toteutettuja yrittäjyyskasvatusprojekteja

Kouluissa on jo useiden vuosien ajan toteutettu erilaisia yrittäjyysprojekteja ja yrittäjyyskasvatuksellisia toimintatapoja niin koulun opettajien ja koulun henkilökunnan toimesta, kuin myös koulun ulkopuolisten tahojen avustuksella. Yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen on jäänyt usein yksittäisten opettajien innostuksen ja kiinnostuksen varaan.

Aiemmin toteutettuja projekteja on esimerkiksi Karvian Kantin koulussa toteutetut säännölliset kyläkoulukahvilatapahtumat sekä oppilaiden osallistuminen kouluruoan valmistamiseen. Yrittäjyyskasvatukselliseen toimintaan Kantin koulussa ovat tämän lisäksi liittyneet esimerkiksi talkootyöppinen toiminta, jossa oppilaat ovat siivonneet teidenvarsia, poimineet marjoja ja leikanneet koulun ruohokenttää. Osa toiminnasta on järjestetty yhteistyössä paikallisten yritysten kanssa. Toiminnan on havaittu kehittäneen oppilaiden itseluottamusta, suhtautumista työntekoon sekä uskoa omaan osaamiseen. (Yliluoma 2007, 67.)

Kokemäen yhteiskoulussa on toteutettu useita yrittäjyyskasvatuksellisia projekteja: *Maanantaikioski*-projekti yhdisti kotitalouden sekä ekonomian valinnaisaineiden ryhmät, *pyöreä pöytä ja tuolit*-projektissa yhdistettiin useita eri oppiaineita ja oppilaat pääsivät kunnostamaan sekä muokkaamaan koulun vanhoja kalusteita ja toteuttamaan koulun aulaan oleskelutilan yhteistyössä useamman eri oppilasryhmän kanssa, *Oppilaiden ja opettajien osaaminen*-projektissa tuotiin näyttelyn muodossa esiin koko kouluyhteisön

osaamista. Lukion puolella on toteutettu myös kahvila–projekti, jossa oppilaat asettivat itse alkupääoman toiminnan pyörittämiseen. (Koivukoski 2007, 81 – 86.)

Suomessa yrittäjyyskasvatusta on tarjolla kaikille opettajaopiskelijoille ja joidenkin yliopistojen tarjontaan se kuuluu pakollisena osana opettajaopiskelijoiden koulutusta. Opettajankoulutuksen ja yrittäjyyskasvatuksen tueksi on kehitetty yrittäjyyskasvatuksen virtuaalinen oppimisympäristö (YVI). YVI sai alkunsa vuonna 2010 alkaneesta hankkeesta ja tarjoaa yhä yrittäjyyskasvatukseen liittyvää materiaalia runsaasti. YVI:n sivuille on koottu runsaasti yrittäjyyskasvatukseen liittyvää opetusmateriaalia, tutkimustietoa sekä yrittäjyyskasvatuksen sanakirja. (European commission 2014, 60 - 61.)

Yrittäjyyskasvatusta on suomessa ja ulkomailla toteutettu myös siten, että kädentaitojen merkitys osana kokonaisuutta korostuu. Esimerkiksi Portugalissa Polytechnic Institute of Viana do Castelo (IPVC) toteutti yrittäjyyskasvatusta ja kädentaitoja yhdistävän projektin *”Having ideas to change the world”* ja siihen liittyvän tutkimuksen. Projekti pohjautuu Educational Centre Alice Nabeirossa (CEAN) vuonna 2009 luotuun 3-12 vuotiaille lapsille tarkoitettuun yrittäjyysohjelmaan. Projektin päätavoitteena on edistää lasten ja nuorten tutustumista yrittäjämäiseen kulttuuriin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, kehittäen samalla ajattelu- ja keskustelutaitoja, vahvistaen kykyä tuoda omia ideoita ja kiinnostuksenkohteita esiin sekä muuttamaan omat ideansa konkreettiseksi toiminnaksi. Yrittäjyysohjelman toteutus osoitti, että lapset ja nuoret kykenevät tuomaan esiin omia ideoitaan ongelmanratkaisutehtävissä ja kehittämään niitä eteenpäin yhdessä muiden kanssa sekä olemaan luovia, yritteliäitä sekä motivoituneita löytämään ratkaisuja ideoidensa toteuttamiseen. Lisäksi opettajat kokivat projektin kehittäneen hyvin paljon heidän yrittäjämäisiä taitojaan. (Fonseca, L., Goncalves, T., Barbosa, A., Peixoto, A., Barbosa, G, Trabulo, F., Dias, N., Gomes C., Gomes, D. & Pepe, C., 2015.)

Jyväskylän yliopiston opettajaopiskelijat ovat suunnitelleet ja toteuttaneet perusopetuksen piirissä useampia teknologiakasvatusta ja yrittäjyyskasvatusta yhdistäviä projekteja. Näistä projekteista on toteutettu myös opas opettajille *Yrittäjyyskasvatusta teknologisissa oppimisympäristöissä 1-6 luokille – opettajan käsikirja*. (2011)

Yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen tueksi on rakentunut erilaisia verkostoja ja yhteisöjä. Eräs merkittävimmistä yrittäjyyskasvatuksen edistämistä tukevista verkostoista on YES-

verkosto. YES-verkosto on yrittäjyyden ja opetusalanasiantuntijoiden muodostama verkosto, joka tukee ja kehittää yrittäjyyskasvatustyön toteutumista niin alueellisesti kuin kansallisestikin. YES-verkosto tarjoaa laajasti ympäri Suomea erilaisia ja monipuolisia yrittäjyyskasvatuksellisia sisältöjä kouluihin ja oppilaitoksiin. YES-verkosto osallistuu aktiivisesti yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseen esimerkiksi tarjoamalla yrittäjyyskasvatusvalmennusta opettajille sekä kehittämällä koulujen ja yritysten välistä yhteistyötä tuomalla yrittäjyyskasvatuksesta kiinnostuneita yrittäjiä ja opettajia yhteen. Lisäksi YES-verkosto on mukana Nuori Yrittäjyys ry:n kanssa toteuttamassa Nuori Yrittäjyys (NY) ohjelmia kaikille luokka-asteille esikoulusta toiselle asteelle. YES-verkosto tarjoaa myös paljon erilaista kirjallista materiaalia yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen tueksi. (www.yesverkosto.fi) YES-verkoston lisäksi yrittäjyyskasvatuksen asialla ovat niin Kehittämiskeskus Opinkirjo kuin myös taloudellinen tiedotustoimisto (TAT). Opinkirjo tarjoaa yrittäjyyskasvatuksen toteuttamista tukevaa materiaalia niin opettajille kuin myös oppimateriaaliksikin. Lisäksi Opinkirjo järjestää *Yritys hyvä* -kilpailua, jonka tarkoituksena on haastaa ja innostaa lapsia yrittämään. Taloudellinen tiedotustoimista eli TAT järjestää myös nuorta yrittäjyyttä tukevaa toimintaa, joista tunnetuin lienee TAT:in järjestämä taloutta, työelämää, yhteiskuntaa ja yrittäjyyttä yhdistävä oppimiskokonaisuus Yrityskylä 6. ja 9.luokkalaisille. (www.yrittajat.fi)

3 Yrittäjyyskasvatus

3.1 Yrittäjyyskasvatuksen historiaa Suomessa

Yrittäjyyskasvatus on osa laajaa ja pitkäjänteistä yrittäjyyttä edistävää prosessia, jonka juuret ovat 1950–60-luvulla. Tuolloin yrittäjyyden edistäminen tapahtui taloudellisen kasvatuksen kautta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2009, 25).

Suomalaiseen koulutusjärjestelmään yrittäjyyskasvatus tuli mukaan entistä enemmän 1980-luvulla, jolloin sen tärkeimmän tehtävän – yrittäjyyden edistämisen – päävastuu oli ammattikouluilla ja yrittäjyyskoulutuksella. Osaksi perusopetusta yrittäjyyskasvatus tuli 1990-luvulla lamavuosien aikana, kun sen olemassaololle nähtiin työvoimapolitiittinen tarve ja oppilaiden asenteita yrittäjyyttä kohtaan haluttiin kehittää positiivisempaan suuntaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2009, 25; Korhonen 2012, 4.) Taloudellisen taantuman ei kuitenkaan nähdä olevan itsessään syy sille, että yrittäjyyskasvatus tuli osaksi perusopetustamme, mutta taantuman voidaan nähdä nopeuttaneen yrittäjyyskasvatuksen tulemistä osaksi perusopetuksemme tavoitteita (Ristimäki 2004, 35).

Vuonna 1992 opetusministeriön asettama yrittäjyyden neuvottelukunta teki aktiivista työtä yrittäjyyden kehittämiseksi ja onnistuikin tuomaan yrittäjyyskasvatuksen osaksi valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita vuonna 1994. Yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen jatkui tavoitteellisena koko 90-luvun ajan, kaikilla koulutusjärjestelmämme tasoilla. Tämän pitkäjänteisen kehittämistyön tuloksena Opetusministeriö julkaisi vuonna 2004 yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelman, jonka mukaan yrittäjyyskasvatuksen tulee olla osa niin esikoulujen kuin yliopistojenkin koulutusohjelmaa. (Seikkula-Leino 2007, 106.; Korhonen 2012, 4 - 5.)

Vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa yrittäjyyskasvatus kytkettiin osaksi aihekokonaisuutta *osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys*. Aktiivisella kansalaisella tarkoitetaan yhteisiin asioihin osallistuvaa ja niistä vastuuta ottavaa kansalaista, joka toimii yhteisön hyväksi (Laitinen & Nurmi 2007, 79 - 81). Aihekokonaisuuden tavoitteena oli luoda pohjaa yrittäjämäisille toimintatavoille ja auttaa oppilasta hahmottamaan maailmaa erilaisten toimijoiden näkökulmasta. Yrittäjyyden ymmärtäminen ammattina, työelämään tutustuminen sekä yrittäjyyden yhteiskunnallinen merkitys olivat keskeisiä oppisisältöjä. (POPS 2004, 39 - 40.)

Yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen käsite on ollut pitkään osana opetusta, ja sen merkitys ja asema ovat tulleet vuosien aikana yhä enemmän ja enemmän esiin. Vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden myötä yrittäjyyskasvatus on nostanut asemaansa osana perusopetustamme, sen kuullessa yhteen seitsemästä laaja-alaisen osaamisen tavoitteista.

3.2 Yrittäjyyden käsite osana yrittäjyyskasvatusta

Yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyys ovat voimakkaita mielikuvia ja tunteita herättäviä käsitteitä, joille on haastavaa antaa yksiselitteisiä määritelmiä. Voidakseen tarkastella, kehittää ja toteuttaa yrittäjyyskasvatusta yhteiskuntamme ja koulujärjestelmämme näkökulmasta tarkoituksenmukaisesti, on yrittäjyydelle pyrittävä kuitenkin löytämään jonkinlainen määritelmä, vaikka edes yrittäjyyttä ja yritystoimintaa tutkiva liiketaloustiede ei ole onnistunut yrittäjyyttä yksiselitteisesti määrittelemään (Ristimäki 2004, 17 - 18).

Suomalaista termiä yrittäjyyskasvatus, voidaan tarkastella esimerkiksi englanninkielisten käsitteiden *entrepreneurship education* ja *enterprise education* kautta. Näitä kahta termiä käytetään yleisesti ottaen lähes synonyymeinä toisilleen, vaikka sisällöllisesti niillä on merkittäviä eroja. Hämmennyksen välttämiseksi käsitteiden väliset erot tulisi tuoda paremmin esiin (Jones & Iredale 2010, 10).

Käsitteiden eroavaisuudet tulevat esiin tarkastellessa molempien käsitteiden pää tavoitteita. *Entrepreneurship educationin* tärkeimpinä tehtävinä voidaan pitää yrityksen perustamiseen, käynnistämiseen, johtamiseen ja toiminnan kasvattamiseen sekä itsensä työllistämiseen liittyviä taitoja, kun taas *Enterprise education* pyrkii rakentamaan oppijassa aktiivista toimijuutta ja kehittämään tietoutta itsestään kuluttajana, kansalaisena, työntekijänä ja ammatinharjoittajana sekä lisätä yksilön yrittäjämäisyyttä ja yrittäjämäisiä taitoja useissa erilaisissa yhteyksissä. (Jones & Iredale 2010, 10 - 11.) Kiteytettynä voidaan todeta *Entrepreneurship educationin* painottavan yrittäjän ammatissa tarvittavien taitojen oppimista ja *enterprise educationin* olevan kokonaisvaltaisempaa, elämänhallintaan ja työelämän taitojen oppimiseen tähtäävää toimintaa (Rytkölä, Kesler & Karhuvirta 2011, 128 - 131).

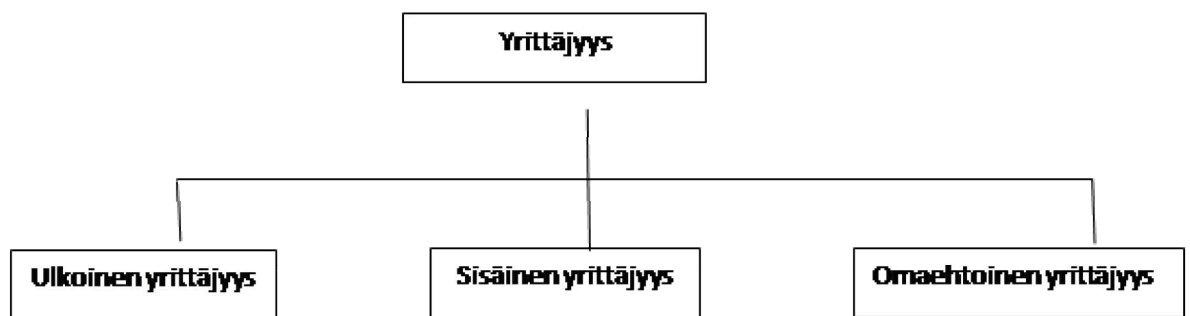
Maaliskuussa 2017 Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi koulutuksen yrittäjyyslinjaukset, joiden tarkoituksena on kehittää ja edistää eri koulutustasoilla tapahtuvaa yrittäjyyskasvatusta. Linjaukset toimivat konkreettisena apuna niin

yrittäjyyskasvatuksellisen toiminnan suunnittelussa, käytännön toteutuksessa kuin arvioinnissakin. Yrittäjyyslinjausten julkistamistilaisuudessa esiteltiin myös Opetus ja kulttuuriministeriön luomat määritelmät yrittäjyydestä ja yrittäjyyskasvatuksesta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön yrittäjyyslinjauksissa käsitteellä yrittäjyys, tarkoitetaan kykyä havainnoida mahdollisuuksia ja kykyä muuttaa ideat konkreettiseksi toiminnaksi, joka tuottaa niin taloudellista, kulttuurista, sosiaalista kuin yhteiskunnallistakin arvoa. Yrittäjyydellä ja yrittäjämäisyydellä viitataan henkilön kykyyn toimia tavoitteellisesti. Näihin molempiin käsitteisiin on sisäänrakennettuna luovuuden, innovaatiokyvyn, riskinhallinnan ja vastuullisuuden käsitteet. Yrittäjyyteen voidaan oppia ja yrittäjyyden ja yrittäjämäisten taitojen merkitys korostuu jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassamme. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ovat erittäin laajat. Tavoitteina on esimerkiksi kehittää niin yritysten toimihenkilöiden osaamista kuin myös tukea yritysten tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa. Perustavanlaatuisimpana tehtävänä voidaan kuitenkin pitää myönteisen asenteen kehittämisen ja lisäämisen yrittäjyyttä kohtaan sekä yrittäjyyteen liittyvien tietojen ja taitojen kehittäminen.

Kuviossa 2. esitetään yrittäjyyskasvatuksen käsitteellisen määrittelyn yleisin muoto, jossa termi *yrittäjyyskasvatus* jakautuu kolmeen erilaiseen yrittäjyyden muotoon; *sisäiseen*, *ulkoiseen ja omaehtoiseen yrittäjyyteen* (Tiikkala 2013, 15; Kyrö 1998, 118).

Kuvio 2. Yrittäjyyden kolme muotoa (Kyrö 1998,118)

Käsite **sisäinen yrittäjyys** on vakiinnuttanut paikkansa jo 1980-luvun loppupuolella ja sen voidaan nähdä olevan osa ihmisen yrittäjämäistä toimintaa, asennoitumista ja käyttäytymistä (Luukkainen & Wuorinen 2002, 14).

YVI:n sanakirjan mukaan sisäinen yrittäjyys on luovuuteen ja innovatiivisuuteen perustuva, työntekijän tai ryhmän toiminta- ja ajattelutapa jo olemassa olevan organisaation toiminnassa. Käsite on jatkuvassa muutoksessa ja tutkimuksissa sitä on tarkasteltu hyvin moni eri tavoin. (www.yvi.fi) Salmi (2007) lisää sisäiseen yrittäjyyteen mahdollisten toimintatapojen olemassaolon seurannan sekä niihin vastaamisen innovatiivisella tavalla (Salmi 2007, 75).

Omaehtoinen yrittäjyys (self-oriented entrepreneurship, spontaneous entrepreneurship) Kyrön (1998) määrittely ohjaa niin tieteen termipankin kuin myös YVI:n sanakirjan määritelmää omaehtoisesta yrittäjyydestä. Sen nähdään viittaavan yksilön kokonaisvaltaiseen yritteliääseen toimintatapaan ja asennoitumiseen elämän kaikilla osa-alueilla. Siihen liitetään kyky, halu sekä mahdollisuus vaikuttaa ja ottaa vastuuta omasta elämästä ja omasta toiminnasta. (Tieteen termipankki; YVI:n sanakirja, 2012; Kyrö 1998)

Omaehtoisen yrittäjyyden voidaan nähdä olevan sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden kehittymisen perusta, tarkoitettaessa sen olevan ihmisen yritteliästä asennetta, käyttäytymistä ja toimintatapaa, joka on sidoksissa yksilön luovaan toimintaan tietynlaisessa ympäristössä. (Korhonen 2012, 6 - 7). Omaehtoisella yrittäjyydellä koulukontekstissa on paljon yhteistä toiminnallisen ja kokemuksellisen oppimisen käsitteiden kanssa (Draycott & Rae 2010, 4).

Käsitteenä omaehtoinen yrittäjyys on saanut jalansijaa suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa, mutta kansainvälisessä tutkimuksessa painotetaan sen sijaan yrittäjämäistä toiminta- ja ajattelutapaa sekä yrittäjämäisiä kykyjä (YVI:n sanakirja, 2012).

Ulkoisella yrittäjyydellä on tavallisesti viitattu konkreettiseen yritystoimintaan eli yrityksen perustamiseen, omistamiseen ja johtamiseen (Laitinen & Nurmi 2007, 81; Luukkainen & Wuorinen 2002, 12 - 15). Myös YVI:n sanakirjan mukaan ulkoisen yrittäjyyden (entrepreneurship) nähdään tavallisesti viittaavaan konkreettiseen yritystoimintaan, kuten yrityksen perustamiseen ja johtamiseen, vaikka konkreettinen

yritys tai liiketoiminta ei ole välttämättä itsessään täytä yrittäjyyskasvatuksen kriteerejä (YVI:n sanakirja, 2012).

Koulukontekstissa ulkoinen yrittäjyys liitetään usein erilaisiin projekteihin, joiden päämääränä on jonkin toiminnan avulla kerätä rahaa. Toisaalta kaikkea rahankeruuseen liittyvää koulun toimintaa ei kuitenkaan voida välttämättä pitää yrittäjyyskasvatuksena. Ulkoiseen yrittäjyyteen koulumaailman kontekstissa voidaan sisällyttää myös monenlaista muuta toimintaa, kuten työelämään tutustumista, opintokäynnit sekä erilaisten liikeideoiden ja innovaatioiden kehittelyä. Yrittäjyyskasvatuksellisesta näkökulmasta oleellisinta ei ole se mitä tehdään, vaan kuinka toiminta tapahtuu ja miten opetus toteutetaan. (Seikkula-Leino 2007, 106 - 107.)

Tässä tutkielmassa käsite yrittäjyyskasvatus rakentuu edellä mainittujen kolmen yrittäjyyden muodon ympärille; sisäisen, ulkoisen ja omaehtoisen yrittäjyyden, mutta käsitteiden keskinäisiä eroja ei pidetä kovinkaan merkittävänä. Kunkin yrittäjyyden muodon nähdään tukevan toinen toisiaan. Tutkielmassa yrittäjyyskasvatus mielletään koulun yleissivistäväksi kasvatus- ja opetustoiminnaksi, jonka tavoitteet ovat oppilaiden kokonaisvaltaisen kasvun, aktiivisen toimijuuden sekä työelämätaitojen kehittämisessä.

3.3 Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Yrittäjyyskasvatus on korostanut asemaansa viime vuosikymmenten aikana ympäri maailmaa. Yrittäjyyskasvatukselle on asetettu niin kansallisia kuin kansainvälisiäkin tavoitteita. Euroopan komissio on tehnyt paljon työtä yrittäjyyskasvatuksen kehittämisen ja lisäämisen eteen. Komission näkemyksen mukaan yrittäjyyskasvatusta lisäämällä ja sen tavoitteellisella kehittämisellä voidaan positiivisesti vaikuttaa koko Euroopan talouskehitykseen ja kilpailukykyyn. (Euroopan komissio 2013, 3.)

Arkipuheessa yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet mielletään usein liittyvän liiketoimintaan tai yrityksen perustamiseen. Tästä syystä yrittäjyyskasvatus voidaankin usein mieltää vain välineeksi, jolla pyritään rakentamaan taloudellista kasvua (Ikonen, 2007, 46.). Yrittäjyyskasvatuksen pääasiallisena tavoitteena ei kuitenkaan voida pitää uusien yrittäjien synnyttämistä ja yritysten määrän lisäämistä tulevaisuudessa. Tämän kaltainen tavoite olisi myös epäeettinen yksittäisen opettajan näkökulmasta (Ristimäki 2007, 34).

Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet asettuvat huomattavasti laajemmalle skaalalle koskien yksittäisen ihmisen elämää ja tavoitteiden tehtävänä on pyrkiä kehittämään ihmistä kokonaisvaltaisesti. Yrittäjyyskasvatus pitää sisällään piirteitä niin kansalaiskasvatuksesta kuin myös demokratia- ja osallisuuskasvatuksesta. Edellä mainittujen lisäksi yrittäjyyskasvatus voidaan mieltää myös taito- ja asennekasvatukseksi. (Rytkölä, Kesler & Karhuvirta, 2011, 28 - 31.) Eräs tärkeimmistä yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista on hälventää epätietoisuutta ja epäluuloisuutta yrittäjänä toimimisen ympäriltä ja näin osoittaa oppilaille yrittäjyyden olevan vain yksi työnteon erilaisista muodoista (Ristimäki 2004, 27). Tulevaisuudessa yrittäjyys työuravaihtoehtona on luultavasti entistä todennäköisempi, joten oppilaille on tärkeää antaa realistista kuvaa yrittäjyydestä (Ristimäki 2007, 35).

Luukkainen ja Wuorinen (2002) näkevät yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena olevan yritteliään elämänotteen omaksuminen siten, että siitä tulee osa ihmisen jokapäiväistä toimintaa. Tämänkaltaisen aktiivinen ja yrittäjämäinen asennoituminen elämään voi myös mahdollisesti, tukea omalta osaltaan uusien yritysten syntymistä ja olemassa olevien sekä uusien yritysten jatkuvuutta. (Luukkainen & Wuorinen 2002, 15.) Yrittäjyyskasvatukselle määriteltiin 1990-luvulla tavoitteiksi sisäisen yrittäjyyden asenteiden, kuten joustavuuden, aloitekyvyn ja omatoimisuuden sekä riskinottokyvyn kehittäminen. Lisäksi tavoitteena oli tutustuttaa oppilaita yleisellä tasolla yritystoimintaan ja yritysten merkitykseen osana yhteiskuntaa ja työelämää. (Leskinen 2000, 53.)

Euroopan unionin globaalilla tasolla yrittäjyyskoulutuksen lisäämisellä pyritään luomaan uusia yrityksiä ja yrittäjiä. Tätä tavoitetta tärkeämpänä voidaan kuitenkin nähdä koulutuksessa opittavat taidot kuten luovuus, aloitekyky ryhmätyötaidot, riskien ymmärrys ja vastuuntunto. (Euroopan komissio 2013, 6.)

Yrittäjyyden -käsitteen historiallisen taustan ja monitieteellisen tutkimuksen perusteella yrittäjyyteen kuuluvaksi liitetään usein seuraavat kolme tekijää: innovatiivisuus, riski ja sen hallinta sekä toiminnan katalysaattorina toimiminen. Nämä tekijät kertovat paljon siitä minkälaisia tavoitteita yrittäjyyskasvatukselle asetetaan opetuksessa. (Ristimäki 2004, 23 - 24.) Yrittäjyyskasvatuksen liittäminen edellä mainittuihin ilmiöihin ja käsitteisiin tukee koulun yleisiä kasvatustavoitteita ja on liitettävissä mihin tahansa oppiaineeseen (Ristimäki 2007, 35). Eräs yrittäjyyskasvatuksen tärkeimmistä tavoitteista on kehittää oppilaiden kykyä opiskella tavoitteellisesti (Hannula 2015, 28).

Yrittäjämäiset taidot, kuten tiedonhankintataidot, kiinnostus ympäristöään ja sen mahdollisuuksia kohtaan sekä itsenäinen päätöksentekokyky ovat taitoja, jotka tukevat omaa elämänhallintaa. Elämänhallinnan tukemisen lisäksi tavoitteena on kasvattaa oppilaita yhteisöllisyyteen ja valmistaa heitä tulevaisuuden haasteisiin. Tavoitteiden saavuttamiseksi yrittäjäyyskasvatus tulisi nähdä koko koulua ohjaavana ajattelutapana sekä oppimis- ja opetusmetodina, jossa luovuuden, aktiivisuuden ja vastuullisuuden merkitykset korostuvat. (www.opinkirjo.fi).

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Uusi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) tuo esiin laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, jotka ovat kaiken opetustoiminnan taustalla. Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen ja asenteiden sekä tahdon muodostamaa kokonaisuutta, jolla voidaan vastata muuttuvan ja kehittyvän maailman haasteisiin (POPS 2014, 20). Yrittäjäyyskasvatus tulee erityisesti esiin laaja-alaisen osaamisen tavoitteessa *työelämätaidot ja yrittäjäyys (L6)*. Tavoitteena on herättää oppilaissa myönteistä asennetta ja mielenkiintoa työtä ja työelämää kohtaan. Perusopetuksen aikana oppilaille tulee tarjota mahdollisuus tutustua työelämään ja tehdä yhteistyötä koulun ulkopuolisten tahojen kanssa sekä tutustua lähiympäristön elinkeinoelämään. Työelämäntaitoja ja yrittäjäyysä tukeva opetus pitää sisällään ryhmä- ja projektityöskentelyä ja verkostoitumista, sekä yksilöllistä työskentelyä osana yhteisöä yhteisön hyväksi. Opetuksessa hyödynnetään toiminnallisia menetelmiä, joissa oppilailla on mahdollisuus kehittää laajalti omia työskentelyn taitojaan, niin innovaatioiden kehittelyn kuin kokeilun ja epäonnistumistenkin kautta. (POPS 2014, 23 - 24.)

Perusopetuksessa järjestettävän yrittäjäyyskasvatuksen tulee ottaa huomioon kaikki kolme, tässäkin tutkielmassa tarkastelun kohteena olevaa yrittäjäyysen muotoa; omaehtoinen, sisäinen ja ulkoinen yrittäjäyys. Vaikkakin yrittäjäyyskasvatuksen pääpaino perusopetuksessa tulisi Korhosen (2012) mukaan kuitenkin olla sisäisen ja omaehtoisen yrittäjäyysen kehittämisessä, jättäen ulkoisen yrittäjäyysen kehittämisen taka-alalle. (Korhonen 2012, 6 - 7.)

Yritysten ja muiden koulun ulkopuolisten tahojen kanssa toteutettava yhteistyö parantaa oppilaiden kykyä ymmärtää yhteiskuntaa ja sen jäsenenä toimimisesta. Tämä on osa osallistavaa ja demokraattista koulun kasvatustoimintaa (POPS 2014, 30.) Opetuksen

järjestämistä ohjaavat periaatteet velvoittavat järjestämään yhteistyötä koulu ulkopuolisten tahojen kanssa huomattavan paljon. Suoraan yritysten kanssa toteutettavaan yhteistyöhön ohjataan niin ympäristöopin, yhteiskuntaopin, käsityöoppiaineen, oppilaanohjauksen, fysiikan kuin kemiankin opetuksen järjestämistä koskeissa ohjeistuksissa. (POPS 2014, 133; 261; 271; 277; 391 & 396).

Käsityöoppiaineen parissa yritysyhteistyön järjestäminen nostaa asemaansa sen ollessa osa käsityöopetuksen keskeisiä sisältöalueita vuosiluokilla 7-9. Keskeisiin sisältöalueisiin kuuluva **S7 Yrittäjämäinen oppiminen** pitää sisällään veloitteen sisällyttää opetukseen yritysvierailuja, opintokäyntejä tai järjestöyhteistyötä. (POPS 2014, 431.)

Vuosiluokilla 7-9 laaja-alaisen osaamisen tavoitteet velvoittavat järjestämään opetuksen siten, että viimeistään tuolloin oppilaat saavat kokemuksia työelämästä ja yhteistyöstä koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Koulutyöhön tulee sisällyttää toimintaa, jossa koulun ulkopuoliset tahot ovat mukana opetustoiminnassa esimerkiksi työelämäntutustumisjaksot sekä yritys- ja organisaatiovierailut, vastavuoroisesti. (POPS 2014, 284.)

Laaja-alaisen osaamisen tavoite L6 *työelämätaidot ja yrittäjyys* (POPS 2014) toimii tutkielman tekijöiden näkemyksiä ohjaavana dokumenttina yrittäjyyskasvatuksen toteutuksesta osana perusopetusta. Suunnatessa huomiota tarkemmin käsityöoppiaineen pariin myös käsityöoppiaineen oppimistavoitteita vuosiluokilla 7-9. tukeva sisältöalue **S7 Yrittäjämäinen oppiminen** tulee osaksi tarkastelua yrittäjyyskasvatuksen toteutumisesta ja sen tavoista.

3.4 Oppimisympäristöt ja yrittäjämäinen pedagogiikka

Maailmassa tapahtuva jatkuva muutos ja kehitys vaikuttaa ja tulee ottaa huomioon myös oppimisympäristöjemme kehittämistä ja uudistamista toteutettaessa. Oppimisympäristömme ovat aina sidoksissa aikaan, paikkaan ja opetettavaan aiheeseen, joten toiminta- ja oppimisympäristöjen on oltava aina alttiina muutoksille. Toimintatapojen ja oppimisympäristöjen muokkaaminen ja muuttaminen vaikuttavat paljon jokaisen oppilaan yksilöllisiin oppimisprosesseihin, joten koululaitosten kehitys ja toimintatapojen muuttuminen on tapahduttava aina hyödyntämällä ajankohtaista tieteellistä tietoa opetusmenetelmistä ja oppimisesta. (Salakari 2009, 19 - 20.)

Oppimisympäristön käsite pitää sisällään fyysisen, sosiaalisen, didaktisen ja teknisen ulottuvuuden (Salakari 2009, 34). Yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta oppimisympäristön tulee olla oppilaan aktiivisuutta lisäävä ja toiminnallisuuteen kannustava. Yrittäjämäistä oppimista voidaan tukea esimerkiksi toiminnallisilla ja tutkivilla oppimisprojekteilla yhteistyössä ulkopuolisten tahojen kanssa (POPS 2014, 431). Tällöin koulujen fyysiset oppimisympäristöt eivät välttämättä riitä, vaan oppimisympäristöjen tulee laajentua myös koulurakennuksen ulkopuolelle, tämänlaista oppimisympäristöjen muutosta myös POPS 2014 velvoittaa.

Fyysisen oppimisympäristön laajeneminen koulun ulkopuolelle tukee oppilaan aktiivista osallistumista. Yhteistyö koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa lisää vielä paikallisuuden ulottuvuuden oppimisympäristön käsitteeseen. Oppimisympäristöjen laajentuessa kyetään luomaan luonnollisesti yhteyksiä opetuksen ja oppilaita ympäröivän reaalimaailmaan välillä. (Ahvenharju & Tukkimäki-Hildén 2011, 150.) Oppimisympäristöjen laajeneminen yhteistyössä yritysten ja muiden tahojen kanssa on osa oppimista ja hyvinvointia tukevaa opetuksen järjestämistä. (POPS 2014, 36.)

Koululaitosten tehtävänä on edistää ja tukea oppilaiden tai opiskelijoiden oppimista, huomioiden yksilölliset, yhteiskunnalliset sekä työelämän tarpeet, lisäksi oppilaille tulee antaa mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa koulun arkitoimintaan (Salakari 2009, 33; Koivukoski 2007, 81). Yrittäjyyskasvatus on osa koulun yleissivistävää tehtävää jatkuvassa kehityksessä olevassa yhteiskunnassamme. Yrittäjyyskasvatus pyrkii lisäämään oppilaiden osallisuutta ja aktiivisuutta sekä vahvistamaan innovaatiotoimintaa sekä luovuutta. Yrittäjyyskasvatus voidaan ymmärtää niin opetusmenetelmänä kuin myös oppisisältönä. Informaaleja oppimisympäristöjä hyödyntävän pedagogiikan näkökulmasta yrittäjyyskasvatus tulisi kuitenkin ensisijaisesti nähdä opetusmenetelmänä oppisisällön sijaan. (Lepistö 2011, 13.)

Jotta koululaitokset voisivat vastata edellä mainittuihin tehtäviin ja tavoitteisiin, tulee niiden kyetä kehittämään ja laajentamaan käsityksiään oppimisympäristöistä ja oppimisen tavoista. Koulun tulee opetusta järjestäessään huomioida erilaiset kontekstit, joissa oppimista tapahtuu (Ahvenharju & Tukkimäki-Hildén 2011, 148).

Yrittäjämäinen pedagogiikka

Yrittäjyyskasvatuksella tavoitellaan laaja-alaista osaamista, joka vastaa muuttuvan yhteiskuntamme ja työelämämme kehitykseen ja tarpeeseen. Vastataksemme

yhteiskunnalliseen muutokseen on koulujen ja oppilaitosten kyettävä muuttamaan perinteisiä toimintatapojaan. Yrittäjyyteen ja yrittäjämäisyyteen panostava oppilaitoksen toimintakulttuuri on kulttuuri, joka pyrkii vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2009, 11.) Yrittäjämäistä pedagogiikkaa tarkastellaan usein suhteessa perinteisiin opetuksen tapoihin ja menetelmiin. Koska perinteisellä ja yrittäjämäisellä oppimisella on eroavaisuuksia (ks. taulukko 1), tämä vastakkainasettelu on osaltaan saattanut vaikuttaa yrittäjäyyskasvatuksen kohtaamaan kritiikkiin osana koulumaailmaa. (Koskinen 2015, 58 – 59.)

Taulukko 1. Perinteisen ja yrittäjämäisen oppimisen erot Koskista (2015) mukaillen

Perinteinen oppiminen	Yrittäjämäinen oppiminen
Oppiminen opettajalta	Oppiminen toisilta
Passiivinen rooli kuuntelijana	Oppiminen tekemällä
Oppiminen kirjoitetusta tekstistä	Oppiminen henkilökohtaisesta keskustelusta ja väittelystä
Oppiminen opettajan tarjoamista asiantuntevista viitekehyksistä	Oppiminen löytämällä (ohjatusti)
Oppiminen opettajan antamasta palautteesta	Oppiminen monen ihmisen reaktiosta
Oppiminen organisoidussa, aikataulutetussa ympäristössä	Oppiminen joustavassa epämuodollisessa ympäristössä
Oppiminen ilman tavoitteisiin liittyviä paineita	Oppiminen tavoitteellista
Toisilta kopioimista vältetään	Oppiminen toisilta lainaamalla
Virheitä pelätään	Virheistä opitaan
Oppiminen muistiinpanoista	Oppiminen ongelmanratkaisun kautta

Koulun yrittäjämäinen toimintakulttuuri kykenee ottamaan huomioon erilaiset oppimisen muodot: formaalin, informaalin ja nonformaalin. Formaalityyppisellä oppimisella tarkoitetaan muodollista tai ohjattua oppimista esimerkiksi kouluopetusta, informaalityyppisellä oppimisella viitataan arkipäiväisen toiminnan kautta tapahtuvaan oppimiseen ja nonformaalityyppinen oppiminen on strukturoitua ja tarkoituksellista koulun ulkopuolella tapahtuvaa oppimista esimerkiksi erilaiset koulutukset ja kurssit. Yrittäjyyskasvatuksellisen opetuksen, sen tavoitteiden sekä arvioinnin luonteen perusteella oppimisen muodoista informaalityyppinen ja nonformaalityyppinen tukevat sitä paremmin, kuin vain perinteinen formaalityyppinen oppimisympäristöissä tapahtuva oppiminen. (Ahvenharju & Tukkimäki-Hildén 2011, 148 - 149.) Formaalityypeissä oppimisympäristöissä tapahtuva opetus on usein hyvin strukturoitua ja valtaosalle oppilaista tai opiskelijoista tutuin tapa toimia. Yrittäjyyskasvatuksen opetussisältöjen kannalta strukturoimattomat oppimisympäristöt voivat tuottaa parempia tuloksia, vaikka tämänkaltaisen opetus voi ollakin alkuun vaativampaa, niin opettajille kuin oppilaillekin. (Powell 2013, 102 - 103.)

Oppimisympäristöjen merkitys korostuu yrittäjämäisessä pedagogiikassa. Reaalimaailmaa vastaavat oppimistilanteet kuten simulaatiot tai autenttiset toimintaympäristöt yhteistyössä eri toimijoiden kanssa tukevat yrittäjyyskasvatuksen toteutumista. Oppimisympäristöjen avoimuus nähdään merkittävänä tekijänä yrittäjyyskasvatuksen kannalta. (Ahvenharju & Tukkimäki-Hildén 2011, 150.)

Koulun toimintakulttuurin kehittämisessä yrittäjämäisempään toimintakulttuuriin, yrittäjämäinen pedagogiikka ja opettajuus ovat avainasemassa. Yrittäjämäisessä toimintakulttuurissa korostuvat tekemällä oppiminen, kokeileminen, toiminnallisuus, projektimaiset työtavat sekä yritys yhteistyö. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.) Perusopetus velvoitetaan järjestämään siten, että edellä mainittu yritys yhteistyö tulee osaksi opetustoimintaa viimeistään yläkoulussa (POPS 2014, 284).

Tavoitteellisen yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseksi myös opettajan tulisin omaksua omaan toimintaansa yrittäjämäinen asenne. Opettajan toiminnan tulee olla avarakatseista, joustavaa sekä vastuullista. Yrittäjämäisessä pedagogiikassa opettajan perinteinen rooli jää taka-alalle, ja toiminta muuttuu tiedonjakajasta enemmänkin oppilaiden ohjaajaksi ja valmentajaksi. Opetusmenetelmien tulee olla sellaisia, joissa oppilaan aktiivisuudelle ja luovuudelle annetaan tilaa (European commission 2014, 9.) Yrittäjämäisen pedagogiikan tehtävänä on yrittäjämäisten toimintatapojen opettamisen lisäksi tutustuttaa oppilaat

yrittämisen kulttuuriin sekä välittämään heillä tulevaisuuden työelämän kannalta tärkeitä tietoja ja taitoja (Remes 2007, 26).

Yrittäjyyskasvatusta tukevien toimintatapojen- ja mallien kehittäminen tapahtuu usein laajoissa verkostoissa eri toimijoiden välisenä yhteistyönä. Vastuu käytännön toteuttamisesta jää kuitenkin useimmiten yksittäisen opettajan harteille. Yrittäjyyskasvatuksellisten mallien ja toimintatapojen toteuttaminen saatetaan kokea hankalaksi, vaikka yrittäjyyskasvatusta tukevat toimintatavat, kuten tekemällä oppiminen, pari- ja ryhmätyöt, ongelma-keskeinen oppiminen ja yhteistoiminnallinen oppiminen ovat opettajille kuitenkin melko tuttuja, jopa arkipäiväisiä, toimintatapoja. (Pihkala & Ruskovaara 2011, 50 - 52.)

Tutkielmassamme yrittäjyyskasvatus nähdään niin opetusmenetelmänä kuin myös opetuksen sisältönäkin, jota voidaan toteuttaa monimuotoisesti monipuolisissa oppimisympäristöissä. Opettajien kiinnostus ja halu toteuttaa yrittäjyyskasvatusta sekä oppimisympäristöjen laajeneminen koulun ulkopuolelle nähdään olevan tavoitteellisen yrittäjyyskasvatuksen toteutumisen ehto. Lisäksi yrittäjämäiseen oppimiseen liitettävien toimintatapojen nähdään tukevan myös monipuolisen ja tavoitteellisen käsityöopetuksen toteuttamista peruskoulukontekstissa.

4 Yritysten ja koulujen välinen yhteistyö

4.1 Yrittäjyys tässä tutkielmassa

Tässä tutkielmassa yrittäjyys ja yrittäminen ymmärretään yhtenä työn tekemisen tapana muiden työntehtotapojen joukossa. Yrittäjäksi voi ryhtyä käytännössä kuka vain ja olemassa on useita erilaisia yritysmuotoja palvelemaan erilaisten yritysten ja yrittäjien toimintaa. Useat erilaiset mahdollisuudet toteuttaa yrittäjyyttä ja työllistää itseään ovat kasvattaneet yrittäjyyden suosiota viime vuosina. Pelkästään vuonna 2017 perustettiin yhteensä 34 216 yritystä (PRH, 2017). Uusien perustettavien yritysten määrä on melkoisen suuri, joten nuoria tulisikin tutustuttaa yrittäjyyteen, sillä tulevaisuudessa tullaan todennäköisesti tarvitsemaan enemmissä määrin uusia yrittäjiä luomaan niin uusia yrityksiä, kuin myös jatkamaan jo olemassa olevien yritysten toimintaa. (www.yrittajänpäivä.fi).

Yrittäjä

Ei ole olemassa tiettyä yleispätevää määritelmää sille minkälainen ihminen yrittäjän tulisi olla tai minkälainen on yrittäjämäinen ihminen. Kukaan ei ole yrittäjä syntyessään, mutta olemassa on kuitenkin paljon erilaisia näkemyksiä siitä, minkälaisia ominaisuuksia yrittäjällä tulisi olla. Synnynnäisten temperamentti- ja luonteenpiirteiden sijaan tärkeämpää on, että yrittäjä tai yrittäjäksi ryhtyvä omaa valmiudet ja lähtökohdat kehittää omaa yrittäjämäistä osaamistaan jatkuvasti. (Ilmoniemi, Järvensivu, Kyläkallio, Parantainen & Siikavuo 2009, 20).

Yrittäjyys voidaan mieltää asenteelliseksi ajattelu- ja toimintatavaksi, joka ohjaa yksilön toimintaa ja työskentelyä niin omassa yrityksessä kuin palkkatyössäkin. Yrittäjänä toimiminen vaatii liikeidean lisäksi rohkeutta ja uskallusta sekä motivaatiota alkaa toteuttamaan itseään oman yrityksen kautta. (Ilmoniemi, Järvensivu, Kyläkallio, Parantainen & Siikavuo 2009, 21 - 22). Työelämässä vaaditaan työntekijältä paljon samankaltaisia ominaisuuksia kuin yrittäjältäkin. Näitä ominaisuuksia ovat esimerkiksi: päättäväisyys, motivaatio, halu oppia uutta, omatoimisuus sekä kyky tehdä oikeita asioita ja asioita oikein. (www.yrittajänpäivä.fi)

Yrittäjän toimenkuvaan kuuluu paljon erilaista työtä yrityksen sisällä ja se vaatii tekijältään ainakin aluksi huomattavan paljon aikaa. Yritykseen liittyvät riskit, velvollisuudet sekä vastuulliset työtehtävät ovat osa yrittäjänä toimimista siinä missä

vapaus toteuttaa, aikatauluttaa ja johtaa omaan työskentelyäänkin. (Ilmoniemi, Järvensivu, Kyläkallio, Parantainen & Siikavuo 2009, 22 - 24.)

Yrittäjyys sopii esimerkiksi henkilöille, joilla on halu luoda uutta, motivaatiota kehittää omaa osaamistaan sekä luottamusta ja uskoa oman ideaan. Yrittäjältä vaaditaan kykyä löytää omat vahvuutensa ja saada myös muut uskomaan yrityksen toimintaan. (www.yrittajanpäivä.fi) Yrittäjän on jatkuvasti kyettävä kehittämään omaa osaamistaan ja kasvamaan oman yritystoimintansa parissa (Ilmoniemi, Järvensivu, Kyläkallio, Parantainen & Siikavuo 2009, 20).

Yritys

Suomessa yrittäjyyttä on mahdollista toteuttaa monella eri tavalla. Tavallisimmat yritysmuodot ovat: yksityinen elinkeinonharjoittaja, kommandiittiyhtiö, avoin yhtiö ja osakeyhtiö. Näiden lisäksi voidaan harjoittaa franchising-yrittäjyyttä, osuuskuntatoimintaa sekä niin kutsuttua kevytyrittäjyyttä. (Järvensivu 2009, 55. www.yrittajat.fi) Olemassa olevat yritykset voidaan jakaa niiden koon perusteella mikroyrityksiin (1-9 hlö), pienyrityksiin (10-49 hlö.), keskisuuriin yrityksiin (50-249 hlö.) sekä suuryrityksiin (yli 250 hlö.). Suomessa toimivista yrityksistä yli 90 % on mikroyrityksiä. (Suomen yrittäjät 2018, 5.)

Tässä tutkielmassa tarkastellaan yksittäisten yrittäjänä toimivien henkilöiden näkemyksiä tutkittavasta aiheesta, pyrkimättä luomaan tarkempia kuvauksia tai määritelmiä yrittäjyydestä. Tutkielman toteuttamiseen osallistuneet yrittäjät edustavat Suomessa yleisimmin esiintyvää yrityskokoa eli mikroyritystä ja heidän näkemystensä kautta tarkastellaan yrittäjyyden sekä sen rinnalla tutkielmassa käytettävää käsitettä *yrittäjämäisyys*. Käsite yrittäjämäisyys on nostettu tarkastelun kohteeksi yrittäjyyden rinnalla koska se luonteeltaan sopii paremmin perusopetuksen kontekstiin.

4.2 Oppilaitosten ja yritysten välinen yhteistyö

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet velvoittavat järjestämään opetusta yhteistyössä koulun ulkopuolisten tahojen kanssa, ja näin liittää oppisisältö oppilaita ympäröivään reaali maailmaan. Näin ollen yritysten ja eri toimijoiden kanssa tehty yhteistyö voidaan nähdä perustavanlaatuisena toimintatapana yrittäjyyskasvatuksessa (Pounder 2016, 90). Yrittäjyyskasvatuksellisten tavoitteiden toteutumista tukee toiminnallinen oppiminen yhteistyössä koulun ulkopuolisten tahojen ja asiantuntijoiden kanssa (POPS 2014, 431 - 432). Käsiyöoppiaineen tavoitteissa mainittu sisältöalue **S7**

yrittäjämäinen oppiminen ohjaa opettajia järjestämään käsityöopetusta yhteistyössä yritysten kanssa virtuaalisesti, opintokäyntien tai yritysvierailujen kautta (POPS 2014, 431). Pelkästään yritysvierailun toteuttamista ei kuitenkaan voida pitää tavoitteellisenä yrittäjyyskasvatuksena (Koivukoski 2007, 81). Yritysvierailuja perusopetuksen kontekstissa on tutkittu niiden luomien yrittäjämäisten oppimismahdollisuuksien kautta. Tutkimuksen mukaan opettajat ovat kiinnostuneita ja halukkaita toteuttamaan yritys yhteistyötä yritysvierailujen muodossa opetuksen järjestämiseen liittyvistä haasteista huolimatta. Lisäksi tutkimus osoittaa, että hyvin suunnitellut, kenties laajempiin yrittäjyyskasvatuksellisiin oppimiskokonaisuuksiin kuuluvat yritysvierailut tukevat laajasti yrittäjämäisen toiminnan ja oppimisen mahdollisuuksia. (Sommarström, Ruskovaara & Pihkala 2017, 298 - 315.) Yritysyhteistyötä toteutetaan siis perusopetuksessa ainakin järjestämällä yritysvierailuja, mutta perusopetuksessa koulujen ja yritysten välinen yhteistyö ei ole saavuttanut samankaltaista asemaa kuin ammatillisen koulutuksen parissa, jossa yritys yhteistyön toteuttaminen on ollut jo pitkään luonnollinen osa koulutusta. (Salmi 2007, 71.)

Vuonna 2010 - 2011 toteutettu kysely perus- ja toisen asteen opettajille osoitti, että koulujen ja yritysten välistä yhteistyötä tulisi lisätä opetukseen. Kyselyyn vastasi 166 opettajaa, joista yli puolet kertoivat, että eivät ole oppilasryhmän kanssa tehneet vierailua yritykseen, ja yli 62% vastaajista kertoi, ettei yrityksestä ei ole käynyt vierailijaa oppilaitoksessa. (Pihkala & Ruskovaara 2011, 50 - 52.) Vastavuoroisessa yritys yhteistyön kehittämisessä, yrittäjille tarjoutuu mahdollisuus olla mukana kehittämässä ja uudistamassa opetusta yhdessä asiasta kiinnostuneen opettajan kanssa (Honkala 2007, 63).

Käytännönläheisen ja toiminnallisen oppimisen kannalta, opettajien valmiuksia ja kykyä hyödyntää erilaisia oppimisympäristöjä tulee kehittää. Eräs keino oppimisympäristöjen kehittämiseen on lisätä yhteistyötä muiden oppilaitosten sekä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. (Ahvenharju & Tukkimäki-Hildén 2011, 155.)

Yritysyhteistyön kehittäminen tulisi tapahtua yhteistyössä toimijoiden välillä. Yrittäjien näkökulmaa yrittäjyyttä ja yrittäjämäisyyttä tukevan koulutuksen toteuttamisessa on pyritty ottamaan huomioon ainakin ammattikorkeakoulutasolla. Satakunnan ammattikorkeakoulun koordinoiman Verka-hankkeen myötä luotiin Satakuntaan moniammatillinen hyvinvointialan asiantuntijaverkosto, jonka tehtävänä on kehittää

yhteistyötä yrittäjien koulutusorganisaatioiden välillä. (Honkala 2007, 60 - 63.) Ammattikoulutasolla yritys yhteistyötä on lisätty, kehitetty ja esitelty esimerkiksi vuosittaisten messujen muodossa (Salmi 2007, 76). Yrittäjien osallisuus peruskoulutasolla toteutettavan yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisessa on jäänyt ainakin toistaiseksi melko vähäiseksi.

Tässä tutkielmassa koulun ja yrityksen välinen yhteistyö ymmärretään toimintana, jossa yrittäjä tai yritys tekee aktiivista ja vastavuoroista yhteistyötä perusopetuksen kanssa. Yritys yhteistyötä voidaan toteuttaa monin eri tavoin erilaisissa oppimisympäristöissä, mutta sen nähdään olevan tarkoituksenmukaista tapahtuessaan aidoissa vuorovaikutustilanteissa koulujen ja yritysten välillä. Tämän lisäksi yhteistyö nähdään toimintana, joka tukee perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden **L6 Työelämätaidot ja yrittäjyys ja L7 Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen** täyttymistä. Sen lisäksi, että yritys yhteistyön nähdään tukevan yrittäjyyskasvatuksen toteutumista perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden velvoittavat järjestämään opetusta yhteistyössä yritysten ja koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Yritys yhteistyön nähdään olevan myös toimintaa, jossa opettajan rooli on perinteisen opettajan sijaan, enemmän oppimisen mahdollistajan ja toiminnanohjaajan rooli. Näin toiminta tukee myös oppimisympäristöjen laajentumista myös fyysisen koulurakennuksen ulkopuolelle.

5 Käsityöoppiaine

5.1 Käsityöoppiaine perusopetuksessa

Vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan käsityö on tutkivaa, kokeilevaa ja keksivää toimintaa, monimateriaalista tuottamistoimintaa, joka tähtää kokonaisen käsityöprosessin hallintaan (POPS 2014, 430). Kokonaisella käsityöprosessilla tarkoitetaan käsityöllistä tuottamistoimintaa, jossa oppilas tai oppilasryhmä toteuttaa itse kaikki kokonaisen käsityön vaiheet: ideoinnin, suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin (Pöllänen & Kröger 2005, 87).

Oppilaita ohjataan toteuttamaan monimateriaalista käsityötä, jossa yhdistyvät erilaiset visuaaliset, tekniset, materiaaliset sekä menetelmälliset ratkaisut. Käsityön merkityksellisyys korostuu sen tavoitteessa kehittää oppilaiden itsetuntoa, luovuutta ja motorisia taitoja, samalla rakentaen oppilaiden itseilmaisua sekä kestävän elämätavan omaksumista suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Oppiaineen kasvatustehtävänä on tukea oppilaiden kasvua yritteliäiksi, eettisiksi sekä hyvinvoiviksi kansalaisiksi, samalla tukien työelämään ja ammatinvalintaan liittyviä päätöksiä. (POPS 2014, 430).

5.2 Käsityöoppiaineen ja yrittäjyyskasvatuksen yhtäläisyydet

Käsityö on toiminnallinen oppiaine, joka kehittää oppilaassa monia myös yrittäjämäisiin taitoihin liitettäviä kykyjä. Käsityöllinen toiminta kehittää tekijän fyysistä osaamista, vastuullisuutta, päätöksenteko- ja sitoutumiskykyä, oma-aloitteisuutta, rohkeutta sekä luovuutta ja innovatiivisuutta. Näiden ominaisuuksien kehittymisen myötä myös oppilaiden itsetuntemus ja itseohjautuvuus sekä aktiivisuus lisääntyy ja kehittyy. (Lepistö 2007, 31 - 37.) Yrittäjyyskasvatuksellista ja käsityöllistä oppimisprosessia yhdistää niiden holistisuus. Molemmissa prosesseissa oppilaan osallisuus ja aktiivisuus korostuvat ja molemmissa oppilaiden ongelmanratkaisukyky- ja päätöksentekokyky tulee nostaan merkittävään asemaan toiminnassa. Päätöksentekokykyä voidaankin pitää eräänä merkittävimmistä yhdistävästä tekijästä käsityöllisen toiminnan ja yrittäjämäisyyttä kehittävä toiminnan välillä. (Lepistö & Rönkkö 2016, 48 - 49.)

Käsityöprosessin tulee olla kokonaisvaltainen prosessi, jonka suorittamiseksi käsityöntekijän tulisi omaksua yrittäjämäisiä ajattelu- ja toimintatapoja. Nämä ajattelu- ja toimintatapojen voidaan ymmärtää olevan asenteellisia suhtautumistapoja omaan tekemiseensä. Käsityöprosessissa käsityötä toteuttavan henkilön yrittäjämäiset kyvyt tai yrittäjämäisyys voi ilmetä monin eri tavoin. Yrittäjämäisyys voi ilmetä toiminnassa

esimerkiksi taitona havaita erilaisia mahdollisuuksia ja kykyä tarkkailla asioita erilaisista näkökulmista. Toisaalta yrittäjäyys voi tulla esiin myös tekijän rohkeana ja spontaanina lähestymistapana uusiin tilanteisiin sekä innovaatiokykynä että riskinottokykynä. (Lepistö & Rönkkö 2016, 48 - 49.)

Käsityöprosessi

Käsityöprosessin aikana käsityön tekijä saattaa kohdata yllättäviä ja haastavia tilanteita, jolloin työskentely ei sujukaan suunnitelman mukaisesti. Tällöin tekijän on kyettävä tekemään itsenäisesti rohkeitakin päätöksiä. Kyky päätöksentekoon erilaisissa tilanteissa on oppilaalle tärkeä tulevaisuuden voimavara. Päätöksenteko on osa ihmisen jokapäiväistä elämää, joten taitoa tulisi harjoittaa varhaislapsuudesta aina aikuisuuteen saakka. (Lepistö & Rönkkö 2016, 50.) Päätöksentekokyvyn ja sen kehittämisen voidaan nähdä olevan suorassa yhteydessä yrittäjäyyskasvatuksen sisältöihin ja tavoitteisiin. Päätöksentekokykyä voidaan havainnoida osana oppilaan aktiivista toimijuutta ja sen varaan rakentuvaa toimintaa. Päätöksentekoa edesauttaa riittävä riskinotto- sekä riskinsietokyky. Tämä kaikki kehittää oppilaassa nyky-yhteiskunnassakin tarvittavaa muutoksen sietokykyä. (Lepistö & Rönkkö 2016, 49; Lepistö 2007, 32 - 33.)

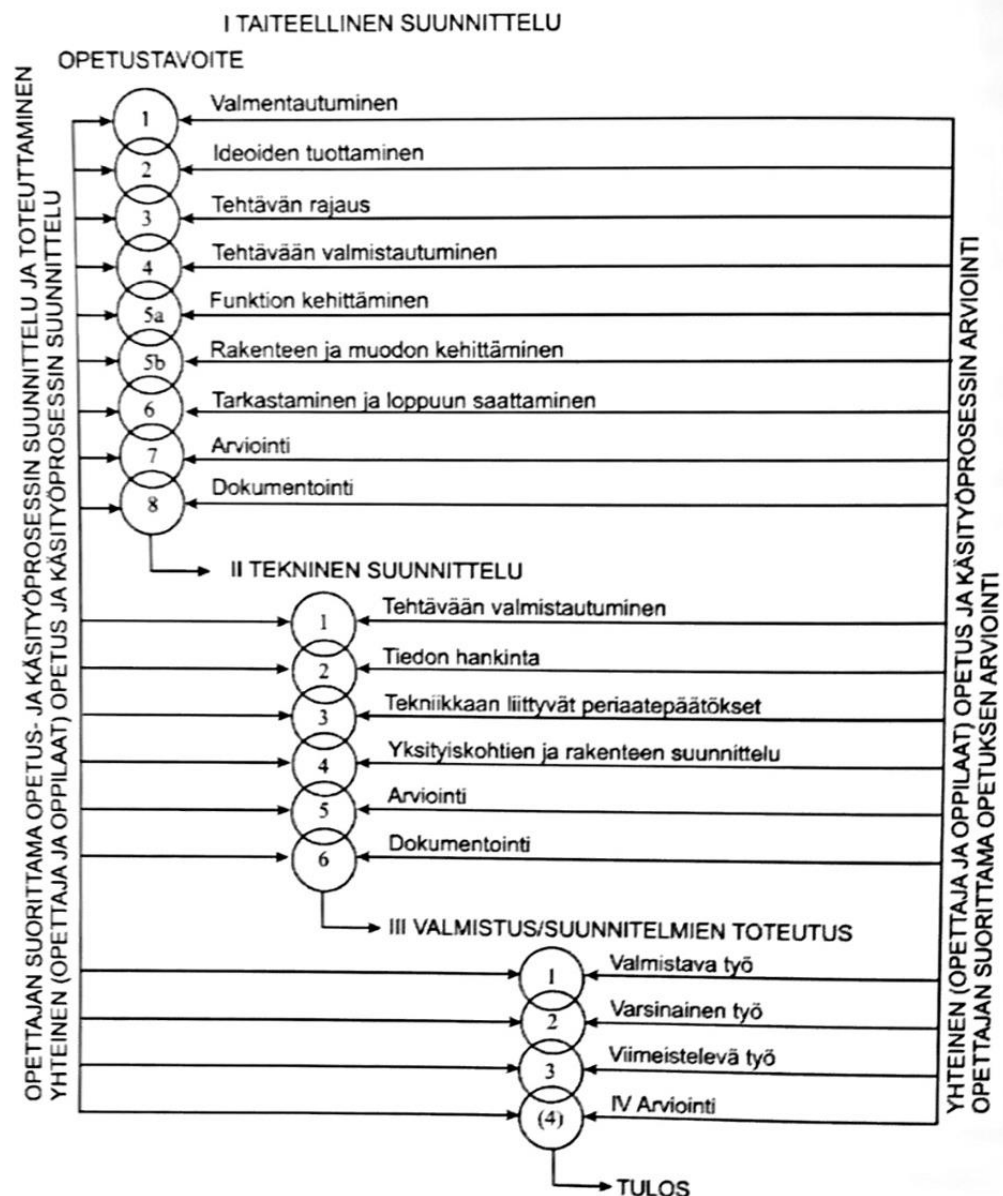
Päätöksenteossa on huomioitava aina vaihtoehtoiset ratkaisut, ratkaisujen mahdolliset vaikutukset toimintaan ja mahdollisten ratkaisujen reflektointi jälkikäteen. Ratkaisut ja päätökset syntyvät aina yksilön toimesta suhteessa aikaan, toimintaympäristöön ja omiin arvoihin. (Lepistö & Rönkkö 2016, 50.) Oppilaan vahvuuksia tukemalla oppilaan itsevarmuus kehittyy ja näin oppilaalle syntyy mahdollisuus asettaa itselleen kunnianhimoisia tavoitteita. Kunnianhimoisten tavoitteiden asettelu on myös yhteydessä riskinottamiseen, ja nämä molemmat tukevat terveen itsetunnon kehittymistä.

Käsityön suunnittelussa oppilaan tulee määritellä tuotteelleen tarkoitus, tuotteen ominaisuudet sekä tuotteen käyttämiseen ja ylläpitoon liittyviä seikkoja. Suunnitelman loppuunsaattamisen ja konkreettisen tuotteen toteuttamisen kannalta aktiivinen ja monipuolinen tiedonhankinta on tärkeässä asemassa. Tietoa hankitaan niin tutkimalla, kokeilemalla kuin kyselemälläkin. (Lepistö & Rönkkö 2016, 50 - 51.) Tuotteen ideointi ja suunnitteluvaihe vaatii jo paljon kykyä pohtia omaa osaamistaan, ja kaikki yksilön hyödynnettävät resurssit ja itsetuntemus vaikuttavat oppilaiden päätöksentekoon.

Sekä käsityöoppiaine että yrittäjyyskasvatukselliset menetelmät korostavat toiminnallisia työtapoja, joissa korostuvat omien työskentelyprosessien suunnittelu, toteuttaminen sekä arviointi (POPS 2014, 284). Käsityötä ja yrittäjyyttä yhdistävät myös niiden prosessinomaisuus. Yrittäjyys voidaan nähdä ihmisen jatkuvana ja kokonaisvaltaisena muutosprosessina, jota ohjaavat niin persoonalliset ominaisuudet kuin ympäristön kautta syntyvät kokemuksetkin (Leskinen 2000, 39).

Oppilaan aktiivisuuteen ja oma-aloitteisuuteen liittyvät toimintatavat ovat yrittäjämäisten taitojen oppimisen kannalta merkityksellisessä asemassa. Tämänkaltaiset konstruktivistiset työtavat sisältyvät luonnostaan käsityöoppiaineeseen. Valtaosa opetuksesta perustuu oppilaan yksilöllisiin oppimisprosesseihin, joissa oppilas työskentelee itsenäisesti samalla reflektoiden työskentelyään ja kantaen vastuun niin itsestään kuin työskentelystäänkin. Opettaja on oppimisprosessissa oppilaan tukena, mutta oppilas on aktiivinen ja vastuullinen toimija. (Elo 2006, 37 - 38.)

Oppilaan kolmivaiheinen käsityöprosessi -mallissa (Lindfors 1991, 90) voidaan nähdä yhtäläisyyksiä yrittäjyyskasvatuksen sekä sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden ulottuvuuksien kanssa. Mallin ensimmäisen vaiheen ideointi voidaan liittää sisäiseen yrittäjyyteen; siinä pyritään ideoimaan, luomaan ja kehittämään idea tai ajatus toteutettavasta käsityöprojektista tai tuotteesta (Elo 2006, 41 - 42).

Kuvio 3. Oppilaan käsityöprosessin kolme vaihetta (Lindfors 1991, 90; 1992, 83)

Seuraava vaihe Lindforsin mallissa (kuvio 3) on toteuttamisen suunnittelu eli tekninen suunnittelu. Tämä vaiheen nähdään tukevan oppilaan ulkoisen yrittäjyyden kehittymistä, sen keskittyessä ideoiden käytännön toteutuksen suunnitteluun. Myös kolmas vaihe eli toteuttaminen liittyy ulkoiseen yrittäjyyteen, sillä toteutusvaiheessa työskennellään konkreettisesti omien suunnitelmien pohjalta. Kaikkea käsityöllistä tekemistä ei voida kuitenkaan pitää yrittäjämäisenä toimintana, sillä yksilön yrittäjämäisyys liittyy aina omien ideoiden ja suunnitelmien toteuttamiseen. (Elo 2006, 42.)

Yrittäjyyteen liittyvistä taidoista korostetaan usein ongelmanratkaisutaidon tärkeyttä. Tietoisuus, ongelmanratkaisutaito sekä muutoshalukkuus ovat yrittäjämäisen toiminnan kannalta tärkeä kombinaatio (Harkema & Schout 2008, 513).

Vuonna 2012 tehtiin tutkimus (Kennedy, Latham & Jacinto, 2014), jossa pyrittiin selvittämään minkälaisia ominaisuuksia ja taitoja opettajilta vaaditaan voidakseen taata laadukasta opetusta 2000-luvulla. Tutkimukseen saatiin yli 1000 vastausta 26:sta maasta globaalin internet foorumin kautta. Vastaajat ovat opettajia, kouluttajia ja tutkijoita useilta eri aloilta. Tutkimuksen perusteella useat käsityöoppiaineeseen sekä yrittäjyyskasvatukseen liitettävät taidot nousivat esiin, kuten ongelmalähtöinen oppiminen, oppimisen kokonaisvaltaisuus, innovointi, työelämän tarpeet ja yrittäjämäinen osaaminen. (Kennedy, Latham & Jacinto 2014; 3, 22, 105 - 106.)

5.3 Yrittäjämäinen toimintatapa käsityöoppiaineessa

Opetuksessa yrittäjyyskasvatuksen tulee olla käytäntöön ja toiminnallisuuteen perustuvaa toimintaa, jossa vastataan kysymyksiin, mitä tehdään (*what*) ja miten tehdään (*how*). Tavallisesti yrittäjyyskasvatuksen opetusmenetelmät nähdään prosesseina, jotka painottavat enemmän kysymystä mitä (*what*). Tuolloin opetus keskittyy tuoteideointiin ja suunnittelutyöhön, käytännön työskentelyn jäädessä verrattain vähäiseksi. (Brush, Neck & Greene 2015, 36 - 37.)

Brush, Neck ja Greene (2015) ovat kehittäneet käytäntöön ja toiminnallisuuteen perustuvan, nykyajan yhteiskunnan haasteisiin vastaavan menetelmän, jossa yrittäjyys ei ole vain oppimisen sisältö, vaan se on oppimismenetelmä. Metodi perustuu leikillisyyteen, empatiaan, luovuuteen, kokeiluun sekä reflektointiin. Tutkijoiden mukaan näiden osa-alueiden harjoittaminen kehittää oppilaiden yrittäjämäistä ajattelua ja toimintatapaa. (Brush, Neck & Greene 2015, 38 - 41). Yrittäjämäisessä ajattelussa ja toiminnassa huomioidaan aina sosiaalinen toimintaympäristö ja sitä osataan hyödyntää oman työskentelyn tukena (Lepistö & Rönkkö 2016, 55).

Yrittäjyyskasvatukseen sisäänrakennetut toimintatavat soveltuvat erinomaisesti käsityöoppiaineen kontekstiin. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on pyrkiä luomaan

oppimistilanteita, joissa oppilas itse tuottaa omaa oppimistaan. Oppilaan aktivoiminen, osallistaminen ja yrittäjämäisten ominaisuuksien hyödyntämiseen ja yrittäjämäiseen toimintaan totuttaminen ovat yrittäjyyskasvatuksellisen opetuksen keskeisiä tavoitteita. Näitä tavoitteita voidaan tavoitella tilanteilla, jossa oppilaat tuottavat joko konkreettista materiaa tai jotakin immateriaalista jollekin tietylle taholle. (Remes 2007, 21 - 24.)

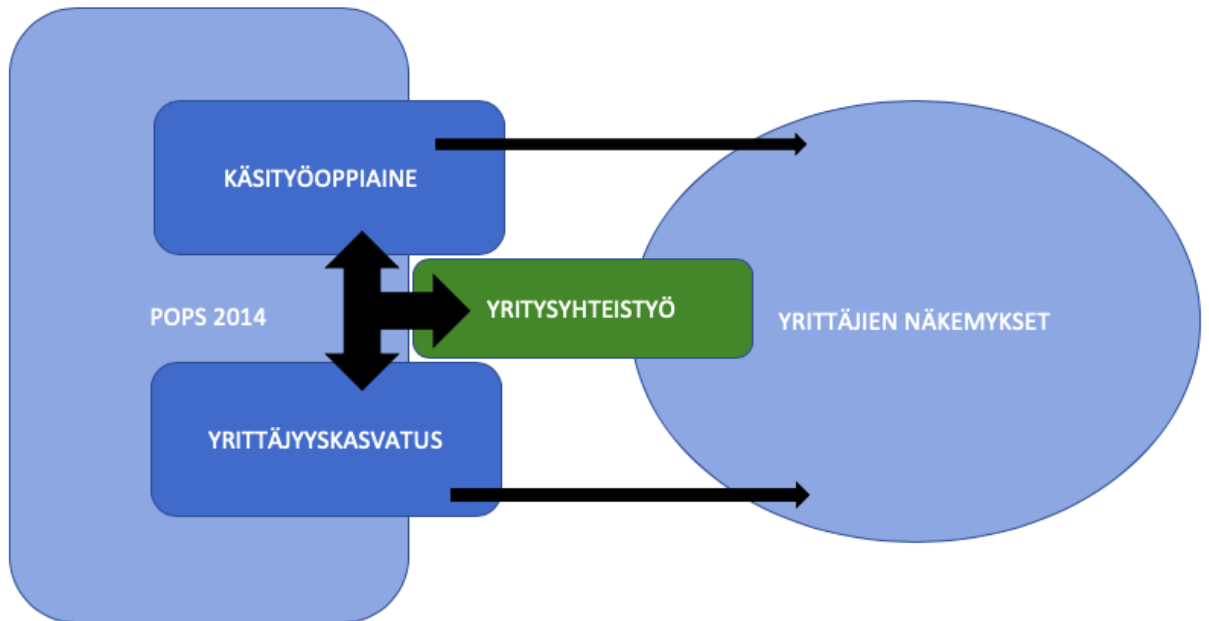
Konkreettisen materiaalin tuottaminen on tilanne- ja käytäntösidonnaista toimintaa, jossa opittava asian merkityksellisyys ja mielekkyys lisääntyvät, samalla vahvistaen oppilaan sitoutumista tehtävään työhön. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijat tekevät usein asiakastöitä. Asiakastöiden toteuttamiseen sisältyy asiakkaan kohtaaminen, vastuunottaminen työskentelystä ja ulkopuolisen palautteen vastaanottaminen asiakastaholta. (Salmi 2007, 72 - 73.)

Asiakastyöksi voidaan mieltää myös työskentely oman oppilaitoksen hyväksi. Tuolloin työskentely voi olla esimerkiksi oman oppilaitoksen kiinteistön-, kaluston- ja laitteistohuoltoa. Mahdollisten työtehtävien määrittely sekä vastuu toiminnasta on rehtorilla. Tämänkaltaisen toiminta on helposti järjestettävissä ja sillä on taloudellinenkin merkitys. (Salmi 2007, 73 - 75.) Perusopetuksessa tämänkaltaista toimintaa voidaan järjestää esimerkiksi koulun sisäisenä työharjoitteluna tai yhteistyössä paikallisten yritysten tai muiden toimijoiden kanssa. (POPS 2014, 156)

Tässä tutkielmassa yrittäjyyskasvatusta ja sen toteuttamista tarkastellaan niin koulun yleissivistävän tehtävän näkökulmasta kuin myös käsityöoppiaineen näkökulmasta. Käsityöoppiaineen oppimisympäristöt, perusopetussuunnitelman perusteiden velvoitteet sekä tavanomaiset toimintatavat luovat tutkielman toteuttajien näkemyksen mukaan luontevan ympäristön yrittäjämäisen oppimisen sekä yrittäjämäisten taitojen kehittämiseen. Käsityöllisten sekä yrittäjämäisten taitojen kehittäminen nähdään tukevan oppilaan kehittymistä laajasti ja kokonaisvaltaisesti.

6 Tutkimustehtävä ja teoreettinen viitekehysmalli

Tässä tutkielmassa tarkastellaan käsityöalalla yrittäjänä toimivien ihmisten näkemyksiä, niin yrittäjyyskasvatuksesta kuin myös käsityöoppiaineestakin. Tutkielman varsinaisena tutkimustehtävänä on selvittää, minkälaisia näkemyksiä yrittäjillä on perusopetuksen käsityöoppiaineen parissa toteutettavasta yritys yhteistyöstä osana yrittäjyyskasvatuksen toteuttamista.

Kuvio 4. Teoreettinen viitekehysmalli

Tutkielman teoreettisen viitekehysmallin vasemmassa reunassa kuvataan miten POPS 2014 on laaja opetusta ohjaava pohjarakenne, joka pitää sisällään käsityöoppiaineen omana oppiaineenaan sekä yrittäjyyskasvatuksen opetuksen kuuluvana sisältöalueena. Käsityöoppiaine ja yrittäjyyskasvatus näkyvät viitekehysmallissa samankokoisina palkkeina, koska niiden nähdään tukevan toinen toisiaan. Käsityöoppiaine on asetettu yrittäjyyskasvatuksen yläpuolelle, koska yrittäjyyskasvatukselliset sisällöt ilmenevät opetuksessa vain muiden oppiaineiden kautta. Käsityöoppiaineen ja yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista ja toimintatavoista on johdettu molempia tukeva toimintatapa, *yritysyhteistyö*, jota kuvataan vihreällä palkilla. Tämä palkki yltää suureen ellipsiin, jossa on varsinainen tutkielmamme kiinnostuksenkohde, *yrittäjien näkemykset*. Tähän ellipsiin yltävät myös kooltaan vaatimattomammat nuolet *käsityöoppiaineen* ja *yrittäjyyskasvatuksen* palkeista, koska tutkielmassa tarkastellaan myös yrittäjien näkemyksiä näistä kahdesta.

7 Tutkimuksen toteutus

7.1 Lähestymistapa ja tutkimusote

Tutkimuksen tehtävä, tutkimuskysymyksiin tai tutkimusongelmaan sekä odotetut tai oletetut vastaukset ovat tutkimuksen lähestymistavan valinnan perustana (Varto 2009, 22). Tieteellinen tutkimus jaetaan tavanomaisesti kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen tutkimukseen. Nämä tutkimuksen tekemisen lähestymistavat eroavat toisistaan niin tieteenfilosofisilta taustoiltaan kuin toteutustavoiltaan (Metsämuuronen 2006, 88). Vaikka näitä kahta lähestymistapaa voidaan tutkimuksen toteutuksessa yhdistellä sujuvasti, on näiden välille luotu myös selkeätä vastakkainasettelua; kvalitatiivisen tutkimuksen perustuessa sanojen käsittelyyn ja toiminnan tarkoituksiin, kvantitatiivisen lähestymistavan keskittyessä numeroiden käsittelyyn sekä käyttäytymisen arviointiin. (Brannen 2004, 282 - 283).

Tieteellisen, niin kvantitatiivisen kuin kvalitatiivisenkin, tutkimuksen toteuttaminen on aina jollain tasolla teoreettista. Tutkimusta toteuttaessa on pohdittava, keskittykö tutkimus tarkastelemaan tutkittavaa ilmiötä vain teoreettisesti vai otetaanko teoreettisen tarkastelun tueksi käyttöön myös empiirisiä menetelmiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 19; Pikkarainen 2011, 39).

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen määrittely on monin tavoin ongelmallista. Yleisesti laadullinen tutkimus rakentuu erilaisten tulkinnanvaraisten tutkimuskäytänteiden ympärille, eikä sillä ole mitään omaa teoriaa tai paradigmaa (Metsämuuronen 2006, 83). Olemassa on paljon kvalitatiivisen tutkimuksen toteuttamiseen tarkoitettuja oppaita, joiden tarkoituksena on selventää lukijalleen mitä kvalitatiivisella tutkimuksella todellisuudessa tarkoitetaan, tässä kuitenkin onnistumatta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 17). Erilaiset tutkimuksen toteuttamiseen tarkoitettut menetelmäoppaat ovat useimmiten vain kokoelmia, joihin on kerätty joitakin aiemmin käytettyjä menetelmiä ja metodeja (Varto 2011, 9).

Kvalitatiivisen tutkimuksen syntyhistoria ulottuu ajassa kauas taaksepäin, mutta sen alkuperästä ei ole tarkkaa tietoa vaan näkemyksiä on useampia. Suomessa laadullinen tutkimus tuli osaksi tutkimuskenttää 1970 luvun lopussa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 23 - 25.) Laadullista tutkimusta on kuvattu ymmärtäväksi tutkimukseksi, joka usein liitetään ihmistieteisiin. Tutkimuksen avulla pyritään ymmärtämään ja selittämään

yhteiskunnallisia ilmiöitä, ihmisten omien merkitystodellisuuksien kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 28 - 34). Perusluonteeltaan kvalitatiivinen tutkimus on kokonaisvaltaista ja sen toteutuksessa aineiston tulkinnan ja ymmärryksen asema korostuvat (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 32). Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii tuomaan esiin tutkimuksen kohdejoukon oman äänen ja yksilöiden näkemyksiä pidetään arvokkaina. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 138 & 164.) Eräs tavanomainen piirre laadulliselle tutkimukselle on tutkimusaineiston sekä teoreettisen taustan käsittely osittain samanaikaisesti. Tämä saattaa vaikuttaa tutkimuksen toteutukseen ja rakenteellisiin muutoksiin tutkimuksen aikana. (Hakala, 2010, 18-19.)

Koska tutkielmassamme pyrimme kartoittamaan ja tuomaan esiin verrattain pienen tutkimusjoukon näkemyksiä tutkittavasta aiheesta, lähestymistapamme tutkimuksen toteuttamiseen on kvalitatiivinen ja tutkimusotteemme fenomenologis-hermeneuttinen.

7.2 Tutkimustyyppi ja tutkimusmenetelmät

Tutkielmamme tutkimustyyppiksi valikoitui fenomenografinen tapaustutkimus. Fenomenografinen tutkimus keskittyy yksilöiden käsityksiin tutkittavasta ilmiöstä ja pyrkii tuomaan esiin yksittäisiä näkemyksiä, pyrkimättä laajempaan yleistettävyyteen. (Metsämuuronen 2006, 108 - 109.) Tapaustutkimus on pitkään ollut perustuvanlaatuinen tutkimustyyppi laadullisten tutkimusten toteuttamisessa ja voidaan sanoa lähes kaiken laadullisen tutkimuksen olevan tapaustutkimusta (Metsämuuronen 2006, 92). Tapaustutkimuksessa on tavallisesti hyödynnetty ihmisläheisiä tiedonhankinnan metodeja ja tutkimuksen kohdejoukko on kooltaan pieni. Tutkittava tapaus koostuu tavallisesti yksilöistä tai yksilöiden muodostamista ryhmistä. Tapaustutkimuksissa pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä yksittäisten tapausten kautta sen sijaan, että pyrittäisiin luomaan laajasti yleistettävää tietoa. (Metsämuuronen 2006, 90 – 92.)

Tässä tutkielmassa tarkasteltavat tapaukset muodostuvat käsityöalalla toimivista pienyrittäjistä. Koska tutkielman pyrkimyksenä on kartoittaa, selvittää ja tuoda esiin yrittäjänä toimivien ihmisten näkemyksiä tutkittavasta ilmiöstä, tapaustutkimus on perusteltu tutkimustyyppi tutkielman toteuttamiseen.

Tutkimusten toteuttamiseen ja aineistonhankintaan on useita erilaisia menetelmiä, jotka tulee valita aina tutkimustehtävän sekä tutkimusresurssien mukaan. Yleisimmät laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi

sekä erilaisiin dokumentteihin perustuva aineisto. Tietynlaiset aineistonkeruumenetelmät tulee aina valita sen mukaan, mikä on tutkimuksen kohde. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83.) Tässä tutkielmassa tutkimuskohteena on käsityöalalla toimivien yrittäjien näkemykset yritysysteistyöstä peruskoulun käsityöoppiaineen kanssa. Edellä mainituista aineistonkeruumenetelmistä haastattelu tai kysely tukisivat parhaiten tutkielmamme toteuttamista.

Haastattelut sekä kyselyt ovat käyttökelpoisia aineistonkeruumenetelmiä, kun halutaan selvittää, minkälaisia ajatuksia tutkittavalla on tutkittavasta kohteesta tai minkä vuoksi tutkittava toimii kuten toimii. Haastattelun ja kyselyn suurin ero ilmenee siinä, minkälainen rooli tutkimukseen osallistuvalla on tutkimuksen tiedonkeruuvaiheessa; kyselyissä tutkittava antaa itsenäisesti kirjallisen vastauksen strukturoituun kyselylomakkeeseen, kun taas haastattelutilanne rakentuu tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutukselliseen kommunikaatiotilanteeseen. Haastattelun etu suhteessa kyselyyn on sen joustavuus. Haastattelutilanteiden toteutusta voidaan muokata tarpeen mukaan. Haastattelutilanteessa on mahdollista oikaista väärinkäsityksiä, selventää kysymyksiä ja käydä keskustelua tutkittavan kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.) Haastattelun avulla voidaan myös saada selville laajemmin tutkimusaiheeseen liittyvää tietoa ja löytää erilaisia yhteyksiä tutkittavien teemojen välillä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 36).

Tässä tutkielmassa tutkimuksen kohdejoukolle halutaan antaa merkittävä rooli tutkimusaineiston sisällön tuottamisessa tutkijoiden määrittelemässä kontekstissa. Voidaksemme nostaa kohdejoukon oman ”äänen” esiin, tutkimusmenetelmäksi valikoitui haastattelu. Haastattelu on Suomessa paljon käytetty, vuorovaikutukseen, päämääriin ja rooleihin perustuva aineistonkeruumenetelmä erityisesti laadullisten tutkimuksien parissa (Eskola & Suonranta 1998, 86; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22 - 23). Haastattelun suosiota laadullisten tutkimusaineistonkeruussa saattaa selittää siihen sisältyvät lukuisat edut suhteessa muihin menetelmiin. Haastattelutilanteet ja niiden rakenteellinen eteneminen sekä sisällöllinen anti ovat muokattavissa tai ohjailtavissa tutkijan toimesta tarpeen vaatiessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.) Tutkimushaastattelutilanteessa haastateltava on aiheen asiantuntija ja haastattelija on tiedonkerääjä. Haastattelu ohjautuu aina tutkimustavoitteiden mukaan, joten haastattelijalla on tiedonkerääjän ja kyselijän roolin lisäksi motivoitava haastateltavaa vastaamaan sekä ohjattava ja suunnattava haastattelutilanteen etenemistä siten, että kerättävä haastatteluaineisto palvelee tutkimuksen tehtävää. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 47.) Tutkijan tulee kuitenkin

kiinnittää aina huomiota omaan toimintaansa haastattelutilanteissa. Tutkimushaastattelut ovat vuorovaikutustilanteita, joissa tutkijan omalla toiminnalla ja puheella voi olla suurikin merkitys siihen mitä haastateltava kertoo tai jättää kertomatta. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 29 - 31.)

Erilaisia tutkimushaastattelumenetelmiä ja niiden variaatioita on olemassa huomattavan paljon. Tutkimushaastattelumenetelmät voidaan luokitella ryhmiin, jotka ovat strukturoitu, puolistrukturoitu, teemahaastattelu sekä avoin haastattelu. (Eskola & Suoranta 1998, 86). Tutkielmamme pyrkiessä tuomaan esiin haastateltavien henkilökohtaisia näkemyksiä laajasti, haastattelun tulee olla puolistrukturoitu tai avoin haastattelu.

Puolistrukturoiduille haastattelumenetelmille, kuten teemahaastattelulle on ominaista, että haastattelu rakentuu aina tietyn teeman tai valitun näkökulman ympärille, mutta haastattelutilanteen kulku, rakenteellinen muoto sekä toteuttaminen on sidoksissa aina yksittäiseen haastattelutilanteeseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47 - 48; Eskola & Suoranta 1998, 86.) Teemahaastatteluun valikoituneet teemat rakentuvat tavallisesti tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ympärille (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88).

Teemahaastattelun toteuttaminen on aina tapauskohtaista ja haastattelujen yhdenmukaisuuden vaatimus on tutkijoiden näkemysten varassa. Toisinaan teemahaastattelut etenevät lähes kuten strukturoidut haastattelut, toisinaan niiden toteutus on hyvin lähellä avoimen haastattelun toteutusta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88.) Näin ollen teemahaastattelun perusolemusta tai toteuttamistapoja ei siis voida yksiselitteisesti määrittää (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48).

Avoin haastattelu eli syvähaastattelu on menetelmä, joka perustuu avoimiin kysymyksiin, jotka rakentuvat tietyn, tutkittavan ilmiön ympärille. Haastattelijan tehtäväksi jää rakentaa haastattelun jatko ja eteneminen aiempien vastauksien varaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88 – 89.)

Tutkielmamme toteuttamiseen valitsimme puolistrukturoidun teemahaastattelun, koska teemahaastattelu on menetelmä, jossa haastateltava on aktiivinen aineiston tuottaja ja asiantuntija, tutkijan määrittelemän teeman tai ilmiön kontekstissa. Teemahaastattelun toteuttamisen vapaus sekä siihen sisältyvät rajoittavat elementit rakentavat kokonaisuuden, jossa on todella tilaa haastateltavan näkemyksille, mutta haastattelujen

sisältö on rajattu siten että aineiston analyysin toteuttaminen on mahdollista toteuttaa tarkoituksenmukaisesti ja mielekkäästi.

Teemahaastattelussa tarkasti asetettujen kysymysten sijaan oleellista on sen keskittyminen nimensä mukaisesti tiettyihin tutkielmaa ohjaaviin teemoihin ja näiden tarkasteluun. Tämä mahdollistaa tutkijan jättäytymisen taka-alalle ja haastateltavan nostamisen asiantuntija-asemaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.).

Asiantuntijuus on hankalasti määriteltävä termi, mutta asiantuntijana voidaan pitää henkilöä, jolle on kertynyt käytännön kokemusta tutkittavasta aiheesta (Alastalo, Åkerman & Vaitinen 2017, 216 - 217). Haastattelujen myötä ei pyritä saamaan tietoa haastateltavista henkilöinä, vaan tutkimushaastattelun tarkoituksena on tuoda esiin haastateltavan henkilön tietoja, tulkintoja ja käsityksiä tutkittavasta aiheesta. Haastateltavat on valittu osaksi tutkimusta niiden tietojen vuoksi, joita heillä oletetaan tutkittavasta aiheesta olevan. (Alastalo, Åkerman & Vaitinen 2017, 218 - 219.) Tutkielmassamme haastateltavat toimivat nimenomaan yrittäjyyden asiantuntijoina, eikä vaadetta yrittäjyyskasvatuksen tai käsityöopetuksen asiantuntijuuteen ole heille asetettu.

7.3 Tutkimuksen kohdejoukko ja aineiston keruu

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan, tulkitsemaan ja ymmärtämään, jotakin tiettyä ilmiötä, tapahtumaa tai toimintaa, ilman vaadetta laajemmalle yleistettävyydelle. Tästä syystä laadullisen tutkimuksen kohdejoukolla tulisi olla ennalta tietoa tai kokemuksia tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.) Tutkimuksen kohdejoukon valinta voidaan suorittaa joko satunnaiseen otantaan perustuvilla menetelmillä tai ei-satunnaisilla otantamenetelmillä. Otantamenetelmä tulee valita siten, että huomioidaan otannan vaikutus tutkimuksen luotettavuuteen sekä sen toteuttamiseen. Laadullisen tutkimusaineiston kohdalla on perusteltua valita tutkimuksen kohdejoukko tutkijan oman harkinnan mukaan. (Metsämuuronen 2006, 45 - 46.)

Tässä tutkielmassa tarkastellaan yrittäjien henkilökohtaisia näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksesta, käsityöoppiaineesta sekä sen parissa toteutettavasta yritysysteistyöstä, joten otanta toteutettiin tutkimustehtävän asettamien vaatimusten perusteella sekä tutkijoiden oman harkinnan mukaan. Kohdejoukon valinnassa vaikuttivat lisäksi tutkielman toteuttamisen ajalliset resurssit sekä vaatimus siitä, että haastatteluihin osallistuvat yrittäjät toimivat alalla, joka voidaan mieltää käsityöalaksi. Tutkielmaan osallistuneita yrittäjiä lähestyttiin sähköpostitse. Sähköpostin välityksellä

mahdollisia osallistujia informoitiin tutkimuksen aiheesta, toteutuksesta (Liite 1) sekä anottiin tutkimuslupaa. (Liite 2)

Kohdejoukko

Tutkielman kohdejoukko koostuu kolmesta Varsinais-Suomessa toimivasta pienyrittäjästä, jotka on tutkielmassamme nimetty tunnuksin *Y1*, *Y2* ja *Y3* haastattelujen toteuttamisjärjestyksen mukaisesti.

Haastateltava *Y1* on toiminut omalla toiminimellään, korualalla 1,5 vuotta yrittäjänä. Hän on opiskellut omaa alaansa niin Suomessa kuin ulkomaillaakin. Yrittäjäksi hän on ryhtynyt koska ala on Suomessa niin marginaalinen, että oman yrityksen perustaminen on hänen mukaansa periaatteessa ainoa mahdollisuus alalla toimimiseen. *Haastateltava Y2* on toiminut tekstiilialan yrityksessään yhtiökumppaninsa kanssa hieman yli 10 vuotta. Hänen yrityksensä sai alkunsa sattuman kautta pian viimeisimpien opintojensa jälkeen. *Haastateltava Y3* on toiminut yrittäjänä korunvalmistus ja korutarvikealalla 13 vuotta, joista kolme vuotta päätoimisena yrittäjänä. Yritysidea syntyi oman harrastuneisuuden ja havaitun kysynnän perusteella.

Yksi haastatteluun osallistuneista henkilöistä siis toimii osana osakeyhtiötä ja kaksi toimii omalla toiminimellään. Tutkielmaamme valitsimme kohdejoukoksi pienyrittäjiä, koska valtaosa Suomessa toimivista yrityksistä on mikroyrityksiä, erityisesti käsityöalalla toimivista. Haastattelut sovittiin sähköpostitse ja toteutettiin toisen tutkielman toteuttajan toimesta toukokuun 2018 aikana, jokaisen yrittäjän omissa toimitiloissa. Haastateltaville annettiin ennakkotietoa haastattelun laajuudesta ja mahdollisesta kestosta sekä haastattelua ohjaavista pääteemoista. (Liite 1) Haastattelurunko koostui kymmenestä haastattelukysymyksestä sekä niitä tukevista lisä- ja apukysymyksistä. (Liite 3) Toteutuneet haastattelut olivat kestoltaan 27-38 minuuttia ja ne nauhoitettiin Ipadin äänitysohjelmalla. Haastattelujen nauhoitukseen pyydettiin lupa ennen haastattelujen toteuttamista.

7.4 Tutkimusaineiston analyysi

Laadullisissa tutkimuksissa ja useissa metodioppaissa esiintyy paljon erilaisia kuvauksia, siitä kuinka laadullista tutkimusaineiston analyysia on toteutettu tai kuinka sitä voidaan toteuttaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104). Laadullisen tutkimuksen analyysin

toteuttamiseen ei ole olemassa yhtä tiettyä menetelmää, vaan laadullisen tutkimuksen analyysi voidaan toteuttaa käyttämällä useita erilaisia menetelmiä ja yhdistelemällä näitä. (Eskola & Vastamäki 2010, 180). Tässä tutkielmassa aineistonanalyysin toteuttamisen tukena on käytetty Tuomen ja Sarajärven (2018) muokkaamaa kuvausta tutkija Timo Laineen esittämästä laadullisen tutkimusaineiston analyysin etenemisrungosta. Kyseinen etenemisrunko rakentuu neljän pääkohdan ympärille: päätös siitä mistä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita (1), aineiston läpikäyminen (2), luokittelu/teemoittelu/tyypittely (3) ja yhteenveto (4). (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.)

Ennen tutkimusaineiston varsinaista analyysiä on päätettävä, kuinka tutkimusaineisto puretaan ja miten sen varsinainen analyysi aloitetaan. Käytännössä tutkijalla on valittavana kaksi tapaa; joko saattaa aineisto kirjalliseen muotoon eli litteroida tutkimusaineisto tai poimia havaintoja ja päätelmiä suoraan aineistoista, kuten äänitteistä tai videomateriaalista. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 138.)

Tutkielmamme haastatteluaineiston kokonaismäärä on melko pieni, ja vain toinen tutkielman tekijöistä toteutti haastattelut, joten päätimme litteroida haastatteluaineiston kokonaisuudessaan. Tietokoneelle tekstitiedostoksi litteroitu aineisto mahdollistaa myös puretun aineiston käsittelyn erilaisilla tekstinkäsittelyohjelmilla. Aineiston litterointi mielletään yleisellä tasolla paljon aikaa vieväksi toiminnaksi. Yleisen näkemyksen mukaan yhden haastattelu tunnin litterointi voi viedä aikaa jopa kahdeksan tuntia. Litterointiin varattava aika on kuitenkin aina riippuvainen litteroinnin tarkkuudesta ja menetelmistä. Litteroinnin tarkkuus määräytyy aina tutkimustehtävän mukaan ja harvemmin täysin sanatarkka litterointi on tarpeen, jollei kyseessä ole keskusteluanalyysiin liittyvä tutkimus (Hirsjärvi & Hurme 2008, 139 - 140). Litteroinnissamme emme käyttäneet erityisiä litterointimerkkejä ja jätimme litteroinnissamme huomioimatta haastateltavien äänenpainot tai puheen tauotukset. Myös selkeät toistot ja ylimääräiset puheen täytesanat jäivät litteroinnin ulkopuolelle.

Perusanalyysimenetelmä kaikkien laadullisten tutkimuksien analyysiin on sisällönanalyysi, johon voidaan nähdä myös periaatteessa kaikkien muidenkin analyysimenetelmien perustuvan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Sisällönanalyysi on menetelmä, jossa analysoidaan erilaisia dokumentteja eli kirjallisia tutkimusaineistoja pyrkien tuomaan esiin tiivistettyä ja yleistä kuvausta tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Lisäksi sisällönanalyysi on keino erotella

tutkimusaineistoissa esiintyviä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia (Tuomi & Sarajärvi 2002, 109 – 110).

Kyseistä analyysimenetelmää voidaan toteuttaa monista erilaisista lähtökohdista. Sisällönanalyysistä voidaan erottaa kaksi erilaisia merkityksiä korostavaa muotoa sisällön erittely ja sisällönanalyysi, joista ensimmäinen viittaa dokumenttien kvantitatiiviseen analyysiin ja jälkimmäinen viittaa sanalliseen tai kirjalliseen kuvaukseen pyrkivää analyysiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119.)

Laadullisen aineiston analyysi voidaan jakaa kolmeen erilaiseen muotoon: aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin. *Aineistolähtöinen analyysi* rakentuu vain aineiston varaan, tällöin analyysiyksiköt eivät ole ennalta sovittuja ja aiemmin luoduilla teorioilla tutkittavasta ilmiöstä ei tulisi olla mitään merkitystä analyysin toteuttamisessa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108). *Teoriaohjaava analyysi* tai *teoriasidonnainen analyysi*, viittaavat analyysimenetelmään, jossa analyysillä on kytkentöjä tutkimuksen teoreettiseen taustaan, mutta analyysi ei pohjaudu suoraan teoriaan. Aineiston analyysi aloitetaan aineistolähtöisesti, mutta lopulta päätyy tilanteeseen, jossa teoreettinen tausta ohjaa analyysiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109 – 110.) *Teorialähtöinen analyysi* viittaa analyysiin, jonka toteuttamista ohjaa aikaisemman tiedon perusteella luotu teoria tai malli. Tutkimuksessa kuvataan malli tai teoria, joka myös määrittelee tutkimuksessa esiintyvät keskeiset käsitteet. Analyysi perustuu tutkimusaineiston ja tutkimuksen keskeisten käsitteiden suhteeseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110.)

Tässä tutkielmassa litteroitua tutkimusaineistoa käsitellään teorialähtöisen sisällönanalyysin kautta. Toteutimme aluksi aineiston kuvailun, jota voidaan pitää tarkoituksenmukaisen analyysin lähtökohtana. Kuvailulla voidaan pyrkiä hahmottamaan laajaa kuvausta koko tutkittavasta ilmiöstä tai tyytyä tuomaan kuvauksessa esiin yksinkertaista faktatietoa kuten kuka, missä ja milloin. Aineistojen kuvaukset auttavat tutkijaa ymmärtämään paremmin haastateltavan puheen tuottamia merkityksiä suhteessa elettyyn aikaan ja paikkaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 145 - 146.)

Aineiston kuvauksen jälkeen jatkoimme aineiston analyysia luokittelemalla, teemoittelemalla ja tyypittelemällä tutkimusaineistoamme. Edellä mainitut toiminnot käsitetään yleensä varsinaisiksi analyysin toteuttamisen tekniikoiksi. Ne ovat tapoja pilkkoa ja ryhmitellä tutkimusaineistoa erilaisten teemojen mukaisesti. *Luokittelua*

pidetään yksinkertaisena aineiston järjestämistekniikkana, jolla voidaan tarkastella esimerkiksi tiettyjen sanojen esiintymistiheyttä osana aineistoa. *Teemoittelu* voi olla hyvin samankaltaista kuin luokittelu, mutta teemoittelu painottaa esiintymistiheyden sijaan sitä mitä aiheesta sanotaan. Aineiston teemoittelulla tarkoitetaan litteroidun aineiston jäsentämistä ja järjestämistä uudelleen tiettyjen teemojen mukaisesti. Näin aineistoa voidaan analysoida yksi teema kerrallaan. *Tyypittelyllä* taas viitataan tutkimusaineiston ryhmittelyyn, jossa etsitään tutkimusaineistoista yhtäläisyyksiä, joiden perusteella voidaan luoda yleistyyksiä tai tyyppikuvauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104 – 107.; Eskola & Vastamäki 2010, 43.) Luokiteltu aineisto tulee tavallisesti rakentaa uudeksi aineistokokonaisuudeksi aineistosta syntyneiden luokittelujen mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 149.)

Luokiteltu ja teemoiteltu haastatteluaineisto ei ole analyysin varsinainen tarkoitus, vaan tarkoituksena on etsiä ja löytää haastateltavien puheista yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia ja pyrkiä yhdistelemään aineistoa laajaksi kokonaisuudeksi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 149).

Varsinaista analyysiä tehdessämme kävimme tutkimusaineistoa läpi, etsien aineistosta usein toistuvia tai esiin tulevia teemoja. Näitä teemoja tai aineistossa usein esiintyviä sanoja tai viittauksia tiettyihin aiheisiin merkattiin litteroituihin tekstitiedostoihin värikoodein. Alustavan värikoodauksen avulla pystyimme merkitsemään jokaisesta haastatteluaineistosta erikseen erilaisiin laajoihin teemoihin ja kokonaisuuksiin liittyviä näkemyksiä ja ajatuksia.

Kaikkien haastatteluaineistojen läpikäymisen jälkeen tarkastelimme haastatteluaineistoja suhteessa toisiinsa, pyrkien löytämään aineistoissa useimmin esiintyviä teemoja sekä huomaamaan aineistojen välisiä yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia. Koko tutkimusaineistoa tarkastellessa nousivat esiin seuraavat teemat; *yhteisöllisyys, yksilöllisyys, kyvykkyys, ympäröivä maailma, koulu ja opettajat, yhteistyön anti, käsityö ja yrittäjän ominaisuudet*.

Näiden osittain melko laajojenkin teemojen pohjalta aloimme luoda omia tulkintojamme haastateltavien näkemyksistä ja nämä tulkinnat johtavat lopulta myös tutkielmamme tuloksiin, jotka esittelemme seuraavaksi. Tutkimustuloksia esitellään tutkielmaa ohjanneiden kolmen ydinkäsitteen *yrittäjyyskasvatuksen, käsityöoppiaineen ja yritysyhteistyön* kautta.

8 Tutkimustulokset

8.1 Yrittäjyyskasvatus

Kaikki haastatteluihin osallistuneet yrittäjät tunsivat termin yrittäjyyskasvatus jo ennen haastatteluja. Vaikka termi oli kohdejoukolle melko vieras, he uskoivat ymmärtävänsä, ainakin jollain tasolla, mitä *yrittäjyyskasvatus*-termillä tarkoitetaan. Kaikkien haastateltavien näkemyksissä yrittäjyyskasvatuksen koettiin viittavan koulussa tapahtuvaan toimintaan, jossa erityisesti ulkoiseen yrittäjyyteen, kuten yrittäjänä toimimiseen ja yritysten perustamiseen liittyvien taitojen kehittäminen korostuivat. Yksikään haastateltavista ei yrittäjyyskasvatusta pohtiessaan tuonut esiin ajatusta aktiivisesta toimijuudesta tai yrittäjämäisyydestä. Lisäksi ajatus siitä, että yrittäjyyskasvatus kuuluisi jo esiopetus- ja alakouluikäisille lapsille tuntui haastateltavista vieraalta. Keskustelut ja näkemykset liittyen yrittäjyyskasvatukseen ajautuivat myös hyvin nopeasti pois peruskoulukontekstista ja se miellettiin enemmänkin toisen asteen koulutukseen tai korkeakoulujen toimintaan liittyväksi, yrittäjyyttä ja tulevien yritysten perustamista tukevaksi toiminnaksi.

Yrittäjien näkemyksiä ja kokemuksia yrittäjyyskasvatuksesta

Kuten edellä todettiin, haastatteluun osallistuneet yrittäjät mielsivät yrittäjyyskasvatuksen liittyvän enemmänkin peruskoulun jälkeiseen aikaan. Kysyttäessä heidän henkilökohtaisia kokemuksiaan yrittäjyyskasvatuksesta omien opintojensa aikana peruskoulusta tähän päivään, valtaosa kokemuksista sijoittui perusopetuksen jälkeiseen aikaan:

”Perusopetuksessa siihen aikaan kun mä olen sitä käynyt, niin eipä oikeastaan ollut yrittäjyyskasvatusta. Valinnaisena tais olla jotain taloustietokursseja, mutta niissäkään ei oikeastaan sen enempää keskitytty yrittäjyyteen.” (Y1)

”Ainut mitä mä muistan peruskoulusta sellaista mikä tulis nyt mieleen varsinaisesti yrittäjyyteen liittyen, niin mä oon valinnut yläkoulun puolella... se oli joku kaupalliset aineet, joku tämmönen valinnaisjuttu. Siel käytiin läpi just yritysmuotoja ja siel käytiin läpi vähän jotain yksinkertaisia kirjanpitojuttuja ja tämmöistä näin. Ja jotain mainosten tekemistä ja siis sehän oli sellaista todella lapsellista ja ihan semmoinen pintaraapaisu, mut se on ollut mun mielestä semmoinen.” (Y3)

Yrittäjälle Y2 ei tule mieleensä mitään omilta perusopetusajoiltaan, jonka voisi mieltää yrittäjyyskasvatukseksi. Yrittäjien perusopetukseen liittyvät kokemukset ja näkemykset peruskoulutasolla painottuvat vähäiseen määrään valinnaisia aineita, joita on saattanut ja saattaa olla tarjolla yläkoulussa. Tämän lisäksi Y1 tuo esiin alakoulussa järjestetyt myyjäiset ja diskot, joissa yrittäjämäinen ajattelutapa ilmenee tapahtumien järjestämisessä:

”- - niin periaatteessahan ala-asteella oli paljon tällöisiä niinku erilaisia myyjäisiä, diskoja muita tällöisiä, niin periaatteessahan nehan on yrittäjyyskasvatusta. Tällöiset niinku tapahtumanjärjestäjähommat.” (Y1)

8.1.1 Perusopetus ja yrittäjyyskasvatus

Haastatteluihin osallistuneet yrittäjät kertoivat näkemyksistään omien kokemustensa pohjalta ja niillä tiedoilla mitä heillä asiasta on. Yhdelläkään haastateltavista ei ollut juurikaan käsitystä siitä millä luokka-asteilla ja minkä ikäisten lasten ja nuorten kanssa yrittäjyyskasvatusta tulisi toteuttaa, mutta yrittäjä Y3 kuitenkin kykeni tuomaan esiin ajatuksiaan aiheesta:

”Kyl mä ajattelisin et se varmaan tänä päivänä vois olla ihan peruskoulun juttuja. Voisin kuvitella, että sitä sielläkin on jonkun sorttisena ehkä, valinnaisaineena jos se ei nyt ihan tommosena perusopetukseen kuuluvana. Kyl mä ajattelisin et se vois olla sen tyylistä et siäl niinku käydään yrittäjyyden perusasioita läpitte. Et mitä se yrittäjyys voi olla, on erilaisia tietysti muotoja olla yrittäjä ja nykyään kun on näit kaikkia kevytyrittäjyyttä ja muuta, niin sehän on mahdollista jo tosi varhain ja nuorille eikä ole niin velvoittavaa ja kaikkee tällöstä. Tavallaan saataisiin yrittäjiä lisää, et semmoisen tiedon lisäämistä.” (Y3)

Yrittäjät Y1 ja Y2 eivät osaa kertoa tai arvioida miten yrittäjyyskasvatus ilmenee perusopetuksessa tai minkä ikäisten lasten ja nuorten kanssa sitä toteutetaan tai tulisi toteuttaa. Vaikka haastateltavilla ei ole juurikaan käsitystä siitä mitä yrittäjyyskasvatus perusopetuksessa on, he kykenevät kuitenkin pohtimaan sitä minkälaisia merkityksiä yrittäjyyskasvatuksella on ja minkälaisia tavoitteita ja sisältöjä perusopetuksen yrittäjyyskasvatukselle heidän näkemyksensä mukaan kannattaisi asettaa.

Kaikkien yrittäjien mukaan perusopetuksessa voidaan oppia yrittäjyyttä tukevia taitoja, mutta perusopetuksen yrittäjyyskasvatuksen tehtävänä ei tule olla kasvattaa oppilaista uusia yrittäjiä. Tämä olisi kaiken lisäksi yrittäjien mielestä myös mahdotonta, sillä kaikki

heistä kokevat, että yrittäjyyteen tulee kasvaa kokemuksen ja yrittäjänä toimimisen kautta.

Yrittäjien näkökulmasta perusopetuksen yrittäjyyskasvatuksen tehtävänä tulisi olla oppilaiden näkemyksien avartaminen tulevaisuuden työelämän mahdollisuuksista ja tutustuttaa oppilaita ympäröivään reaali maailmaan. Lisäksi on tärkeää auttaa oppilaita löytämään omat osaamisen alueensa ja kiinnostuksen kohteensa sekä lisätä heidän luottamustaan omiin taitoihinsa:

”-- perusopetuksessa pitäis keskittyä siihen, että saatais ihmiset uskomaan siihen, että ne pärjää sillä mitä ne haluaa tehdä. Autettaisiin niitä löytämään se oma juttu, ja kasvatettais siihen, että he uskoo pärjäävänsä sillä mitä ne osaa / haluaa tehdä.” (Y1)

” - - jotenkin ite toivois, että annettaisi sellaisia pieniä tärppejä lapsille, että ne niinku ymmärtää, että se (yrittäjyys) on mahdollista kaikille, että semmosta tukemista totta kai. Niinku yhtälailla voidaan tukee et jos joku on kiinnostunut tosi paljon jostain ydinfysiikasta niin häntä tukea sitten siihen suuntaan, et tarjotaan fysiikkaa ja kemiaa, niinku tiedäks. Mut mä en tiedä kuuluisiko siellä nyt varsinaisesti niin kauheesti tehdä yrittäjiä jo jossain peruskoulussa, mut tavallaan kertoo erilaisista vaihtoehtoista et se vois olla peruskoulun tehtävä.” (Y3)

8.1.2 Yrittäjämäisyys ja yrittäjän ominaisuudet

Yrittäjyydessä tarvittavia ominaisuuksia nousi haastatteluista esiin useampia. Kaikkien yrittäjien kuvaillessa yrittäjyyttä esiin nousivat erityisesti käsitteet vastuu ja vapaus. Poikkeuksetta kaikki kolme yrittäjää kertoivat, että yrittäjyydessä hienointa on vapaus toteuttaa itseään ja tehdä asioita tai tuotteita, jotka kokevat itselleen mielekkäiksi ja merkityksellisiksi. Toisaalta toiminnan vapauden varjopuolena nähtiin yritystoimintaan liittyvät pakolliset vastuut ja osittain myös oman toiminnan säätely. Vastuu omasta menestyksestä ja tappiosta on yrittäjällä itsellään, lisäksi muita työllistettäessä on vastuu myös heidän toimeentulostaan. Tutkimusaineistomme perusteella käsite *vastuu* tai *vastuullisuus* voidaan nostaa perustavanlaatuisimmaksi yrittäjän ominaisuudeksi.

Vastuullisuuden lisäksi yrittäjien puheissa nousi esiin muitakin piirteitä, jotka korostuivat yrittäjien pohtiessa yrittäjyydessä vaadittavia taitoja tai ominaisuuksia (Taulukko 2). Taulukkoon on koottu yrittäjien useimmiten mainitsemia yrittäjyydessä vaadittavia tai sitä tukevia ominaisuuksia. Verratessa yrittäjien haastattelujen pohjalta laatimaamme taulukkoa Anne Tiikkalan väitöskirjassa esitettyyn *Yrittäjyyskasvatuksen arvopohjayrittäjyyskasvatuksen asiantuntijoiden mukaan*. (ks. edeltä s.4; Kuvio 1) on

havaittavissa jonkin verran yhtäläisyyksiä. Näiden yhtäläisyyksien perusteella voidaan päätellä yrittäjyyskasvatuksen arvojen sisällyttämisen opetukseen todella lisäävän oppilaiden yrittäjämäisiä valmiuksia ja yleisimmin työelämässä vaadittavia taitoja.

Taulukko 2. Yrittäjyyttä tukevat ominaisuudet haastattelujen perusteella

Vastuullisuus
Paineensietokyky
Itsekuri
Työtä pelkäämätön asenne
Riskinsietokyky
Omatoinisuus
Tunnollisuus
Sosiaaliset taidot
Intohimo

Jokainen yrittäjä koki, että erilaisista opintojensa aikaisista yrittäjyyskursseista on ollut tukea yrittäjyyteen ryhtymisessä, vaikka heistä jokainen painottaakin sitä, että yrittäjyydessä tarvittavat taidot kehittyvät todella vasta oikeaa yritystoimintaa harjoittaessa. Tärkeimpänä seikkana yrittäjyyteen kasvamisessa yrittäjät nostavat esiin intohimon ja uskon omaan tekemistään kohtaan:

” Jos on oikeesti intohimoa ja halua tehdä sitä mitä haluaa tehdä, niin kyl niinku kaikki ne ominaisuudet mitä yrittäjyyteen tarvitaan, ne on opeteltavissa ” (Y1)

Haastatteluun osallistuneiden yrittäjien mukaan voidaan nähdä yrittäjyyden soveltuvan periaatteessa kenelle tahansa, mutta oikotietä yrittäjyyteen ei ole. Yrittäjäksi aikovalle on tärkeintä luottamus ja usko omaan tekemiseen, sekä kyky ottaa vastuuta omasta toiminnastaan. Koulussa ja oppilaitoksissa tapahtuva yrittäjyyskasvatus tai erilaiset yrittäjyyskurssit eivät haastateltavien mielestä ole ratkaisevia tai välttämättömiä tekijöitä tulevan yrittäjän kannalta tai yrityksen perustamiseen päätymisessä. Yrittäjyyteen tulee kasvaa ja harjaantua yritystoiminnassa, mutta yrittäjyyteen liittyvillä kursseilla opetustoiminnalla voidaan myös, tosin pienissä määrin, tukea mahdollista myöhempää yrittäjyyttä.

8.2 Käsityöoppiaine

Haastatteluihin osallistuneilla yrittäjillä ei juurikaan ollut käsitystä siitä minkälaista käsityöopetus peruskouluissa nykyään on. Yrittäjä Y2 myöntää suoraan, ettei hänellä ole mitään käsitystä käsityöoppiaineesta nykypäivän peruskoulussa. Hänen lisäksi yrittäjä Y1 ei tiedä minkälaista käsityöopetus nykyisellään on, mutta hän on siinä käsityksessä, että käsityöopetusta järjestetään liian vähän. Yrittäjä Y3 taas on hieman huolissaan siitä, onko käsityöoppiaineessa tapahtunut kehitystä hänen omista kouluajoistaan;

” - - teknisessä työssä mä valmistin tällaisen kalaseinänaulakon, ja se jotenkin sahattiin ja se oli ihan hauska, mutta järkytyksekseni huomasin, että ystäväni lapsi tuli koulusta tuossa viime vuonna, se tuli sen saman saakelin kalanaulakon kanssa. Sit mul tuli vähän semmonen olo et, olisko tää voinu 30 vuodessa vähän kehittyä, en tiedä mitä on tapahtunut. Mut tavallaan nämä kokemukset antaa vähän semmoisen... apua et, eiks nyt oo oikeesti eteenpäin päästy. Mut kyl mä haluan uskoa ei sekin asia on muuttunut.” (Y3)

Vaikka käsityöoppiaineen sisällöistä ja järjestämisestä ei juurikaan tiedetty kaikki yrittäjät kokivat käsityön tärkeäksi oppiaineeksi. Käsityöoppiaineen merkitykset ilmenivät luovuuden ja kädentaitojen kehittämisen lisäksi, erityisesti sen vaikutuksissa lapsen tai nuoren kykyyn toimia ja ymmärtää ympäröivää maailmaa ja kehittyä kokonaisvaltaisesti:

”No onhan se tosi hyvä asia, niinku ihan kaikkeen, tai siis ihan ylipäättään kehittää erilaisia kädentaitoja, eihän se oo pelkästään se käsityö vaan kyllähän se heijastuu monenlaiseen tekemiseen. Se et luottaa omiin taitoihinsa.” (Y2)

”- - se vaikuttaa kuitenkin siihen pään ja käden väliseen koordinaatioon ja sitä kuitenkin tarvitaan elämässä vaikka jatkuvasti vaan näpytellään enemmän. Ja toisekseen se et kun sä teet asioita sä pystyt paremmin

hahmottamaan sen miten sun ympärilläsi olevat asiat, on tehty et joku on tehnyt ne joskus. Ja sä pystyt periaattees itekkin tekemään asioita.” (Y1)

” - - mullehan se on aina tavalla merkinnyt niinku terapiaa, et se on ollut niinku vastapainoa jollekin työlle tai opiskelulle mitäs sit on niinku tehnytään - - . Ja mä oon vähän sitä mieltä se on ihan sama, et tekeeks niit hyvin vai huonosti, ei sillä oo mun mielestä mitään merkitystä, kunhan se on itselle niinku...” (Y3)

Omat kokemukset

Haastateltavien omat kokemukset käsityöoppiaineesta olivat vaihtelevia. Y1 kertoo pitäneensä aina käsityöoppiaineesta ja kokee saaneensa aina hyvää ja ammattitaitoista opetusta. Yrittäjien Y2 ja Y3 kokemukset käsityöoppiaineesta eivät ole olleet yhtä positiivisia. Heidän tahoiltaan käsityöoppiaineen mielekkyyttä ovat varjostaneet opettajien asennoituminen opetukseen, ryhmäpaine sekä oppiaineen sukupuolittuneisuus ja mallioppimiseen perustuva käsityöopetus.

Opettajien merkitys käsityöoppiaineen mielekkyyden kannalta korostui kaikkien haastateltavien puheissa. Yrittäjä Y1 koki, että opettajan kyky huomioida oppilaiden lähtötaso on hyvin merkityksellinen, kun taas yrittäjät Y2 ja Y3 korostivat enemmän mahdollisuutta tuoda omaa persoonallisuutta ja luovuutta esiin käsityöopetuksen parissa, samalla toteuttaen opetusta niin, että oppilaat voivat tuoda tekemiseen mukaan omia intressejään ja osaamistaan. Oppilaiden roolia käsitöiden suunnittelussa ja erityisesti toteutuksessa tulisi yrittäjien mielestä korostaa.

8.2.1 Yrittäjämäisyys, käsityö ja perusopetus

Yrittäjien näkemysten mukaan käsityöoppiaineella on ansaittu paikkansa opetussuunnitelmassa koska käsitöiden tekemisellä voidaan kehittää ja vahvistaa ongelmanratkaisukykyä sekä vahvistaa ymmärrystä ympäröivästä maailmasta, esimerkiksi siitä kuinka erilaisia tuotteita valmistetaan. Myös käsityön terapeutinen ja silmä-käsi-koordinaatiota kehittävä vaikutus nousevat esiin yrittäjien pohtiessa käsityöllisen toiminnan merkityksiä.

Yrittäjien näkemyksissä käsitöiden tekemisen ja yrittäjyyden yhteneväisyydet tulevat esiin vain jonkin verran. Suoranaisia yhteyksiä heidän on vaikea nimetä tai löytää, mutta

tarkasteltaessa ja vertailtaessa haastateltavien puheita yrittäjyydestä ja käsitöiden tekemisestä on havaittavissa yhtäläisyyksiä. Myös muiden oppiaineiden merkitys nousee esiin niin osana käsityöopetusta kuin yrittäjämäisiä taitojakin. Muista oppiaineista erityisesti matematiikan ja äidinkielen merkityksellisyys nousevat esiin osana yrittäjyydessä vaadittavien taitojen kehittämistä.

Haastatteluissaan yrittäjät tuovat paljon esiin erilaisia ideoita, kuinka perusopetuksessa voitaisiin tuoda esiin yrittäjyydessä vaadittavia tietoja ja taitoja. Valtaosa yrittäjien ideoista rakentuu vahvasti käsityöoppiaineen ympärille, mutta lisäksi he puheissaan tuovat esiin ajatuksia kokonaisvaltaisista, uuden opetussuunnitelman perusteiden mukaisista, oppiainerajoja ylittävistä projekteista ja oppimiskokonaisuuksista.

Käsityöoppiaineen piirissä tapahtuvaksi laajaksi oppimiskokonaisuudeksi yrittäjä Y1 tuo esiin idean, jossa oppilasryhmä suunnittelisi käsityötuotteen myyntitarkoitukseen. Projekti pitäisi sisällään kokonaisen käsityön kaikki elementit sekä valmiin tuotteen markkinoinnin sekä myyntitapahtuman. Matematiikan ja äidinkielen oppiaineiden sisällöillä olisi luonteva rooli osana tämän kaltaista oppimiskokonaisuutta. Yrittäjä Y1 tuo puheessaan esiin kuinka toisille suunniteltu tuote voisi kehittää oppilaan yrittäjämäistä itseluottamusta:

” Jos nää käsityötuotteet mitä siellä tehtäis tai tehdään, niin jos niitä ei periaatteessa tehtäisikään itselleen näin niinku askartelumielessä, vaan niillä olis joku todellinen loppusijoituskohde siinä vaiheessa kun ne on valmiita, niin mä uskon et se kehittäisi sitä yrittäjämäistä itseluottamusta - - ” (Y1)

Yhteistä haastateltavien puheissa on myös ajatukset yhteisöllisestä tekemisestä. Oppilaiden toteuttamat yhteistyöprojektit kehittäisivät myös oppilaiden tiimityöskentelytaitoja, jotka ovat merkityksellisiä, vaikka toimisikin yksityisyrittäjänä. Nämä yhteisölliseen toimintaan liittyvät toteuttamisen tavat lienevät perustuvan yrittäjien näkemyksiin työelämässä vaadittavista sosiaalisista taidoista.

Yrittäjien mukaan yrittäjyyskasvatuksen ja käsityöoppiaineen parissa voidaan tuoda esiin myös vastuulliseen kuluttamiseen, ympäristökasvatukseen sekä materiaalitietouteen liittyvää sisältöä. Yrittäjän Y2 puheista nousi esiin ajatus, jossa käsityön toteuttamisen lähtökohtana voisi pitää saatavilla olevia materiaaleja. Tällöin käytössä olevien materiaalien käyttöä tulisi pohtia taloudellisesta näkökulmasta. Tämä voisi yrittäjän

näkemyksen mukaan kehittää oppilaiden työskentelyn suunnitelmallisuutta ja kenties lisätä kierrätysmateriaalien käyttöä uusien konkreettisten tuotteiden tekemisessä.

Materiaalituntemuksen lisäksi yrittäjä Y3 tuo esiin ajatuksen, jossa oppilaat tutustuisivat tarkemmin siihen mistä ja miten erilaisia materiaaleja ja tarvikkeita hankitaan:

” - - lapset ei varmaan joudu niitä tarvikkeita hankkimaan, mut tämmöinen että mistä kaikkia tuotteita hankitaan, ehkä siihen vois niinkun perehtyä, tavallaan ettei ne kaikki kamat vaan ilmesty yhtäkkiä sinne kässäluokkaan, eikä lapset yhtään tiedä mistä ne niinku tulee - - .” (Y3)

Yrittäjien haastattelujen perusteella voidaan havaita, että oppilaan yrittäjämäisyyttä tukevaa toimintaa voidaan toteuttaa monella tavalla perusopetuksen ja erityisesti käsityöoppiaineen parissa. Yrittäjämäisen ajattelutavan kehittämällä voidaan tukea myös oppilaiden kasvua ympäristötietoisuuteen, vastuulliseen kuluttamiseen sekä kokonaisvaltaisempaan ymmärrykseen ympäröivästä materiaalisesta maailmasta.

8.3 Yritysyhteistyö

Yritysten ja oppilaitosten välistä yhteistyötä voidaan toteuttaa usealla tavalla. Kaikilla tutkielmaamme osallistuneilla yrittäjillä on myös kokemusta yritysyhteistyöstä erilaisten lasten ja nuorten kanssa toimivien tahojen sekä oppilaitosten kanssa. Yritysyhteistyö näyttäytyy melko luontevalta ja luonnolliselta osalta yrittäjien yritystoiminnan harjoittamista. Kokemuksia suoranaisestä yhteistyöstä perusopetuksen käsityöoppiaineen parissa ei yhdelläkään yrittäjistä ole, mutta haastattelujen perusteella ajatus oppilasryhmän kanssa toteutettavasta yhteistyöstä ei ole lainkaan mahdoton.

8.3.1 Näkemyksiä ja kokemuksia yritysyhteistyöstä

Yrittäjällä Y1 ei ole kokemuksia yhteistyöstä perusopetuksen kanssa, mutta aiempien positiivisten yhteistyökokemusten perusteella, hän näkee varsin mahdolliseksi toteuttaa yhteistyötä tulevaisuudessa myös perusopetuksen käsityöoppiaineen kanssa. Aiemmat kokemukset yritysyhteistyöstä hänelle on kertynyt ammatillisten oppilaitosten kanssa niin luennoitsijan roolissa kuin myös käytännön opetustyön parissa. Yrittäjä Y1 kokee jo tehdyn yhteistyön olleen mielekäästä ja arvokasta niin yhteistyökumppaneille kuin hänelle itselleenkin. Eräänä oleellisena seikkana yritysyhteistyössä yrittäjä nostaa esiin yhteistyön aikaansaamat verkostoitumismahdollisuudet sekä mahdollisuudet uusien kontaktien luomiseen. Nämä tukevat yrittäjän mukaan kaikkia yritysyhteistyön osapuolia, sekä mahdollisesti myös koko oman alansa kehittymistä ja säilymistä.

Yrittäjä Y2:lla ja hänen yrityksellään on laajaa kokemusta yritysyhteistyöstä niin lasten- ja nuorten kuin myös aikuistenkin kanssa. Perusopetuksen piirissä toteutettu yritysyhteistyö on toistaiseksi ollut vain työelämäntutustumista (TET-harjoittelu) ja materiaalilahjoituksia kouluihin, mutta suunnitelmissa on jo ollut myös muunkinlaista yhteistyötä perusopetuksen kanssa. TET-harjoittelujen lisäksi aiempaa kokemusta yhteistyöstä yrityksen ja eri tahojen välillä on kertynyt niin päiväkotien kuin myös ammatti- ja ammattikorkeakoulujen kanssa. Lisäksi yritys järjestää toisinaan avointa työpajatoimintaa lapsille ja heidän vanhemmilleen. Yrittäjälle Y2 yhteistyötoiminta lasten ja nuorten kanssa ei perustu lainkaan yrityksen edun tavoitteluun:

”- - hirveen vaikee mun nähä, tai ajatella sitä varsinaisesti hyödyn kautta. Enemmänkin että lapset sais niinku kokemuksia ihan konkreettista tekemisestä, et joku oikeesti tekee töitä semmosten asioiden parissa, vaik heille se on sellaista pikkuharrastelua.” (Y2)

Lapsilähtöisen ajattelun lisäksi yrittäjä tiedostaa yritysysteistyön vaikutuksen myös omassa toiminnassaan. Yhteistyö lasten ja nuorten kanssa antaa voimaa ja jaksamista sekä on tervetullutta vaihtelevuutta omaan toisinaan raskaalta tuntuvaan työhön.

Yrittäjällä Y3 on myös laajaa kokemusta yritysysteistyöstä lasten ja nuorten kanssa. Yrittäjä tekee aktiivisesti yhteistyötä nuorisosiainkeskuksen ja peruskoulujen kanssa, lisäksi yhteistyötä on ollut myös esimerkiksi yliopistojen ainejärjestöjen kanssa. Peruskoulujen kanssa toteutettava yhteistyö muodostuu pitkälti TET-harjoitteluista. Hän ottaakin TET-harjoittelijoita liikkeeseensä säännöllisesti, koska kokee TET-harjoittelun olevan hyödyllistä niin itselleen kuin harjoittelijoillekin;

”No on se ainakin vastapainoa täällä liikkeessä kököttämislle. Ja sit tavallaan ku mäki kökötän yksinäni täällä, niin sit ku ne tettiäiset tulee niin niitten juttui on hauska kuunnella. Ja totta kai niistä on apuakin oikeesti paljon, täytyy vaan ite organisoida sitä et saa sen hyödyn käytettyä. Et siit on hyötyä heille ja hyötyä mul. Ja onhan se tietty liiketoiminnallekin hyvä, siis kyllähän se tietää lisää palkkaa, jos saa paljon jotain ulkopuolisia tunteja jostain. Et niinku jos se on palvelus heille ja sitten se on taas palkkaa mulle, niin siit on molemminpuolinen hyöty.” (Y3)

Lisäksi yrittäjällä Y3 on kokemusta yhteistyöstä käsityönaineenopettajien kanssa. Hän on ollut mukana jakamassa omaa osaamistaan kymmenille käsityöopettajille tapahtumassa Varsinais-Suomen alueella.

Yritysysteistyö ja yrittäjyyden merkitys

Kahdella haastatteluun osallistuneista yrittäjistä on aiempaa kokemusta yhteistyöstä perusopetuksen kanssa, mutta käsityöoppiaineen parissa tai oppilasryhmien kanssa toteutetuista yhteistyöprojekteista ei ole kokemuksia. Aiempien kokemusten lisäksi kaikilta yrittäjiltä löytyy mielenkiintoa ja halua toteuttaa tulevaisuudessa yhteistyötä perusopetuksen kanssa. Tämän yhteistyön toteutuminen juuri käsityöoppiaineen parissa tuntuu haastatteluun osallistuneiden yrittäjien mielestä luontevimmalta, vaikka he näkevät myös muissa oppiaineissa paljon potentiaalia yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisessa ja oppilaiden yrittäjämäisten taitojen kehittämisessä.

Jokaisella yrittäjällä on omat näkemyksensä siitä, minkälaiseen yhteistyöhön he olisivat valmiita ja minkälaisin ehdoin. Nämä ehdot määräytyvät pitkälti jokaisen yrittäjän luonteen, työhön suhtautumisen sekä oman yritystoiminnan lähtökohdista.

Haastatteluihin osallistuneiden yrittäjien suhtautuminen yritysyhteistyöhön on kaikilla positiivinen, myös yhteistyön toteutusideoissa sekä mahdollisissa toteuttamisen haasteissa on löydettävissä yhtäläisyyksiä. Suurimmat eroavaisuudet yrittäjien välille ilmenevät siitä, mitä he haluavat toteutettavalla yhteistyöllä tavoitella tai saavuttaa itselleen. Kaikilla yrittäjillä on myös ajatuksia ja ideoita mahdollisen yhteistyön sisällöistä. Ideoita on monenlaisia, joista osa tukee perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita erittäin luontevasti. Konkreettiset yhteistyöideat perusopetuksen käsityöoppiaineen kanssa pitävät sisällään elementtejä niin kokonaisista kuin ositetuistakin käsityöprosesseista:

”Niin periaatteessahan tän käsityöhomman voisi yhdistää siihen, että suunniteltais joku tuote ja alettais valmistaa sitä niinku ihan suoraan myyntitarkotukseen. Sillonhan siinä tulis kuitenkin koko tää tuotantovaihe aina siitä, niinku alkuvalmistelusta siihen markkinointiin asti.” (Y1)

”- - eihän se oo mitenkään monimutkaista, mennä pienimuotoisesti jonnekin oppilaitokseen, tai sitten, että ne tulis vaikka parissa ryhmässä tänne ja sitten toteutettaisiin joku tavallaan pikkunen projekti alusta loppuun. Niinku tuotteen suunnittelu ja valmistus.” (Y2)

Yrittäjistä kaksi kertovat suoraan, että yritysyhteistyöstä tulisi saada omalle yritykselleen jonkinlaista hyötyä. Yrittäjän Y2 näkemyksen mukaan koulujen kanssa tehtävä yritysyhteistyö on enemmänkin omaa työntekoa ja lasten kokemusmaailmaa rikastuttavaa hyväntekeväisyyteen perustuvaa toimintaa, jonka päätarkoituksena on tuottaa iloa muille. Lisäksi ainainen rahallisen voiton tai menestyksen tavoittelu jäisi yhteistyöprojektien aikana taka-alalle. Kaksi muuta yrittäjää kaipaavat yritysyhteistyöstä itselleen jotakin, joka tuottaa yritykselle jotakin hyötyä tai kasvattaa sen arvoa. Rahallisen korvauksen perään yrittäjät eivät kuitenkaan tämänkaltaisen yhteistyön kanssa tähtää, vaan mahdolliset hyödyt ilmenevät uusien ideoiden löytymisenä, oman yrityksen markkinoimisena ja uusien kontaktien luomisena:

”Sanotaan vaikka, että mä näyttäisin nuorille miten tekevät jonkun tietyn tuotteen, jota he sitten alkaisi valmistamaan ja kävis jossain markkinoimassa, ja mä saisin siinä itelleni periaatessa mainosta, näin niinku tän tuotteen suunnittelijana, sitten samalla kun he myisi niitä ja markkinoi mun nimee”.
(Y1)

”Tai sit se vois mennä niin et mä meen kouluttamaan sinne ihmisiä ja muuta niin sitten mun liike olisi niiden tarvike hankintapaikka, niin sekin olisi varmaan ihan hyvä. - - Mut kyl siin joku hyöty... kyl täs yksinään ku on niin on muutenkin ihan tarpeeksi tekemistä, ettei sitä hyväntekeväisyyteen kyl ihan helpolla enää mihinkään lähde.” (Y3)

Haastattelujen mukaan yritysysteistä perusopetuksen kanssa ollaan kiinnostuneita, mutta konkreettisen yhteistyön toteutumisen nähdään olevan jollain tavoin haasteellista ja vaativan paljon suunnittelua. Vaikka yritysysteistä toteuttamisen tarkoituksena ei ole tavoitella taloudellista voittoa yrityksille, se tulisi voida toteuttaa vähintäänkin siten, että se ei tuota myöskään yritykselle tappiota. Yrittäjien kannalta tärkeää olisi, että yhteistyön toteuttaminen ei vaatisi kohtuuttoman paljon aikaa heidän osaltaan.

Kaikkien haastateltavien puolesta yrittäjyys yleisellä tasolla koetaan tärkeäksi ja merkitykselliseksi, niin yksittäisen toimijan kuin yhteiskunnankin kannalta. Kaikkien yrittäjien mukaan lasten ja nuorten on hyvä päästä tutustumaan yrittäjyyteen, vaikka heistä ei koskaan yrittäjiä tulisikaan. Yrittäjän Y1 mukaan yrittäjyyteen tutustuminen on tärkeää, sillä koko yhteiskunta kehittyy erilaisen yritystoiminnan kautta.

”No yleisellä tasolla yrittäjyys on siinä mielessä tärkeä, että se tuo uusia innovaatioita. Se vie periaatteessa niinku suurempia kokonaisuuksia eteenpäin. Jos ihmiset eivät perustaisi uusia yrityksiä, niin me ei saataisi koskaan mitään uutta tähän meidän yhteiskuntaan.” (Y1)

Yrittäjät Y2 ja Y3 tuovat esiin yrittäjyyden merkitystä enemmän yksilöllisyyden sekä itsensä toteuttamisen näkökulmasta. Yrittäjä Y2 korostaa yrittäjänä toimimisen etuna mahdollisuutta toteuttaa omia ideoitaan omilla ehdoillaan ja tuoda toiminnassaan esiin omia arvojaan. Yrittäjän Y3 mukaan yrittäjyyteen ryhtyminen on hyvä keino työllistää itsensä sekä hyödyntää omia vahvuuksiaan ja osaamistaan:

”Kyllä tietty ajattelen siltä näkökannalta, että on paljon työttömyyttä ja ihmisillä on hirveästi osaamista, niin se on yksi tapa työllistää itsensä. Lisäksi sitten niinku meikäläisenkin tapauksessa niin sit voi tehdä omasta harrastuksesta ammatin.” (Y3)

Haastattelujen mukaan yritystoimintaan tutustuminen koetaan tärkeäksi lasten ja nuorten kannalta. Yritysmallmaan tutustuminen antaa oppilaille paljon tietoa erilaisista tavoista toimia osana yhteiskuntaa ja lisää ymmärrystä siitä minkälaisen rakenteiden ympärille

todellisuuden työelämä rakentuu. Työelämään tutustuminen antaa oppilaille käsityksiä siitä, minkälaista työelämä todellisuudessa on ja minkälaista vastuunottoa työelämässä niin yrittäjiltä kuin työntekijöiltä vaaditaan.

Perusopetuksen tehtävänä ei yrittäjien mukaan ole lainkaan ohjata oppilaita yrittäjyyteen tai sisällyttää opetukseen yrityksen pyörittämiseen liittyvää sisältöä yksityiskohtaisesti. Tärkeämmäksi koetaan toiminnallisuus ja erilaisten virikkeiden tarjoaminen oppilaille.

Yrittäjyyteen liittyviä taitoja voidaan yrittäjien mielestä oppia perusopetuksen ensimmäisiltä luokilta viimeisiin luokka-asteisiin saakka, mutta konkreettisen oppilasryhmien ja yritysten välisen yhteistyön yrittäjät sijoittaisivat mieluiten yläkouluikäisille oppilaille. Yrittäjien mukaan yläkouluikäiset oppilaat ovat siinä iässä, jossa he voivat saada todellisia ideoita siitä mitä tulevaisuudessa haluaisivat työkseen tehdä. Tällöin he voivat löytää omat vahvuutensa ja osaamisalueensa ja keskittyä sekä panostaa niiden kehittämiseen. Näin voidaan myös ohjata oppilaita tekemään mahdollisimman hyviä ratkaisuja jatko-opintojensa suhteen. Lisäksi yrittäjyyteen liittyvät valinnaiskurssit nousevat esiin yrittäjien puheissa. Valinnaiskurssit voisivat mahdollistaa yrittäjyydestä kiinnostuneiden oppilaiden mahdollisuutta saada tärkeää tietoa yrityksiin ja yrittämiseen liittyen.

9 Tutkielman luotettavuuden tarkastelu

Tieteellinen tutkimus tulisi aina toteuttaa siten, että tutkimusta voidaan pitää eettisesti hyväksyttävänä, uskottavana sekä luotettavana. Luotettavuuden, uskottavuuden ja eettisyyden toteutumista voidaan lisätä toimimalla hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti tutkimusta tehdessä. Hyvä tieteellinen käytäntö rakentuu rehellisyyden, huolellisuuden, avoimuuden, kunnioituksen ja suunnitelmallisuuden pohjalle. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2013, 6).

Yleisiä käsitteitä tutkimusten luotettavuuden arvioinnissa ovat tutkimusten reliaabelius ja validius. Reliaabeliudella voidaan viitata siihen, että tutkimuksen kohde antaisi samanlaisia tutkimustuloksia useammalla kuin yhdellä tutkimuskerralla tai siihen että kaksi erilaista tutkimusmenetelmää voisivat tuottaa samanlaiset tutkimustulokset. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 186). Toisaalta reliaabelius tarkoittaa sitä, että kuka tahansa tutkimuksen suorittaakaan tulokset ovat samanlaiset (Mäkinen 2006, 87). Tämänkaltainen näkemys on haasteellinen kvalitatiivisen tutkimuksen kontekstissa, jossa tutkimuksen tekijä tekee omia tulkintoja tutkimusaineistosta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa reliaabelius tuleekin esiin erityisesti aineiston laadussa ja sen käsittelyssä. Tällöin reliaabeliuden käsite viittaa pääsääntöisesti tutkijan tai tutkijoiden toimintaan, niin tiedonkäsittelyyn, hankinnan kuin myös sen esittämisen suhteen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 189.)

Validiuden käsitettä voidaan tarkastella esimerkiksi kahden, vielä useampaan osaan jakautuvan, päätyypin *tutkimusasetelmavalidiuden* ja *mittausvalidiuden* kautta. Kvalitatiivisen tutkimuksen kannalta kenties oleellisin validiuteen sisältyvä käsite on *rakennevalidius*. Rakennevalidius viittaa siihen onko tutkimus onnistuttu rakentamaan aiotusti ja tukevatko tutkimuksen käsitteiden määrittely ja niiden käyttö varsinaista tutkimustehtävää. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 186 - 189.) Kvalitatiivisen tutkimuksen validiutta voidaan lisätä tutkijan avoimuudelle ja kyvyllä kertoa miten on tiettyihin tutkimustuloksiin päätynyt. Tähän liittyy myös käytettyjen lähteiden luotettavuuden arviointi ja lähteiden keskinäinen vertailu. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 189.)

Näihin käsitteisiin, jotka ovat peräisin kvantitatiivisen tutkimuksen piiristä, pitääkin suhtautua vähintäänkin varauksella, erityisesti kvalitatiivisten tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa. Kyseiset käsitteet viittaavat ajatukseen, jossa tutkimusolosuhteilla ei olisi merkitystä tutkimustuloksiin, jonka lisäksi käsitteet eivät

huomioi sitä tosiasiaa, että ihminen muuttuu näkemyksineen ja ajatuksineen ajan myötä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 185).

Kvalitatiivisille tutkimuksille tunnuksenomaista on se, että niillä harvoin pyritään laajaan yleistettävyyteen. Kvalitatiivinen tutkimus tuottaakin usein heikosti yleistettävää, mutta tutkimuskohdetta syvällisemmin tarkastelevaa tietoa. Alasuutarin (2011) mukaan yleistettävyys ei tulisikaan olla laadullisen tutkimuksen päämääränä, ja hän onkin sitä mieltä, että yleistettävyyden sijaan laadullisen tutkimuksen kontekstissa puhuttaisiinkin *suhteuttamisesta*, joka viittaa tutkijan kykyyn tuoda esiin, mitä tutkijan analyysi kertoo aineiston ulkopuolisista asioista. (Alasuutari 2011, 231, 235 & 250.)

Tämän tutkielman tarkoituksena ei ole ollut luoda yleistettävää tietoa siitä, miten yrittäjänä toimivat ihmiset suhtautuvat koulujen yrittäjyyskasvatukseen, käsityöoppiaineeseen tai yritysysteistyöhön. Tutkimuksen kohdejoukko oli maantieteellisesti paikallinen ja numeerisesti pieni, joten voidaan todeta, että tutkimuksen esiin tuomia tuloksia ei voida laajemmin yleistää koskemaan suurempaa populaatiota. Kohdejoukon harkinnanvarainen otanta tuki tutkielman toteuttamista ja tutkimustehtävää, mutta kohdejoukon valintaan liittyviä kriteereitä olisi voinut hieman kiristää. Mikäli tutkimukseen osallistuneilta henkilöiltä olisi vaadittu tietoa perusopetuksen käsityöstä tällä hetkellä tai kokemuksia yritysysteistyöstä perusopetuksen kanssa, olisi tutkimusaineisto voinut tuottaa aivan toisenlaisia tuloksia tai nostaa esiin joitakin teemoja, joita tämän tutkimusaineiston puitteissa ei ollut mahdollista löytää.

Tutkimusaineiston analyysin kautta syntyneet tutkimustulokset kuitenkin tukevat jonkin verran aiempien tutkimuksien tuloksia, esimerkiksi yrittäjyyskasvatuksen käsitteen harhaanjohtavuus ja yritysysteistyön laajempi toteutuminen toisella asteella kuin perusopetuksen piirissä. Nämä yhtäläisyydet tutkielman tulosten ja aiemmin toteutettujen tutkimusten välillä nostavat hieman yleistettävyyden mahdollisuutta, mutta enemmänkin tulokset saattavat nostaa esiin jatkotutkimusehdotuksia. Vaikka tutkielman tuottamat tulokset ovat yleistettävyydeltään heikot, ne tuovat onnistuneesti esiin kolmen erilaisen yrittäjän näkemyksiä yritysysteistyöstä sekä käsityöoppiaineesta ja yrittäjyyskasvatuksesta.

Tutkielman luotettavuutta arvioidessa ei voida jättää huomioimatta tutkijan roolia haastattelutilanteissa. Vaikka haastattelutilanteisiin on valmistauduttukin hyvin, voi ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa tapahtua mitä vain. Haastattelututkimuksissa tutkijan kokemus on merkittävää haastattelutilanteiden etenemisen ja onnistumisen kannalta. Koska haastattelutilanteet pyrittiin pitämään mahdollisimman samankaltaisina suhteessa toisiinsa, haastattelujen toteuttajaksi valittiin se tutkielman tekijä, jolla oli aiempaa kokemusta tutkimushaastattelutilanteista. Haastattelutilanteiden rakenteet pystytettiin pitämään hyvin samankaltaisina, mutta esimerkiksi haastateltava Y2 oli huomattavasti vähäsanaisempi kuin Y1, joten on mahdollista, että tutkijan esittämät lisäkysymykset tai kysymysten tarkennukset ovat saattaneet ohjailla haastateltavan vastauksia. Haastateltaessa yrittäjää Y3 haastattelutilanne keskeytyi muutamaan otteeseen syistä, joihin ei haastattelija tai haastateltava voineet vaikuttaa. Tämä aiheutti molemmille osapuolille haasteita pitää huomionsa haastattelussa ja sen tarkoituksenmukaisessa etenemisessä.

Tutkimusaineiston analysointi perustuu tutkimuksen teoriataustaan ja itse tutkimusaineistoon, mutta siihen vaikuttavat aina tutkimuksen tekijöiden aiemmat tiedot käsiteltävistä aiheista. Tämän tutkielman toteutuksessa tutkijoilla oli lähtökohtaisesti enemmän tietoa käsityöoppiaineesta ja yrittäjyyskasvatuksesta kuin haastateltavilla. Haastateltavat taas omaavat enemmän tietoa yrittäjyydestä kuin tutkielman tekijät. Näiden kolmen pääteeman tulkitsemisen lähtökohdat ovat siis olleet hieman epäsuhdanteessa keskenään. Tutkimuksen analyysin tueksi tutkijoiden olisi tullut hieman enemmän tutustua yrittäjyyteen sekä haastatteluihin osallistuneisiin yrittäjiin. Laajemmat ja monipuolisemmat tutkimusaineiston keräämisen tavat olisivat voineet pienentää tutkijoiden henkilökohtaisten kokemusten vaikutusta tutkimusaineiston analyysissä.

Varsinainen tutkimusaineiston analyysi aloitettiin nopeasti aineistonkeruun jälkeen, mutta analyysivaihe loppuun saattaminen tapahtui melko pitkällä aikavälillä ja toisinaan vain toisen tutkijan toimesta. Säännöllisempi ja jatkuvassa aktiivisessa vuorovaikutuksessa tutkijoiden välillä tapahtunut aineistonanalyysi olisi voinut nostaa esiin joitakin seikkoja, jotka ovat tutkielmassa jääneet pieneen osaan tai huomaamatta kokonaan.

9.1 Tutkielman eettisyys

Tutkimusten ja tutkielman toteutuksessa tulee aina pohtia tarkkaan, miten tutkimus voidaan toteuttaa mahdollisimman eettisesti. Tieteen tulisi aina perustua eettiseen toimintaan, ja tutkimusta aloittaessa on tarkasteltava tutkielman toteuttamisen moraalia sen päämäärien ja päämäärien saavuttamisen kautta. Tämän lisäksi tulee kiinnittää huomiota siihen, miten tätä tutkimusta ohjaavaa moraalista toimintaa voidaan ylläpitää. (Mäkinen 2006, 5 & 10.) Vastuu tutkimuksen toteuttamisen eettisyydestä on kuitenkin aina tutkijoilla itsellään. Eettinen toiminta vaatii kykyä pohtia oikeaa ja väärää, niin omien kuin myös oman tiedeyhteisönsä arvojensa kautta, tietyissä tilanteissa. Tutkimusta ja sen toteuttamisen eettisyyttä tarkastellaan niin tutkittavien, yhteiskunnan kuin myös tiedeyhteisön kannalta. (Kuula 2011, 21 & 24 - 25.)

Erityisesti tutkimuksissa, joiden kohteena ovat ihmiset, tutkimuseettiset ongelmat ja niiden pohdinta kuuluvat luonnolliseksi osaksi tutkimuksen toteuttamista. Erilaiset asiantuntija tahot voivat laatia ohjeistuksia ja toimintamalleja siitä, kuinka tutkimusta tehdessä tulisi toimia, mutta mitkään ohjeet tai säännöt eivät poista tutkimuseettisten ongelmien syntyä eikä velvoitetta niitä tarkastella. (Alasuutari 2005, 18) Kaikkeen tutkimukseen osallistuminen tulee perustua aina vapaaehtoisuuteen. Osallistujien vapaaehtoisuus ja aito kiinnostus tutkimusta kohtaan on tutkimuksen luotettavuuden kannalta oleellinen seikka. Tutkimukseen houkutteleva palkkiolla tai rahallisella korvauksella nähdään tutkimuksen laatua heikentävänä tekijänä (Mäkinen 2006, 87 – 88). Tutkimukseen osallistuminen pitää sisällään aina myös mahdollisuuden perua osallistumisensa näin halutessaan. (Kuula 2011, 23)

Tutkimushaastatteluja toteutettaessa nousee esiin useita tutkimuseettisiä ongelmia tai periaatteita, jotka tulee ottaa huomioon jo paljon ennen varsinaisen tutkimusaineiston keräämistä. Haastattelututkimuksessa on tärkeää, että haastateltavia on informoitu riittävästi tutkimuksesta ja sen tarkoituksista, jonka lisäksi jokaisen tulee osallistua tutkimukseen omasta vapaasta tahdostaan. (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 43.)

Tutkimusaineiston laatu vaikuttaa paljon siihen, miten tutkimusaineistoa voidaan jatkossa käsitellä tarkoituksenmukaisesti. Tutkimushaastattelujen ennakkovalmisteluihin kuuluu mahdollisimman hyvän haastattelurungon laatiminen sekä varautuminen siihen, miten haastattelukysymyksiä voidaan tarpeen vaatiessa syventää tai tarkentaa. Mikäli tutkimusta on toteuttamassa useampia haastatteliijoita voi haastattelukoulutus olla omiaan

varmistamaan, että haastateltavat pystyvät toimimaan mahdollisimman yhdenmukaisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 184.) Koska minkäänlaiseen haastattelukoulutukseen tutkielman tekijöillä ei ollut mahdollisuutta osallistua, teimme ratkaisun, että vain toinen tutkielman tekijöistä suorittaa haastatteluaineiston keruun. Haastattelujen toteuttajaksi valikoitui tutkielman tekijä, jolla oli jo entuudestaan hieman kokemusta tutkimushaastattelujen tekemisestä. Valitsemalla yhden henkilön toteuttamaan haastattelut pyrimme takaamaan, että haastattelutilanteet olisivat mahdollisimman samankaltaisia suhteessa toisiinsa.

Ennen varsinaisia tutkimushaastattelutilanteita tutkielman toteuttajat loivat haastattelurungon, jonka kanssa suoritettiin myös testihaastattelu. Testihaastattelun jälkeen haastattelurunkoa selkeytettiin ja kysymysten asettelua tarkennettiin. Lisäksi luotiin lisää mahdollisia haastattelussa esitettäviä apukysymyksiä. Hyvin suunniteltu haastattelurunko tukee luotettavien vastauksien ja käyttökelpoisten vastausten saamista, ja näin ollen myös luotettavien tutkimustulosten syntymistä (Mäkinen 2006, 92).

Sovittaessa haastattelutilanteista haastateltaville annettiin tutkielmaan osallistumisen kannalta oleellinen informaatio, niin tutkielman toteuttajien taustoista, tutkielman tarkoituksesta, haastattelun kulusta ja luonteesta sekä anonymiteetin säilyttämisestä koko tutkimusprosessin ajan. Haastateltaville myös kerrottiin siitä, miten tutkimus haastattelujen jälkeen etenee ja miten tutkimusaineistoa säilytetään ja kuinka pitkään. Haastattelutilanteissa kohdejoukolta pyydettiin vielä toistamiseen lupa haastattelujen nauhoittamiseen. Haastatteluaineistojen tarkastelu sekä litterointi aloitettiin pian haastattelujen toteuttamisen jälkeen. Litteroinnin tekemiseen osallistuivat molemmat tutkielman tekijät, mutta päävastuu litteroinnista oli haastatteluihin osallistumattomalla tekijällä. Näin haastattelutilanteiden kulku tuli myös toisen tutkielman tekijän tietoisuuteen ja näin paransi hänen mahdollisuutta analysoida aineistoa tarkoituksenmukaisesti.

Tavanomainen tutkimuseettiseen toimintaan liittyvä kysymys on kuinka säilyttää tutkimusaineistoa. Tutkimusaineiston säilyttämisen kannalta nousevat esiin käsitteet tutkittavien *anonymiteetti* sekä *luottamuksellisuus*. Haastatteluun osallistuneille yrittäjille korostettiin, että heidän anonymiteettinsä säilyy koko prosessin ajan, ja tutkimusaineisto on vain tutkielman toteuttajien saatavilla tutkimusprosessin ajan. Varmistaaksemme yrittäjien anonymiteetin säilymisen myös tutkimustuloksien yrittäjistä tuodaan esiin

melko vähän tietoa, koska näkemyksemme mukaan tutkimustulosten kannalta ei ole merkittävää esimerkiksi se minkä ikäisiä tai mitä sukupuolta haastateltavat edustavat, tai millä paikkakunnalla he toimivat. Lisäksi tämä tukee osallistuneiden anonymiteetin säilyttämistä.

10 Pohdinta ja johtopäätökset

Tutkielmassamme tarkastelun kohteena oli kolmen käsityöalalla toimivan pienyrittäjän näkemykset niin yrittäjyyskasvatuksesta, kuin käsityöoppiaineesta sekä erityisesti yritysysteistyöstä yrittäjyyskasvatuksen toteuttamistapana. Tutkielmaan valittiin osallistuviksi yrittäjiä, joilla oletettiin olevan vain vähän käsitystä siitä, mitä yrittäjyyskasvatuksella tarkoitetaan, koska aiemmin toteutettujen tutkimusten perusteella (mm. Lepistö & Rönkkö 2015) termiä *yrittäjyyskasvatus* on pidetty joissain määrin harhaanjohtavana. Tutkielmaa toteuttaessamme halusimme myös tarkastella minkälaisia mielikuvia kyseinen termi haastatteluihin osallistuneissa yrittäjissä herättää. Kaikille haastateltaville alkumielikuva termistä yrittäjyyskasvatus viittasi yrityksen perustamiseen tai sen pyörittämistä tukevaan toimintaan. Tästä syystä yrittäjien oli aluksi vaikeaa mieltää, miten yrittäjyyskasvatus voisi kuulua osaksi perusopetusta. Keskustelujen edetessä ja lisätessä keskusteluun termin *yrittäjämäisyys*, yrittäjien oli huomattavasti helpompaa ymmärtää yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita ja he kykenivät jopa löytämään omilta kouluajoiltaan toimintaa, jonka pystyivät mieltämään yrittäjyyskasvatukseksi. Nämä havainnot tukevat aiempia tutkimuksia termin *yrittäjyyskasvatus* harhaanjohtavuudesta.

Yrittäjien kuvailu yrittäjyydestä, yrittäjänä toimimisesta ja yrittäjyydessä tarvittavista ominaisuuksista toi esiin paljon yhtäläisyyksiä Anne Tiikkalan (2013) väitöskirjassa esitetyn yrittäjyyskasvatuksen arvopohjan (Kuvio 1.) kanssa. Kun yrittäjien näkemyksiä ja Tiikkalan luomaa yrittäjyyskasvatuksen arvopohjaa tarkastellaan käsityöoppiaineen kontekstissa, voidaan helposti todeta käsityöoppiaineen tukevan erinomaisesti yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden toteutumista sekä yrittäjyydessä vaadittavien taitojen kehittymistä. Lisäksi yrittäjyyskasvatukselliset toimintatavat tukevat luonnollisesti käsityöoppiaineen toteuttamista.

Yrittäjien tietämys käsityöoppiaineesta oli myös melko vähäistä. Tästä syystä olikin mielenkiintoista tarkastella, minkälaisia ajatuksia he toivat esiin puheissaan käsityöoppiaineesta. Vaikka tietoa käsityöoppiaineen nykytilasta ei yrittäjillä juurikaan ollut, käsityöoppiaine koettiin yrittäjien taholta hyvin merkitykselliseksi oppiaineeksi monellakin tasolla. Yrittäjät toivat esiin esimerkiksi käsityön merkityksen suhteessa ympäröivään maailmaan, oppilaan hyvinvointiin ja niin fyysiseen kuin psyykkiseenkin toimintakykyyn. Käsityöoppiaine nähdään oppiaineena, joka kehittää oppilaan

ymmärrystä ympäröivästä maailmasta ja antaa mahdollisuuden toteuttaa itseään monipuolisesti.

Lisäksi oli mielenkiintoista suhteuttaa yrittäjien näkemyksiä käsityöoppiaineesta siihen kritiikkiin mitä käsityöoppiaineessa tapahtuneet muutokset ovat joltain tahoilta osaksensa saaneet. Valtaosa yrittäjien näkemyksistä korostaa nimenomaan sellaista käsityön tekemistä, joka tukee uuden perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 käsityöoppiaineen tavoitteita ja toimintatapoja. Kokonaisen käsityöprosessin elementit, lukuun ottamatta työskentelyn arviointia ja jatkuvaa reflektointia, esiintyivät pääsääntöisesti kaikkien yrittäjien puheissa ja erityisesti oppilaiden oman suunnittelun merkitys korostui haastatteluissa, jonka lisäksi haastateltavat puhuivat paljon myös yhteisöllisestä käsityön tekemisestä. Yhteisöllinen tekeminen, jossa niin suunnittelu toteutus kuin kenties konkreettinen tuotekin tukee yhteisöä tai on sen parhaaksi, vaikutti luonnolliselta osalta yrittäjien näkemysmaailmaa. Yhteisöllisen tekemisen rinnalla tulee kuitenkin olla paljon tilaa omalle luovuudelle ja itseilmaisulle.

Yrittäjien puheiden perusteella käsityöoppiaineen kehitys on mennyt oikeanlaiseen suuntaan, vaikka se onkin useassa mediassa opettajien taholta saanut osakseen kritiikkiä. Tutkielman perusteella voidaan olettaa, että yrittämäisten taitojen kehittäminen ja yrittäjämäisten toimintatapojen lisääminen käsityöoppiaineessa voisi tukea perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisen käsityöoppiaineen toteuttamista.

Yritysyhteistyö oli kaikille yrittäjille tuttua ainakin jollain tasolla, mutta kuten saattoi olettaa kokemukset yrityksen tai yrittäjien ja koululaitosten välisestä yhteistyöstä painottui pitkältä toiselle asteelle. Tämä lienee johtuvan siitä, miten paljon esimerkiksi ammattikoulut ovat lisänneet yhteistyötä yritysten kanssa osana ammattikoulutusta ja miten yrittäjyyskasvatuksen elementit alkavat perusopetuksessa näkyä enemmän vasta yläkoulun puolella. Kenties yhteistyön vähäisyys perusopetuksen kanssa selittyy osittain myös termin *yrittäjyyskasvatus* epäselvyyden kautta; mikäli edes opettajat eivätkä opettajaopiskelijat kykene hahmottaan yrittäjyyskasvatuksen todellista kasvatustehtävää, on sitä silloin kovin vaikea tuoda osaksi koulun arkea.

Yrittäjyyskasvatuksen olemuksen, tarkoitusperien ja tavoitteiden ollessa ristiriitaisia tai epäselviä opettajille, on mahdollista, että koulujen yrittäjyyskasvatus voi toisinaan merkitä vain yläkoulussa suoritettavaa TET-jaksoa. Kenties yrittäjyyskasvatuksen

sisältöjä tai toimintatapoja tulisi tuoda opettajille enemmän esiin käsitteiden *yrittäjämäisyys* ja *yrittäjämäiset taidot* kautta. Informoimalla opettajia ja opettajaopiskelijoita lisää voitaisiin saavuttaa hetkiä, joissa opettajat huomaisivat, että ovat opetuksessaan kenties jo hyödyntäneet yrittäjyyskasvatuksellisia menetelmiä ja sisältöjä tai ymmärtävät miten pienillä teoilla ne voidaan ottaa omaan opetukseen mukaan. Yrittäjyyskasvatus terminä tulee kuitenkin koko ajan enemmän ja enemmän tutuksi laajalla yleisölle, joten termin sisältö ja kenties muotokin alkavat tulevaisuudessa kehittyä ymmärrettävämpään muotoon.

Yrittäjät vaikuttavat olevan kuitenkin kiinnostuneita tekemään erilaista yhteistyötä eri tahojen kanssa, mutta se ei saisi tuottaa yrittäjille suuria taloudellisia tappioita. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yrittäjät eivät voi käyttää yhteistyön toteuttamiseen liikaa omaa aikaansa, vaikka yhteistyö perusopetuksen kanssa voisi olla yrittäjälle mielenkiintoista ja antoisaa vastapainoa omalle arkityölleen. Valtaosa yrittäjistä ei ole opetusalan asiantuntijoita, joten he eivät välttämättä tiedä, että yrittäjyyskasvatus kuuluu osaksi perusopetusta eivätkä näin sitä osaa edes ajatella, saati käynnistää yhteistyötä. Tästä syystä yritys yhteistyön toteuttamisen vastuu ja käynnistäminen tulisikin olla peruskoululla, eikä yrittäjillä. Voidaan olettaa, että aktiivinen yritys yhteistyön lisääminen koulujen tahoilta voisi lisätä myös yrittäjien kiinnostusta yritys yhteistyöhön ja heidän kykyihin toimia myös yhteistyönkäynnistäjinä. Opettajien tai kouluyhteisön aktiivisuus yritys yhteistyön toteuttamisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää. Laajemmalla yritys yhteistyön toteutumisella voi olla valtaviakin positiivisia vaikutuksia, niin oppilaiden, yrittäjien kuin myös taloudenkin kannalta.

Jotta yritys yhteistyötä voitaisiin perusopetukseen lisätä tulisi ensin selventää opetus alalla toimiville henkilöille, se mitä yrittäjyyskasvatus on ja miten sitä voidaan toteuttaa siten, ettei se kuormita kohtuuttomasti yksittäistä opettajaa. Koska yrittäjyyskasvatus voi olla niin opetusmetodi kuin oppimisen sisältö, yrittäjyyskasvatuskurssit opettajille eivät olisi pahitteeksi. Koululaitokset ovat kuitenkin tehneet jo pitkään erilaista yhteistyötä lukuisten eri tahojen ja instanssien kanssa kuten poliisin, seurakunnan ja vaikkapa mielenterveyssäätiöiden. Aivan samankaltaista yhteistyötä voitaisiin toteuttaa myös pienten yritysten kanssa. Yritys yhteistyö voi olla hyvinkin yksinkertaista ja kestoltaan lyhytaikaista tai vaihtoehtoisesti enemmän suunnittelua vaativaa ja pidempiaikaista yhteistyötä. Eri tahojen kanssa toteutettava yhteistyö saattaisi jopa vähentää yksittäisen opettajan työn kuormittavuutta. Lisäksi yritys yhteistyön kautta on luontevaa ja helppoa

laajentaa oppilaiden oppimisympäristöjä fyysisen koulurakennuksen ulkopuolelle, ja koulun ulkopuolinen yhteistyötaho voidaan hyvin nähdä olevan oppimismotivaatiota lisäävä tekijä.

Yrittäjillä näyttäneen olevan kuitenkin olemassa ajatus siitä, että oppilaita kannattaa tutustuttaa yrittäjyyteen ja heillä on enemmän tai vähemmän halua olla mukana tekemässä yrittäjyyttä oppilaille tutuksi. Heidän mielestään on tärkeää kasvattaa oppilaiden myönteistä asennetta sekä mielenkiintoa yrittäjyyttä kohtaan. Heidän puheissaan ja aiemmissa tutkimuksissa korostuu myös se, että yrittäjämäisten taitojen kehittäminen edesauttaa oppilaan kasvamista osaksi yhteiskuntaan monella tasolla, eikä sillä ole merkitystä tuleeko oppilaista koskaan yrittäjiä. Yrittäjämäiset taidot kuten vastuullisuus, ongelmanratkaisukyky, luovuus sekä yhteistyötaidot ovat relevantteja ominaisuuksia missä tahansa yhteydessä.

Tutkielman tuloksien pohjalta ei voida nostaa laajasti yleistettäviä näkemyksiä siitä, että käsityöalalla toimivat yrittäjät olisivat halukkaita toteuttamaan yhteistyötä perusopetuksen käsityöoppiaineen kanssa, vaikka kaikilla yrittäjillä tämän tutkielman osalta siihen löytyikin kiinnostusta. Olemme kuitenkin tulkinneet kyseisiä tuloksia siten, että halukkaita eri alojen yrittäjiä koulujen kanssa tehtävään yhteistyöhön kyllä löytyy. Yhteistyön toteuttamisen perustana on kuitenkin oltava koulujen, opettajien sekä oppilaitosten aktiivisuus. Tämä taas vaatii oppimisympäristöjen laajentamista

10.1 Jatkotutkimusehdotukset

Tulevaisuudessa voisi olla mielenkiintoista tehdä tutkimusta jo toteutuneista yritysyhteistyöprojekteista ja niiden toimivuudesta, niin yrittäjän, opettajan kuin oppilaiden näkökulmastakin. Tämän lisäksi yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen kannalta olisi mielenkiintoista toteuttaa tutkimus, jossa selvitetään miten opettajan yrittäjyystausta vaikuttaa yrittäjyyskasvatuksen toteutumiseen koulussa. Opettajien keskuudessa on varmasti paljon opettajia, joilla on kokemusta yrittäjyydestä tai toimivat oman työnsä ohella yhä edelleen yrittäjinä. Voidaanko olettaa, että heidän opetuksessaan yrittäjyyskasvatukseen liittyvät piirteet näkyvät enemmän kuin opettajien, joilla ei ole lainkaan yrittäjyystaustaa? Tutkimuksen parissa voidaan myös tarkastella, minkälaisia eroja on havaittavissa yritystaustaa omaavien ja heidän, joilla taustaa ei ole, kyvyssä luoda yrittäjyyskasvatuksellisia oppimistehtäviä.

Jatkotutkimuksissa voitaisiin toteuttaa myös järjestämällä yrittäjyyskasvatuksellinen kurssi, jossa tutkittaisiin millaisia oppimistuloksia ja onnistumisen kokemuksia oppilaille saataisiin kyseisen kurssin toimesta. Kurssi voisi toimia suunnannäyttäjänä tuleville vastaavanlaisille projekteille. Osaavalla ja ohjaavalla opetuksella voitaisiin saada oppilaiden mielenkiintoa kasvatettua yrittäjämäistä toimintatapaa kohtaan, jota voitaisiin havainnoida kyselylomakkeilla ennen ja jälkeen oppilaiden osallistumista kurssille. Tutkimuksessa voitaisiin myös vertailla eri ikäryhmiä heidän kokemansa kiinnostuksen kautta yrittäjämäiseen ajattelutapaan. Tutkimuksessa pystyttäisiin hyödyntämään hyvin yrittäjien laajaa osaamista eri aloilta. Tällöin varmasti saataisiin aikaiseksi mielenkiintoinen ja monimuotoinen oppimiskokemus oppilaille.

Tulevaisuudessa olisi myös toivottavaa, että yrittäjyyskasvatuksen sekä käsityöoppiainetta vertaileva ja kokoava tutkimus lisääntyisi.

11 Lähteet

Ahvenharju, A. & Tukkimäki-Hilden, P. 2011. Vaihtelevat oppimisympäristöt onnistuneen yrittäjyyskasvatuksen tukena. Teoksessa: T. Rytölä, E. Ruskovaara & M.R. Järvinen (toim.) Yrittäjyyskasvatus perus- ja toisella asteella – näkökulmia pedagogiikan kehittämiseen. Kerhokeskus – koulutyön tuki ry. Sastamala: Vammalan kirjapaino oy.

Alatalo, M., Åkerman, M. & Vaitinen, T. 2017. Asiantuntijan haastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvaara (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino. Tampere, 214-232.

Alasuutari, P. 2005. Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa P. Räsänen, A.-H. Anttila & H. Melin (toim.) Tutkimus menetelmien pyörteissä. PS-kustannus. WS Bookwell Oy. Juva 2005, 9-28.

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino. Tampere: 2011.

Backström-Widjeskog, B. 2008. Du kan om du vill. Lärares tankar om fostran till företagsamhet. Åbo Akademi. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Backström-Widjeskog, B. 2010. Teachers' thoughts on entrepreneurship education. Creativity and Innovation – Preconditions for entrepreneurial education Chapter 8 (pp. 107-120) Eds. Kjell Skogen and Jarle Sjøvoll.

Brannen, J. 2004. Working qualitatively and quantitatively. Teoksessa: C. Seale, G. Gobo, J.F. Gubrium & D. Silverman (edited by) Qualitative Research Practice. Sage Publications Ltd. p.282-296

Brush, C., Neck, H. & Greene, P. 2015. A Practice-Based Approach to Entrepreneurship Education. Teoksessa: V. Crittenden, K. Esper, N. Karst & R. Slegers (Edited by) Evolving Entrepreneurial Education. Innovation in the Babson Classroom. Emerald.

Draycott, M., & Rae, D. 2010 "Enterprise Education in Schools and the role of Competency Frameworks". International Journal Entrepreneurial Behaviour Research, 17 (2), 127 – 145

Elo, J. 2006. Företagsamhet genom slöjd. Publikation från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi, Nr 12. Vasa, 2006.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Euroopan komissio. 2013. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Yrittäjyys 2020 toimintasuunnitelma. Uutta kipinää Euroopan yrittäjyyteen. Bryssel 9.1.2013. COM

(2012) 795 final. Viitattu: 10.10.2017.

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:FI:PDF>

European Commission 2014. Entrepreneurship education: A Guide for Educators. Entrepreneurship 2020 unit. Brussels.

Fonseca, L., Goncalves, T., Barbosa, A., Peixoto, A., Barbosa, G., Trabulo, F., Dias, N., Gomes C., Gomes, D. & Pepe, C. (2015). Entrepreneurship for children from 3 to 12 years old (Case study). School of Education of the Polytechnic Institute of Viana do Castelo (ESE-IPVC).

<http://www.oecd.org/site/entrepreneurship360/blog/casestudies/entrepreneurshipforchildrenfrom3to12years-schoolofeducationofthepolytechnicinstituteofvianadocasteloese-ipvc.htm>

Hannula, H. 2015. Yrittäjyyskasvatus ammatillisen opettajankoulutuksen opetussuunnitelmassa. Tapaustutkimus HAMK Ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Harkema, S. J. M. & Schout, H. (2008). Incorporating Student-Centred Learning in Innovation and Entrepreneurship Education.(Report). *European Journal of Education*, 43, p. 513.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: yliopistopaino

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Honkala, K. 2007. Eväiksi ammatti ja valmiudet yrittäjyyteen. Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksen yrittäjyysvalmiuksien kehittäminen yritysyhteistyön kautta. Teoksessa: M. Suvanto, J. Halme & S. Leväniemi (toim.) Yrittäjyyskasvatus kouluissa. Turun yliopisto. Rauman opettajankoulutuslaitos/Sat@Oppi, 60–70.

Ilmoniemi, M., Järvensivu, P., Kyläkallio, K., Parantainen, J. & Siikavuo, J. 2009. Uuden yrittäjän käsikirja. Talentum media Oy. Kariston kirjapaino Oy.

Ikonen, R. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen historiallista taustaa. Teoksessa Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna, 44 – 61.

Johansen, V. 2018. Innovation Cluster for Entrepreneurship Education. ENRI - Research Report 01/2018

Jones, B. & Iredale, N. 2010. Enterprise education as pedagogy. *Education + Training* 52(1), 7- 19.

Kennedy, I.G., Latham, G. & Jacinto, H. 2016. Education Skills for 21st Century Teachers. Voices From a Global Online Educators' Forum. SpringerBriefs in Education.

- Koivukoski, E. 2007. "Pienin askelin suuriin muutokseen". Kuvauksia uusista projekteista ja niiden merkityksestä koulun yrittäjyyskasvatuksen eteenpäin viemisessä Kokemäen yhteiskoulussa. Teoksessa: M. Suvanto, J. Halme & S. Leväniemi (toim.) Yrittäjyyskasvatus kouluissa. Turun yliopisto. Rauman opettajankoulutuslaitos/Sat@Oppi, 79 - 86.
- Korhonen, M. 2012. Yrittäjyyttä ja yrittäjämäisyyttä kaikille. Uusliberalistinen hallinta, koulutettavuus ja sosiaaliset erot peruskoulun yrittäjyyskasvatuksessa. Publications of the university of eastern Finland: Dissertations in Education, humanities and theology no 29. Joensuu: University of eastern Finland.
- Koskinen, S. 2015. Yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikkaa vaativassa erityisopetuksessa Itsesääätelytaitojen kehittäminen ja tulevaisuusorientaation vahvistaminen yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikan keinoin. Tampereen yliopisto Kasvatustieteiden tiedekunta. Tampere University Press.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Gummerrus Kirjapaino Oy: Jyväskylä 2006.
- Kyrö, P. 1998. Yrittäjyyden tarinaa kertomassa. Helsinki: WSOY.
- Laine, T. 2010. Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli, (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus.
- Laitinen, M. & Nurmi, K. 2007. Aktiivinen kansalainen yrittäjänä. Teoksessa: P. Kyrö, H. Lehtonen, & K. Ristimäki (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu. Hämeenlinna. 44–61.
- Leskinen, P-L. 2000. Yrittäjyyttä etsimässä. Helsinki: Oy Edita Ab
- Lepistö, J. 2007. Aktiivisesti tekemällä ja osallistumalla tulevaisuuteen. Teoksessa: M. Suvanto, J. Halme & S. Leväniemi (toim.) Yrittäjyyskasvatus kouluissa. Turun yliopisto. Rauman opettajankoulutuslaitos/Sat@Oppi, 28 - 40.
- Lepistö, J. 2011. Tarvitseeko opettajankoulutus yrittäjyyskasvatusta vai yrittäjyyskasvatus opettajankoulutusta? Luokanopettaja- ja käsityön aineenopettajaopiskelijoiden näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksesta. Teoksessa T. Rytkölä, E. Ruskovaara & M-R. Järvinen (toim.) Yrittäjyyskasvatus perus- ja toisella asteella – näkökulmia pedagogiikan kehittämiseen. Kerhokeskus – koulutyön tuki ry. Vammalan kirjapaino Oy, Sastamala 2011.
- Lepistö, J. & Rönkkö, M-L. 2016. The craft process developing student decision making. *Techne Series A*, 23(1), 48 - 61.
- Leponiemi, T., Virtanen, S. & Rasinen, A. 2012. Design and assessment in technology education – case: the "Birdhouse Band" project. In T. Ginner, J. Hallström & M. Hultén (Eds.) *Technology Education in the 21st Century*. The PATT 26 Conference. Stockholm. 460–467.

- Luukkainen, O. & Wuorinen, J. 2002. Yrittävä elämänsenne. Kasvaminen yksilönä ja yhteisönä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017. Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset 2017.
- Patentti- ja rekisterihallitus, 2017. Tilastoa rekisteröidyistä uusista yrityksistä.
- Pikkarainen, E. 2011. Teoriat ja kasvatustiede. Teoksessa: K. Holma & K. Mälkki (toim.) Tutkimusmatkalla. Teoria, metodologia ja filosofia kasvatustutkimuksessa. Helsinki: Hakapaino.
- Pounder, P. 2016. Entrepreneurship education in the Caribbean: Learning and teaching tools. Brock Education Journal, 26(1) 2016, 83-101.
- Powell, B. 2013. Dilemmas in entrepreneurship pedagogy. Journal of Entrepreneurship Education, Vol. 16, 99-111.
- Pöllänen, S. & Kröger, T. 2005. Kokonainen ja ositettu käsityö paradigma maailmoina: näkökulmia ja tulevaisuuden suuntia.
- Ranta, J. & Kuula-Luumi, A. 2017. Haastattelunkeruu ja käsittelyn ABC. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino. Tampere, 413 – 426.
- Remes, L. 2007. Yrittäjyyskasvatus ja oppimismenetelmät. Teoksessa: M. Suvanto, J. Halme & S. Leväniemi (toim.) Yrittäjyyskasvatus kouluissa. Turun yliopisto. Rauman opettajankoulutuslaitos/Sat@Oppi, 21–27.
- Ristimäki, K. 2004. Yrittäjyyskasvatus. Järvenpää: Yrityssanoma Oy.
- Ristimäki, K. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen osalliset. Teoksessa P. Kyrö, H. Lehtonen & K. Ristimäki (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu. Hämeenlinna, 32-43.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino. Jyväskylä 2005. 22-56.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2017. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino. Tampere, 46 - 83.
- Rytkölä, T., Kesler, M. & Karhuvirta, T. 2011. Yrittäjyys-, kansalais- ja tiedekasvatus yhteisen sateenvarjon alla – järjestön näkökulma kansalaisen taitojen kehittymiseen. Teoksessa: T. Rytkölä, E. Ruskovaara & M.R. Järvinen (toim.) Yrittäjyyskasvatus perus- ja toisella asteella – näkökulmia pedagogiikan kehittämiseen. Kerhokeskus – koulutyön tuki ry. Sastamala: Vammalan kirjapaino oy.

Rönkkö, M-L. & Lepistö J. 2015. Finnish teacher students' critical conceptions towards entrepreneurship education. *Journal of Enterprising Communities* 9(1), 61–75.

Salakari, H. 2009. Toiminta ja oppiminen – koulutuksen kehittämisen tulevaisuuden suuntaviivoja ja menetelmiä. Eduskills Consulting. Helsinki: Hakapaino Oy.

Salmi, R. 2007. Sidosryhmät mukana yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisessa. Kokemuksia koulun ja sidosryhmien välisestä toiminnasta yrittäjyyskasvatuksessa Kokemäenjokilaakson ammattiopistossa Ulvilassa. Teoksessa: M. Suvanto, J. Halme & S. Leväniemi (toim.) *Yrittäjyyskasvatus kouluissa*. Turun yliopisto. Rauman opettajankoulutuslaitos/Sat@Oppi, 71–78.

Saskia J. M. Harkema and Henk Schout 2008. Incorporating Student-Centred Learning in Innovation and Entrepreneurship Education. *European Journal of Education*, Vol. 43, No. 4, The Search for Quality in the European Higher Education Area (Dec., 2008), pp. 513-526

Simpanen, M-R. 2003. Käsityöopetus suomalaiskouluissa 1800-luvulta nykypäiviin. Teoksessa *Lyhyt oppimäärä koulukäsityöhön*. Suomen käsityömuseon julkaisuja 21. Kopijyvä Oy, Jyväskylä.

Seikkula-Leino, J. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen opetussuunnitelma uudistuksessa. Teoksessa Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. (toim.) *Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007*, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna, 44 – 61.

Suomen yrittäjät. 2018 Yrittäjä – hyvä työnantaja.
https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/sy_yrittaja_hyva_tyonantaja_tiivistelma_2018.pdf

Soininen, M. & Merisuo-Storm, T. 2009. Kasvatustieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopisto: Rauman opettajankoulutuslaitos.

Sommarström, K. & Ruskovaara, E. & Pihkala, T. (2017). Company visits as an opportunity for entrepreneurial learning. *J. for International Business and Entrepreneurship Development*. 10. p. 298-315.

Tiikkala, A. 2013. Yrittäjyyskasvatuksen arvoja etsimässä. Design-tutkimus opettajankoulutuksen opetussuunnitelmien kehittämisessä. Turun yliopisto. Turku: Painosalama Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2009. Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7. Helsinki: Opetusministeriö.
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/78869>

Yliluoma, M. 2007. Toiminnallista oppimista Karvian kantin kyläkoululla. Teoksessa: M. Suvanto, J. Halme & S. Leväniemi (toim.) *Yrittäjyyskasvatus kouluissa*. Turun yliopisto. Rauman opettajankoulutuslaitos/Sat@Oppi,

Internetlähteet:

Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm07.pdf?lang=fi>

<http://minedu.fi/yrittajyysslinjaukset>

http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tulevaisuuden-tyo-on-yha-enemman-yrittajyytta-koulutuksen-yrittajyysslinjaukset-julki

<http://www.yvi.fi/sanakirja/282-sisainen-yrittajyyss-intrapreneurship-corporate-entrepreneurship>.

<http://www.yvi.fi/sanakirja/302-ulkoinen-yrittajyyss-entrepreneurship>

<https://www.yrittajat.fi/yrittajan-abc/perustietoa-yrittajyydesta/yritysmuodot-ja-vastuut-316303> viitattu: 10.5.2018

www.lut.fi viitattu: 10.5.2018

www.yrittajat.fi viitattu: 10.5.2018

Entrepreneurship for children from 3 to 12 years old (Case study). Available from: https://www.researchgate.net/publication/328117952_Entrepreneurship_for_children_from_3_to_12_years_old_Case_study [accessed Nov 13 2018].

Liitteet

TUTKIELMAKUVAUS

LIITE 1

Pro gradu tutkielma

Taustaa

Olemme kaksi tulevaa käsityön aineenopettajaa Turun yliopiston Rauman yksiköstä ja pro gradu- tutkielmassamme pyrimme selvittämään, minkälaisia näkemyksiä yrittäjillä on perusopetuksen käsityöoppiaineesta, yrittäjyyskasvatuksesta sekä yritysten ja koulujen välisestä yhteistyöstä.

Osallistuessasi haastatteluun sinun ei välttämättä tarvitse tietää minkälaista on uuden opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukainen käsityö tai mitä yrittäjyyskasvatuksella tarkoitetaan peruskoulukontekstissa, eikä tarvitse välttämättä olla kokemusta yritys yhteistyöstä perusopetuksen kanssa. Sinun näkemyksesi yrittäjänä on tärkein asia. Haastatteluun ei siis tarvitse valmistautua suuremmin.

Haastattelun toteutus:

Haastattelu rakentuu n. 10 pääkysymyksestä ja mahdollisista lisäkysymyksistä. Haastattelun kestoa ei ole vielä testattu (kesto riippuu tietysti siitä, kuinka paljon asioita tulee esille) mutta mikäli pystyt varaamaan noin 60min haastattelun toteuttamiseen uskomme sen riittävän.

Haastattelutilanne taltioidaan (ääniraita), jotta aineiston käsittely on mahdollista tutkimustehtävämme kannalta optimaalisin tavoin. Haastattelun ääniraita on vain tutkielman tekijöiden hallussa. Ennen haastatteluaineiston käsittelyä se saatetaan kirjalliseen muotoon eli litteroidaan. Varsinainen aineistonanalyysi tapahtuu tämän jälkeen.

Anonymiteetti

Haastatteluaineistot säilytetään ja käsitellään vain siten että tutkielman toteuttajat pääsevät aineistoon käsiksi. Myös tutkielmassa aineisto tuodaan esiin siten, ettei haastateltavaa voida tekstin perusteella tunnistaa.

Tieteellisen tutkimuksen toteuttamiseen tarvitsemme tutkimukseen osallistuvilta tutkimusluvan. Tämän sähköpostin liitteenä on tutkimuslupa-anomus. Tutkimusluvan voi myöntää myös sähköpostin välityksellä.

Ystävällisin terveisin

Teemu Aaltonen, tetaaa@utu.fi

Vilko Help , vialsi@utu.fi

TUTKIMUSLUPA

Turun yliopiston Rauman opettajakoulutuslaitoksen opiskelijat ovat toteuttamassa pro gradu- tutkielmaa yrittäjyyskasvatuksesta perusopetuksessa. Tutkielma koskee yrittäjyyskasvatusta, käsityöoppiainetta sekä yritysten ja peruskoulujen välistä yhteistyötä. Tutkielman aineisto kerätään haastattelemalla osallistujaa.

Vastamaalla tähän sähköpostiin vakuutan, että olen saanut informaatiota;

- tutkimuksen tarkoituksesta
- tutkimuksen toteutuksesta
- tutkimusaineiston käsittelystä

Tarvittaessa lisätietoja antavat tutkielman tekijät

Teemu Aaltonen, tetaaa@utu.fi

Vilko Help, vialsi@utu.fi

Vastaajan suostumus

Alkukysymykset ja perustiedot:

- Kuinka kauan olet toiminut yrittäjänä?
- Miten idea yrityksen perustamiseen syntyi?
- Kuvaille millaista yrittäjyys on?
  - o Hienoa?
  - o Haastavaa?
  - o Tärkeää?
- Kenelle yrittäjyys mielestäsi sopii?
  - o Ominaisuudet, luonteenpiirteet?

Haastattelurunko:

1. Onko yrittäjyyskasvatus sinulle tuttu käsite?
  - Missä sitä järjestetään, mitä ajattelet sen olevan?
  - Minkälaisia tavoitteita ja sisältöjä on asetettu?
  - Käsitteitä siitä mitä se on perusopetuksessa
2. Voiko mielestäsi yrittäjyyteen liittyviä taitoja oppia perusopetuksessa?
  - Kokemuksen myötä? Minkälaisia taitoja?
  - Miten näitä voisi oppia?
  - Kuuluuko se mielestäsi perusopetuksen tehtävään?
3. Miten oma opintopolkusi on tukenut omaa yrittäjyyttäsi?
  - Perusopetus?
  - Ammatillinen koulutus?
  - Muu?
4. Minkälaisia ajatuksia sinulla on koulukäsityöstä? Oma kiinnostus käsitöihin?
  - Oma koulu-aika kokemuksia käsityöoppiaineesta
  - Tiedätkö mitä se on nykyään?
  - Mitä merkityksiä kädentaidoilla on?

5. Miten käsityöopetus voisi mielestäsi tukea yrittäjyyttä?
  - Minkälaiset käsityöopetuksen sisällöt ovat tukeneet omaa yrittäjyyttäsi?
  -
6. Minkälaisilla sisällöillä voidaan kehittää yrittäjämäisiä taitoja käsityöoppiaineessa?
  - Mitkä muut oppiaineet voisivat tukea käsityöoppiainetta ja yrittäjämäisyyttä?
  - Käsityöoppiainetta tukevat oppiaineet?
7. Onko yrityksesi tehnyt yhteistyötä lasten ja nuorten kanssa toimivien tahojen kanssa?
  - Minkälaista yhteistyötä? Keiden kanssa?
  - Muita kokemuksia yritys yhteistyöstä?
  - Mitä se on antanut sinulle?
8. Koetko yritys yhteistyön tai yritysmaailmaan tutustumisen olevan tärkeää lasten ja nuorten kannalta?
  - Mitä hyötyä?
  - Minkäikäiset lapset/nuoret hyötyvät?
9. Olisitko halukas toteuttamaan yhteistyötä perusopetuksen käsityöoppiaineen kanssa?
  - Minkälainen yhteistyö koulun ja yrityksen välille olisi yrityksellesi kannattavinta? Miksi?
  - Haluatko hyötyä siitä itse?
  - Mahdolliset haasteet oppilasryhmän kanssa?
10. Aiotko tulevaisuudessa tehdä yhteistyötä perusopetuksen käsityön kanssa?